

อนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ
พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ
(เล็ก สุทสุสโน)

อนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทสุสโน)

ที่ระลึก

งานพระราชทานเพลิงศพ

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ

(เล็ก สุทสฺสโน)

อดีตเจ้าอาวาสวัดปากบาง

ณ เมรุวัดปากบาง

ตำบลพงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

วันอาทิตย์ที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙

เวลา ๑๗.๐๐ น.

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๔๗๖๔ **สำนักพระราชวัง**

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

พระราชทานเพลิงศพ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทสฺโน) อดีตเจ้าอาวาสวัดปากบาง ณ เมรุวัดปากบาง อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

__วันอาทิตย์ที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๙__ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

ทองห่อ/พิมพ์/ (initials) /ทาน.

วัน	**หน้าที่** พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทสฺโน)
	เพื่อทราบ
	ติดต่อขอรับหีบเพลิงพระราชทานที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง
	ไปปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

พระมหากรุณาธิคุณ

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทสฺสโน) เจ้าอาวาสวัดปากบาง ตำบลพงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ได้ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดปากบาง วันอาทิตย์ที่ ๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๙ เวลา ๑๗.๐๐ น.

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ และวงศ์ตระกูล ตลอดถึงคณะศิษยานุศิษย์ อย่างหาที่สุดมิได้

คณะสงฆ์วัดปากบาง คณะศิษยานุศิษย์ ตลอดทั้งคณะญาติของพระครูสุทัศน์กาญจนกิจ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ และขอเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณนี้ไว้เป็นสรรพสวัสดิมงคลตลอดจิรกาล

ขอถวายพระพร

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๗๐๑/๒ สำนักพระราชวัง

๓ มีนาคม ๒๕๔๙

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร โปรดพระราชทานผ้าไตร ๑ ไตร ทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุลในการพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทัสสโน) ณ เมรุวัดปากบาง อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

<u>วันอาทิตย์ที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๙</u> เวลา ๑๗.๐๐ น.

ประภาพรรณ/พิมพ์/๑๒ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทัสสโน) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ประวัติสังเขป

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ

(เล็ก สุทสฺสโน)

อดีตเจ้าอาวาสวัดปากบาง ต.พงตึก อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ ฉายา สุทสฺสโน มีนามเดิมว่า เล็ก นามสกุล โพธิ์ทอง เกิดเมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๕ ค่ำ ปีมะโรง ณ บ้านปากบาง ต.พงตึก อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี โยมบิดาชื่อ นายอ๊อด โพธิ์ทอง โยมมารดาชื่อ นางเชิด โพธิ์ทอง

การศึกษาสามัญ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

วิทยฐานะ

นักธรรมเอก

อุปสมบท

เมื่ออายุ ๒๒ ปี วันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ เวลา ๑๓.๔๑ น. ณ วัดปากบาง ต.พงตึก อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี โดยมี

พระครูเฉื่อย	เป็น พระอุปัชฌาย์
พระอธิการหมั่น	เป็น พระกรรมวาจาจารย์
พระยวก	เป็น พระอนุสาวนาจารย์

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๒ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดปากบาง

พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็น พระครูชั้นตรี ที่ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ

พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็น พระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็น เจ้าคณะตำบลพงตึก

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเจ้าคณะตำบลชั้นโท ที่พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ

พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็น ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลพงตึก

มรณภาพ

ได้ถึงมรณภาพ เมื่อวันพุธที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ สิริรวมอายุได้ ๘๙ ปี เป็นพระภิกษุ ๖๗ พรรษา

คำไว้อาลัย

พระครูสุทัศน์กาญจกิจ อดีตเจ้าอาวาสวัดปากบาง
อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลพงตึก จังหวัดกาญจนบุรี

โดย พระธรรมรัตนวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม
เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทสฺสโน) ท่านเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดปากบางอดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลพงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี เป็นพระเถระรูปสำคัญรูปหนึ่งในเขตอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี และเป็นพระเถระรูปที่สำคัญยิ่งในชีวิตของข้าพเจ้า

ก้าวแรกที่ข้าพเจ้าเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัตรเป็นสามเณรน้อยอยู่ที่วัดปากบาง พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ หรือหลวงพ่อเล็กหรืออาจารย์เล็กอันเป็นนามที่ใครๆ รู้จักกันโดยทั่วไป ได้ให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูอบรมสั่งสอนข้าพเจ้าให้รู้จักผิดชอบชั่วดีด้วยความรักความเอ็นดูเป็นพิเศษ ด้วยข้าพเจ้าเองเป็นที่ไว้วางใจของท่านกว่าใครๆ ในขณะนั้น ช่วงนั้นข้าพเจ้ายังใหม่และเด็กมาก เป็นเสมือนดังนกน้อยที่ปีกยังไม่แข็ง บินเองยังไม่เป็น หากินเองยังไม่ค่อยได้ท่านเป็นทั้งครูฝึกเป็นทั้งร่มโพธิ์ทองที่ให้ดอกให้ผลให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่นกน้อยอย่างข้าพเจ้าให้ข้าพเจ้าได้พึ่งพาอาศัยอย่างมีความสุขและอบอุ่น ท่านสนับสนุนทั้งเรื่องงานและการศึกษา เมื่อข้าพเจ้าเติบใหญ่ท่านส่งข้าพเจ้ามาอยู่กรุงเทพฯ โดยท่านประสงค์จะให้ได้รับการศึกษาและสร้างสมประสบการณ์ชีวิต ทำให้ชีวิตของ

ข้าพเจ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี มีความเจริญทั้งด้านสมณศักดิ์และงานปกครอง ปัจจุบันนี้ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม เป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวงและเป็นเจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ที่กล่าวถึงนี้มิใช่เพื่อเหตุผลอื่นใด เพียงแต่ต้องการจะยกย่องถึงคุณูปการที่ท่านมีต่อข้าพเจ้า ถ้าไม่มีหลวงพ่อเล็กก็คงไม่มีวันนี้สำหรับข้าพเจ้า ท่านเป็นเสมือนพ่อที่รักและห่วงใยข้าพเจ้าเสมอ และข้าพเจ้าเองก็มีความรู้สึกที่เคารพรักต่อท่านไม่เคยเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน

โดยส่วนตัว พระครูสุทัศน์กาญจนกิจเป็นพระเถระที่มีศีลาจารวัตรงดงามมาก มีความโอบอ้อมอารี จะพูดจะจาใบหน้าก็ประกอบด้วยเมตตาเสมอ ไม่ว่าร้ายใคร ไม่นินทาใคร พูดน้อย จิตใจอบอุ่นเยือกเย็น เห็นประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าส่วนตน เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัวถือตนเป็นพระเถระที่น่าเคารพกราบไหว้ อยู่ในสมณเพศมายาวนานจนตลอดชีวิต ได้สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับพระพุทธศาสนาและประชาชนมามากมาย เป็นพระที่อยู่ในหัวใจของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดมาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงสามัญญลักษณะ ๓ ประการที่ทุกสรรพสิ่งในโลกนี้จะต้องประสบพบเจอเสมอกันหมด นั่นคือ อนิจจัง ความไม่เที่ยงเสื่อมสลายเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทุกขัง ความเป็นทุกข์ติดขัดฝืดเคืองทนได้ยาก และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตนผู้คนหรือสิ่งใด ๆ บังคับไม่ได้ ทำให้ทุกสรรพสิ่งเมื่อมีเกิด ก็ต้องมีแก่ มีเจ็บ และมีตาย เป็นหลักธรรมดาในโลกที่ใครก็ไม่อาจหลีกพ้น

สุดท้ายแห่งชีวิตของหลวงพ่อพระครูสุทัศน์กาญจนกิจ หลังจากที่ได้ทำกิจพระศาสนามาเป็นเวลายาวนาน ช่วงหลัง ๆ ท่านเกิดอาพาธหนักและมรณภาพจากไปไม่มีวันกลับ ด้วยวัย ๘๘ ปีเศษละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยสร้างสรรค์ทำไว้ให้เป็นอนุสรณ์แห่งคุณความดี สำหรับให้อนุชนคนรุ่นหลังจดจำและเชิดชูบูชา ข้าพเจ้าในฐานะเป็นศิษย์ใกล้ชิดรู้สึกสังเวชหดหู่ใจอาลัยต่อการจากไปของท่านยิ่งนัก คิดถึงพระคุณความดีที่ท่านเคยมีให้ไม่เคยลืมแม้จะตอบแทนอย่างไรก็คงไม่หมด

ยังจดจับ ประทับทรวง หลวงพ่อเล็ก
ตั้งแต่เด็ก เป็นเณรน้อย ท่านคอยสอน
ทั้งการงาน การศึกษา เอื้ออาทร
ทุกบทตอน สอนให้จำ ทำให้ดู

ท่านอุดหนุน จุนเจือ เอื้อเฟื้อยิ่ง
ไม่ประวิง แม้นรันทด ไม่อดสู
หวังให้ศิษย์ ดีเลิศ คนเชิดชู
ส่งมาอยู่ ในกรุงใหญ่ วิไลตา

ศิษย์ทำได้ เกินประมาณ สำราญนัก
เห็นศิษย์รัก ได้เป็นใหญ่ ในศาสนา
พูดถึงศิษย์ บอกใครใคร ใจเริงร่า
ไม่อิจฉา มุทิตาจิต ศิษย์ได้ดี

มาบัดนี้ ไม่มีหนอ หลวงพ่อจาก
ด้วยจิตภักดิ์ ขออวยพร ถึงตอนนี้
ดีเป็นทุน บุญเป็นทาง สว่างดี
สุคติ เป็นที่หมาย สุขใจเทอญ

ขออำนาจคุณความดี คุณพระศรีรัตนตรัยจงส่งผลดลให้หลวงพ่อเล็ก พระครูสุทัศน์กาญจนกิจจงสถิตย์มั่นอยู่ในสุคติภพทิพยวิมาน สิ้นทุกข์สิ้นโศก ทุกสิ่งสรรพ์ ประสบพบพระนิพพานในอนาคตกาลเบื้องหน้านั้น เทอญ.

ด้วยความรักเคารพอย่างยิ่ง

(พระธรรมรัตนวิสุทธิ์)

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม

เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กทม.

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ

(เล็ก สุทสฺสโน)

ชาตะ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙

มรณะ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘

รวมสิริอายุ ๘๙ ปี (๖๗ พรรษา)

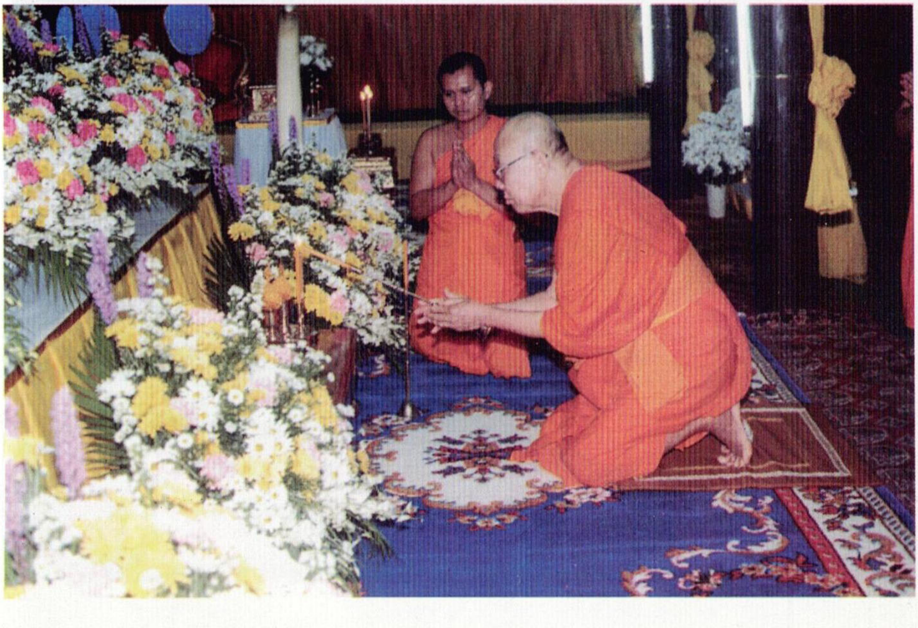

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (หลวงพ่อเล็ก สุทฺสุสโน)
รับตราตั้งสัญญาบัตรพัดยศ พระครูชั้นตรี จากสมเด็จพระสังฆราช ฯ

พระเดชพระคุณพระธรรมรัตนวิสุทธิ์
เจ้าอาวาสวัดราชสิทธารามราชวรวิหาร - เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่
เป็นประธานพิธีรดน้ำศพและบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม

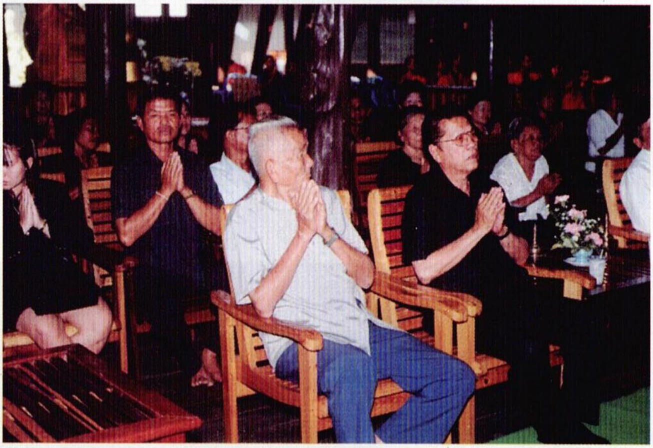

ตั้งศพบำเพ็ญกุศลถวายแด่

พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ

(หลวงพ่อเล็ก สุทสฺสโน)

ณ วัดปากบาง ต.พงตึก อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี

พระมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธบาท

ดำเนินการจัดสร้างโดย พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (หลวงพ่อเล็ก)

หอระฆังและกุฏิสงฆ์พร้อมหอฉัน

ดำเนินการจัดสร้างโดย พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (หลวงพ่อเล็ก)

พระธรรมเทศนา

โดย

พระธรรมรัตนวิสุทธิ์

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธารามราชวรวิหาร - เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่

และ

เพชรในร้อยถ้อยคำโอวาท

ของ

พระธรรมปริยัติเวที

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

เจ้าคณะภาค ๑๕

สารบัญ

พระธรรมเทศนา โดย พระธรรมรัตนวิสุทธิ์

เพชรในร้อยถ้อยคำโอวาท โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทพระธรรมเทศนา

โดย

พระธรรมรัตนวิสุทธิ์ (พลายงาม จนฺทสุวณฺโณ)

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่

กรุงเทพมหานคร

พรหมวิหารกถา

ถวายเทศนา โดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
(ขณะดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชพิพัฒนาภรณ์)
วันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เวลา ๑๗.๐๐ น.
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพรหมวิหารกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมาภาพผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร...

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ จบ)

อิธ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ
ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ
สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน
มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรตีติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพรหมวิหารกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี อันเป็นส่วนพระราชกุศลทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญอุทิศถวายพระราชกุศล แด่ดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระศรีนครินทรา

บรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ผู้เสด็จสวรรคตไปแล้วยังสัมปรายภพเบื้องหน้านั้น พระราชกุศลกัลยาณวัตรที่ทรงบำเพ็ญปฏิบัติ อันเป็นส่วนพระกตัญญูกตเวทิตาธรรม สนองพระเดชพระคุณเทิดทูนบูชา สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีพระองค์นั้น

บัดนี้ หากว่าพระองค์ทรงทราบด้วยญาณวิถีอันใดว่า สมเด็จพระบรมบพิตรพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชบริพาร ข้าราชการ พ่อค้า คฤหบดี ตลอดถึงประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่าทั่วประเทศไทย ที่หลั่งไหลมาถวายบังคมพระบรมศพในโอกาสนี้ พระองค์ท่านคงจะทรงโสมนัส ปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างมาก ถ้าพระองค์จะทรงมีพระดำรัสได้ เห็นจะต้องทรงมีพระดำรัสว่า ขอบคุณและขอบใจในน้ำใจอันดีงามของท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง ที่ยังไม่ลืมข้าพเจ้า ดังนี้ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีพระองค์นั้น สมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนมชีพอยู่ พระองค์ทรงมีพระปณิธานความปรารถนาเพื่อจะทรงพระราชทานความสุขแก่ผู้อื่นอยู่เป็นนิตย์ สมดังบาลีภาษิตที่สมเด็จพระบรมศาสดา ได้ทรงแสดงไว้ในพระวิภังค์แห่งพระอภิธรรมปิฎก ที่ยกขึ้นเป็นนิกเขปบทเบื้องต้นนั้นว่า

อิธ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ
ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ
สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน
มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรตีติ ฯ

แปลว่า ภิกษุในพระศาสนานี้ แผ่เมตตาจิต กรุณาจิต มุทิตาจิต อุเบกขาจิตไปยังทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ก็อย่างนั้น ทิศที่ ๓ ก็อย่างนั้น ทิศที่ ๔ ก็อย่างนั้น ทิศเบื้องสูงทิศเบื้องต่ำ ทิศเบื้องขวาง ก็เช่นเดียวกัน แผ่เมตตาจิต กรุณาจิต มุทิตาจิต อุเบกขาจิตอันไพบูลย์ กว้างขวาง หาประมาณไม่ได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท ไปยังสัตว์โลกทั้งปวงเพราะเป็นผู้มีใจเสมอในสัตว์ทุกหมู่ทุกเหล่าอยู่ ดังนี้ ฯ

เมตตา แปลว่า ความสนิทสนม ใจความก็คือ ความรักใคร่อยากให้ผู้อื่นเป็นสุขเหมือนกับตน คำแผ่เมตตานั้น คือคำนึกอยู่ในใจว่า สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ อพฺยาปชฺฌา โหนฺตุ อนีฆา โหนฺตุ สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ แปลว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร กันเถิด จงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนกันเถิด จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์เถิด

จงเป็นผู้มีสุขรักษาตนเถิด ดังนี้ การหัดนึกอย่างนี้เนืองๆ เรียกว่าหัดแผ่เมตตา เมื่อนึกอยากให้ผู้อื่นเป็นสุขเหมือนกับตน เมื่อใด ก็เรียกว่าสำเร็จการแผ่เมตตาเมื่อนั้น การฝึกแผ่เมตตาอย่างนี้ นึกแผ่ไปเฉพาะทิศนั้นๆ ก็มี ไม่เฉพาะทิศนั้นๆ ก็มี หรือเฉพาะสัตว์นั้นๆ ก็มี ไม่เฉพาะก็มี ถึงการแผ่พรหมวิหาร ข้ออื่นๆ ก็เหมือนกัน

กรุณา แปลว่า ความหวั่นใจ คือความหวั่นใจในเมื่อผู้อื่นมีทุกข์ มีความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ คำนึกแผ่กรุณานั้น ได้แก่คำนึกว่า สพฺเพ สตฺตา ทุกฺขา ปมุจฺจนฺตุ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงพ้นจากทุกข์เถิด เมื่อไรนึกอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เหมือนกับอยากให้ตนพ้นทุกข์ เมื่อนั้นแหละสำเร็จการแผ่กรุณา

มุทิตา แปลว่า ความพลอยยินดี นึกอยู่ในใจว่า สพฺเพ สตฺตา มา ลทฺธสมฺปตฺติโต วิคจฺฉนฺตุ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงอย่าไปปราศจากสมบัติอันได้แล้วเถิด เมื่อใดนึกดีใจในเมื่อได้เห็นได้ยินผู้อื่นเป็นสุขเหมือนกับตนเป็นสุข เมื่อนั้นแหละเรียกว่า สำเร็จการแผ่มุทิตา

อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉยเป็นกลาง คือว่าในเมื่อไม่อาจจะแผ่เมตตา กรุณา มุทิตาได้ ก็วางเฉยโดยถือกรรมเป็นสำคัญ เช่น มีบ่อขวางทางอยู่ เอาใจช่วยไม่ให้เขาตกบ่อ จัดเป็นเมตตา ครั้นเขาตกบ่อ เอาใจช่วยให้เขาขึ้นได้ จัดเป็นกรุณา เมื่อเขาขึ้นได้ก็พลอยยินดีด้วย จัดเป็นมุทิตา เมื่อเมตตา กรุณา มุทิตา ไม่ไหว ปล่อยตามยถากรรม โดยนึกว่า

สพฺเพ สตฺตา กมฺมสฺสกา กมฺมทายาทา

กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา

ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา

ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ ฯ

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน เป็นผู้รับผลของกรรม เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย จักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมที่ตนทำนั้น หรือนึกสั้นๆ ว่า กรรมของเขา ดังนี้ จัดเป็นอุเบกขา

ธรรม ๔ อย่างนี้ เรียกว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ อธิบายว่า กายมีเครื่องอยู่ที่เรียกว่าที่อยู่

ที่อยู่แห่งกาย ก็ได้แก่ที่กันแดดกันฝน มีบ้านเรือน เป็นต้น ใจก็มีที่อยู่เหมือนกัน แต่ที่อยู่แห่งใจนั้น ได้แก่กายอันเปรียบเหมือนถ้ำ แต่ยังมีอีกคือธรรมะซึ่งเรียกว่า ธรรมารมณ์ ใจยึดสิ่งใดไว้ สิ่งนั้นเรียกว่าอารมณ์ ธรรมดาใจย่อมยึดหน่วงสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ หรือยับยั้งอยู่ ด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เครื่องยึดหน่วงหรือเครื่องยับยั้งอยู่ของใจอย่างดี คือ อย่างไม่มีเวร ไม่มีภัยนั้น เรียกว่า พรหมวิหาร ซึ่งแปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา พรหมวิหาร ๔ อย่างนี้ บุคคลจะเลือกถือให้มั่นคง แต่อย่างเดียวไม่ได้ เพราะเมื่อไม่เป็นไปตามความตั้งใจจะกลับกลายเป็นทุกข์เป็นโทษ แก่ตนไป ควรต้องถือทั้งสี่อย่างแล้ว จึงเหมาะ คราวใดควรจะเมตตา ก็วางสีหน้าเมตตา คราวใดควรจะกรุณา ก็วางสีหน้ากรุณา คราวใดควรจะมุทิตา ก็วางสีหน้ามุทิตา คราวใด ควรจะอุเบกขา ก็วางสีหน้าอุเบกขา รวมเป็น พรหมสี่หน้า ด้วยประการฉะนี้ หน้าทั้งสี่นี้ จะทำคราวเดียวพร้อมกันไม่ได้ แท้จริงพรหมวิหารทั้งสี่อย่างนี้ ควรถืออุเบกขาเป็นหลัก คือเจริญเมตตาไม่ไหว ต้องหันหน้าเข้าหา อุเบกขา อย่างนี้จึงจะสบายใจ วิธีแผ่จัดเป็น สองอย่าง คือ โอทิสผรณา แผ่ไปโดยเจาะจง อย่างหนึ่ง อโนทิสผรณา แผ่ไปโดยไม่เจาะจง อย่างหนึ่ง แม้โดยเจาะจงนั้น เช่น บิดามารดา แผ่ไปเฉพาะแต่ในบุตรธิดาของตน ท่านผู้ใหญ่แผ่ไปเฉพาะแต่ในคนที่ตนปกครอง ดังนี้ เป็นต้น จัดเป็นโอทิสผรณา โอทิสผรณานี้มีกำลังแรงแต่แคบไป ส่วนอโนทิสผรณา แผ่ไปโดยไม่เจาะจง เป็นไป โดยกว้างขวาง จัดเป็นอัปปมัญญาภาวนา มีสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นอารมณ์ เป็นพรหมวิหารในพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระผู้มีพระภาค ได้ทรงแสดงอานิสงส์ของผู้มีเมตตาจิตไว้ในเมตตา นิสังสสูตร ๑๑ อย่าง ดังนี้ คือ :

๑. สุขํ สุปติ	หลับก็สบาย
๒. สุขํ ปฏิพุชฺฌติ	ตื่นก็สบาย
๓. น ปาปกํ สุปินํ ปสฺสติ	ไม่ฝันร้าย
๔. มนุสฺสานํ ปิโย โหติ	เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
๕. อมนุสฺสานํ ปิโย โหติ	เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย
๖. เทวตา รกฺขนฺติ	เทวดาย่อมรักษา

๗. นาสฺส อคฺคิ วา วิสํ วา สตฺถํ วา กมติ ไฟหรือยาพิษ หรือศาสตราไม่ทำอันตรายแก่ผู้มีเมตตาจิต

๘. ตุวฏํ จิตฺตํ สมาธิยติ จิตของผู้เจริญเมตตาตั้งมั่นเป็นสมาธิเร็ว

๙. มุขวณฺโณ วิปฺปสีทติ สีหน้าย่อมผ่องใสงดงาม

๑๐. อสมฺมุฬฺโห กาลํ กโรติ เป็นผู้มีสติไม่หลงตาย

๑๑. อุตฺตรึ อปฺปฏิวิชฺฌนฺโต พฺรหฺมโลกูปโค โหติ เมื่อยังไม่สำเร็จมรรคผลอันเป็นธรรมอย่างยิ่งในปัจจุบัน ย่อมบังเกิดในพรหมโลก

เมตตามีอานิสงส์ ๑๑ ประการดังที่กล่าวแสดงมา แต่ว่าเมื่อเจริญยังไม่สำเร็จฌานเป็นแต่ ตทังคปหานกามาวจรภูมิ ก็เป็นอันลดความเกิดในพรหมโลก คงเหลือแต่ ๑๐ ประการตามควร

พระอรรถกถาจารย์แสดงไว้ว่า เมตตามีอานิสงส์ฉันใด แม้ถึงกรุณา มุทิตา อุเบกขาก็มีอานิสงส์ฉันนั้น

แต่ว่า ผู้มีเมตตานั้น อย่าว่าแต่คนจะรักเลย แม้แต่สัตว์ทั้งหลายยังรักเลย มีเรื่องเล่าว่า สมเด็จพระสังฆราช (สุก ไก่เถื่อน) แห่งวัดราชสิทธาราม (วัดพลับ) เวลาทรงนั่งสมาธิ ทรงแผ่เมตตา จนไก่ป่าที่เปรียวก็กลับเป็นไก่ที่เชื่อง จึงได้พระนามฉายาว่า สมเด็จพระสังฆราช (สุก ไก่เถื่อน) เพราะสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้นเลี้ยงไก่ป่าเชื่องได้ด้วยอานุภาพ แห่งการเจริญเมตตาธรรม

และในทศชาติชาดกเล่าว่า พระสุวรรณสามโพธิสัตว์ ผู้ยิ่งด้วยพระเมตตาบารมี ทรงแผ่เมตตาจนสัตว์ในป่าพระหิมพานต์ที่พระองค์ทรงอาศัยอยู่ แม้จะดุร้าย เช่น เสือ ช้าง ก็กลับเป็นมิตรต่อพระองค์ และเป็นมิตรของกันและกัน ด้วยอานุภาพแห่งการเจริญเมตตาของพระสุวรรณสามกุมาร ดังจะได้สาธกยกนิทานในคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก ว่าด้วยสุวรรณสามชาดก โดยสังเขปดังต่อไปนี้

พระสุวรรณสามกุมาร ได้เลี้ยงดูปฏิบัติบิดามารดาด้วยความกตัญญูกตเวที ได้บำรุงรักษาให้มารดาบิดาอยู่บนบรรณศาลาในป่าหิมพานต์ ทำการปฏิบัติเลี้ยงดูทุกประการ คือ เช้าขึ้นก็ปัดกวาดที่อยู่ของมารดาบิดา จัดน้ำล้างปาก บ้วนปาก ไม้สีฟัน ให้ครบทุกอย่าง แล้วจัดลูกไม้หัวมันให้มารดาบิดาบริโภคแล้วจึงออกไปสู่ป่า เพื่อหาลูกไม้หัวมันไว้

สำหรับเวลาเย็นและเวลาเช้าต่อไป ในเวลาที่ไปป่าหาลูกไม้หัวมันนั้น ได้มีฝูงเนื้อและพวกนางกินรีติดตามไปเป็นอันมาก พวกนางกินรีได้ช่วยเก็บผลไม้น้อยใหญ่ให้ตามความประสงค์ ในเวลาเย็นก็กลับถึงบรรณศาลา แล้วไปตักน้ำในแม่น้ำมิคสัมมตานทีให้มารดาบิดาอาบ แล้วจัดผลไม้ให้บริโภคจนอิ่มหนำสำราญ จึงได้บริโภคด้วยตนเองต่อภายหลัง พระสุวรรณสามกุมารได้ทำดังนี้เสมอมาตลอดกาลเป็นนิตย์

อยู่มากาลวันหนึ่ง พระเจ้าพาราณสี ผู้มีพระนามว่ากบิลยักษ์ ได้เสด็จประพาสป่าล่าเนื้อในป่าหิมพานต์โดยลำพังพระองค์เดียว ได้เสด็จถึงแม่น้ำมิคสัมมตานที ทอดพระเนตรเห็นรอยเนื้อขึ้นลงที่แม่น้ำมาก จึงทรงแอบดูอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำนั้น เวลานั้นเป็นเวลาเย็น พระสุวรรณสามกุมารได้นำผลาหารกลับไปถึงบรรณศาลาแล้ว ยกหม้อน้ำวางที่หลังเนื้อทั้งสองเดินเคียงกัน มีฝูงเนื้อเป็นบริวารตรงไปสู่ท่าน้ำเพื่อจะตักน้ำตามเคย พอพระเจ้ากบิลยักษ์ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นจึงทรงดำริว่า "นับแต่เราเที่ยวมาในป่าหิมพานต์ก็ยังไม่เคยพบเห็นบุคคลเช่นนี้เลย ผู้นี้จะเป็นเทวดา หรือนาคครุฑประการใดหนอ ถ้าเป็นเทวดาเวลาเราออกไปถามก็จะเหาะขึ้นไปสู่นภากาศเสีย ถ้าเป็นนาคก็จักชำแรกแทรกแผ่นดินลงไปเสีย เราจักไม่ได้ทราบความประการใด เพราะฉะนั้น เราควรจะยิงผู้นี้ด้วยลูกศรอันกำซาบด้วยยาพิษให้หมดกำลัง แล้วจะซักถามได้เรื่องราวรายละเอียด" ครั้นทรงดำริอย่างนี้แล้ว ก็ทรงเตรียมศรตั้งท่าคอยยิง เวลาเนื้อทั้งสองขึ้นจากแม่น้ำแล้วพระสุวรรณสามกุมารจะค่อยลงไปต่อภายหลัง อาบน้ำชำระกายหายกระวนกระวายแล้วจึงขึ้นมานุ่งห่มผ้าเปลือกไม้สีแดง เอาหนังเสือพาดเฉวียงบ่า ยกหม้อน้ำขึ้นวางบนบ่าซ้าย แล้วบ่ายหน้ากลับ ลำดับนั้นพระเจ้ากบิลยักษ์จึงแผลงศรไปถูกข้างขวาของพระสุวรรณสามกุมาร ในกาลนั้น ฝูงเนื้อได้พากันแตกตื่นหนีไปเสียสิ้น เหลือแต่พระสุวรรณสามกุมารผู้เดียว ครั้งนั้นพระสุวรรณสามกุมาร พอรู้สึกตัวว่าถูกลูกศรก็ตั้งสติไว้ให้มั่น ค่อยๆวางหม้อน้ำลงแล้วกวาดทรายล้อมหม้อน้ำไว้ นอนลงหันศีรษะไปทางมารดาบิดา ได้รับทุกขเวทนามาก พรรณนาความว่า "ส่วนความทุกข์ที่เราไม่ได้เห็น มารดาบิดาจัดว่าเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง มารดาบิดาของเราจักร้องไห้อยู่จนตลอดราตรีจักมีใจเหือดแห้งไป เหมือนกับน้ำในแม่น้ำน้อยในหน้าแล้งฉะนั้น มารดาบิดาจะบ่นถึงเราว่าพ่อสุวรรณสามไปไหนหนอ ๆ เรื่องนี้แลทำให้เราเศร้าโศกเสียใจอย่างยิ่ง ยิ่งกว่าทุกข์ที่เรา

ถูกศรอันกำซาบด้วยยาพิษในเวลานี้” เมื่อคร่ำครวญอย่างนี้แล้ว ก็สู้อดกลั้นทนทุกขเวทนานิ่งอยู่ด้วยอธิวาสนขันติในกาลบัดนั้น แต่ไม่ถึงแก่ความตาย

แสดงให้เห็นว่า พระสุวรรณสามกุมาร เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาเป็นอย่างยิ่ง และเป็นผู้เจริญเมตตาจิตคิดให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทุกถ้วนหน้าอยู่ทุกทิพาราตรีกาล จนสัตว์ในป่าหิมพานต์ทั้งสิ้นได้พากันมีความรักใคร่เหมือนพี่น้องท้องเดียวกัน คุณธรรมทั้งสองประการนี้ เป็นคุณธรรมอันสำคัญยิ่ง ซึ่งยากที่สามัญชนจะทำได้เหมือน ควรเป็นคติของคนทั้งหลาย และในเวลาที่สุวรรณสามกุมารถูกยิงแล้วก็ยังกล่าววาจาอันประกอบด้วยเมตตาอ่อนหวานอยู่อีก เพราะยึดมั่นอยู่ในเมตตาบารมีในชาดกนี้ขอให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจงจำเยี่ยงอย่างอันดีของพระบรมโพธิสัตว์ไว้เถิดว่าธรรมดาพระบรมโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย ย่อมเป็นผู้มั่นอยู่ในมาตาปิตุอุปัฏฐานธรรม คือการบำรุงเลี้ยงมารดาบิดาให้เป็นสุขทุกชาติไป ด้วยอำนาจความกตัญญูรู้จักคุณของมารดาบิดาอย่างแรงกล้า จงจำไว้ว่า ผู้ที่เลี้ยงดูมารดาบิดาโดยชอบธรรม ย่อมมีผู้ช่วยเหลือให้พ้นอันตรายต่าง ๆ โดยที่สุดแม้ถูกยาพิษแล้วก็ยังรอดพ้นชีวิตขึ้นได้ อีกประการหนึ่งในชาติที่พระพุทธองค์เป็นพระสุวรรณสามกุมารนี้ทรงยิ่งด้วยพระเมตตาบารมีเป็นที่น่ามหัศจรรย์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังได้ถวายวิสัชนามาโดยสังเขป ก็สิ้นเนื้อความเพียงเท่านี้

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) พระองค์ท่านทรงสมบูรณ์ด้วยพรหมวิหารธรรม ดังถวายวิสัชนามาทุกประการ จึงทรงเป็นที่เคารพรักอย่างสูงสุดของประชาชนทุกหมู่เหล่าทั่วประเทศ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ก็ทรงมั่นอยู่ในพระกตัญญูกตเวทิตาธรรม จึงได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานถวายเพื่อสักการะบูชาพระคุณแห่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ของปวงชนทั่วประเทศ ณ กาลเบื้องต้นแห่งพระราชพิธีสวดพระอภิธรรม ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลจนถึงปัจจุบัน

ขอพระราชกุศลทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ อันสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญให้เป็นไป ณ บัดนี้ จงสำเร็จผลเพื่อเป็นพระราชธรรมพลีบรรณาการ สักการะบูชาพระคุณของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีสมพระราช

ประสงค์ และขอจงสำเร็จเป็นประโยชน์สมบัติ สกัดกั้นศัตรูหมู่ปัจจามิตรและสรรพอันตราย อภิบาลสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ให้มีพระชนมายุยืนนาน เสด็จสถิตสำราญในพระราชมไหศวรรยสมบัติ ไพโรจน์ชัชวาล ด้วยพระเดชานุภาพ มีพระราชลาภหลั่งไหลมาทั่วทิศานุทิศ มีพระราชประสงค์ใด ๆ ที่เป็นอนวัชชกิจ จงประสิทธิสำเร็จทุกประการ

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์พิธีธรรม ๔ รูป แห่งวัดราชสิทธาราม จะรับพระราชทานสวดคาถาธรรมบรรยาย โดยสรภัญญวิธี เพิ่มพูนพระราชกุศล และทรงเจริญอัปปมาทธรรมสืบต่อไป

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ยุติลงด้วยเวลาเพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้...

ขอถวายพระพร

อนิมิตตธรรมกถา

ถวายเทศนา โดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

(ขณะดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชพิพัฒนาภรณ์)

วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๘ เวลา ๑๐.๐๐ น.

ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพรหมวิหารกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไป มิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมภาพผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร...

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ จบ)

ชีวิตํ พฺยาธิ กาโล จ　　　เทหนิกฺเขปนํ คติ
ปญฺเจเต ชีวโลกสฺมึ　　　อนิมิตฺตา น นายเรติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในอนิมิตตธรรมกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี อันเป็นส่วนพระราชกุศลทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยมีนายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธาน พร้อมด้วย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

ธนาคารกสิกรไทย และบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) มาบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระราชกุศล แด่ดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ผู้เสด็จสวรรคตไปแล้วยังสัมปรายภพเบื้องหน้านั้น ท่านทั้งหลายได้มาบำเพ็ญปฏิบัติอันเป็นส่วนแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิตาธรรม สนองพระเดชพระคุณเทิดทูนบูชาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีพระองค์นั้น บัดนี้ หากว่าพระองค์ท่านทรงทราบด้วยญาณวิถีอันใดว่า สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยมีนายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธาน พร้อมด้วย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ธนาคารกสิกรไทย และบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ตลอดถึงประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่าทั่วประเทศไทย ที่หลั่งไหลมาถวายบังคมพระบรมศพในโอกาสนี้ พระองค์ท่านคงจะทรงโสมนัส ปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างมาก ถ้าพระองค์จะทรงมีพระดำรัสได้ เห็นจะต้องทรงมีพระดำรัสว่า ขอบคุณและขอบใจในน้ำใจอันดีงามของท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งที่ยังไม่ลืมข้าพเจ้า ดังนี้

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีพระองค์นั้น สมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนมชีพอยู่ พระองค์ท่านได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมาก นับได้ว่าสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทรงดำเนินชีวิตของพระองค์ เสมือนร่มโพธิ์ทอง มีร่มเงาให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้อาศัย แม้แต่นกกาก็ได้อาศัยกิ่งก้านสาขาเป็นที่อาศัยและเก็บกินลูกโพธิ์ทอง นับได้ว่าอาศัยพระบุญญาบารมีของพระองค์ท่าน แม้แต่พระองค์ท่านจะเสด็จสวรรคตไปแล้ว ก็ยังคิดถึงร่องรอยแห่งความดีของพระองค์ท่าน เพราะชีวิตความเป็นอยู่นั้น เรากำหนดกันไม่ได้ เพราะไม่มีนิมิตเครื่องหมายบอกว่า เราเกิดมาแล้วจะมีอายุเท่าไร ไม่มีใครทราบได้ แม้แต่เด็กหญิงเด็กชายที่เกิดในวันนี้ก็ไม่มีเครื่องหมายบอกว่าจะมีอายุยืนกี่ปี คนที่มีอายุยืนเรียกว่ามีปุพเพกตปุญญตา คือได้มีบุญกุศลที่ได้ทำไว้แล้วในชาติปางก่อนมาในปัจจุบันนี้จึงมีอายุยืน เพราะบุญอุปถัมภ์

อันร่างกายตายเกิดเหมือนเชิดหุ่น จงยึดบุญเป็นเสบียงเลี้ยงสังขาร
ถ้าตายอยู่ในโลกโอฆกันดาร คงพบพานพุทธศาสน์ทุกชาติเอย...

เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย ชีวิตที่เราเกิดมา บางคนบุญพามาเกิด บุญพามาให้เกิดเป็นมนุษย์ บางคนเกิดมาแล้วจึงมีบุญ ข้อนี้พึงพิจารณาว่า ที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์หญิงชาย เพราะเรามีปุพเพกตปุญญตา ได้สะสมมาแล้วในชาติแต่ปางก่อน แล้วจึงให้เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ บางคนเกิดมาสวย บางคนเกิดมารวย บางคนเกิดมาจน นี้แสดงให้เห็นว่าบุญที่เราทำมานั้นไม่เหมือนกัน เมื่อมีบุญมาเกิด ท่านเรียกว่าบุญนำกรรมแต่ง บุญนำมาให้เราเกิด กรรมคือการจำแนกหรือการกระทำนั้นเป็นการปรุงแต่งให้คนมีให้คนจนตามสภาพสภาวะซึ่งได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย เมื่อเกิดมาแล้วต้องทำชีวิตให้เป็นสุข ชีวิตจึงจะเป็นชีวิตที่ดี โดยการประกอบอาชีพซึ่งเป็นสัมมาชีพโดยความสุจริตใจ ต้องเป็นเสฏฐชีวิต ชีวิตที่ประเสริฐ โดยยึดหลักธรรมเป็นที่ตั้งสมด้วยพุทธภาษิตที่ยกขึ้นเป็นนิกเขปบทเบื้องต้นนั้นว่า

ชีวิตํ พฺยาธิ กาโล จ เทหนิกฺเขปนํ คติ
ปญฺเจเต ชีวโลกสฺมึ อนิมิตฺตา น นายเร ฯ

แปลว่า ในโลกของสิ่งมีชีวิต ธรรม ๕ ประการเหล่านี้ คือ ชีวิตความเป็นอยู่อย่างหนึ่ง พยาธิความเจ็บไข้อย่างหนึ่ง กาลเวลา(ที่จะตาย)อย่างหนึ่ง สถานที่ทอดร่างกายลงอย่างหนึ่ง คติที่จะไปอย่างหนึ่ง เป็นสภาวะที่ไม่มีเครื่องหมายบอก อันใครๆ กำหนดรู้ไม่ได้

ธรรมะ ๕ ประการนี้ ไม่มีใครจะสามารถรู้ได้ในโลกนี้ ดังมีอรรถาธิบายตามลำดับดังนี้

ชีวิตํ แปลว่า ชีวิตความเป็นอยู่ ไม่มีใครจะล่วงรู้ได้ว่าจะยืนนานสักเท่าไรปีจึงจะตาย เพราะไม่มีเครื่องหมายบอก แล้วแต่บุญวาสนาและชะตากรรมเป็นเครื่องกำหนดตามกฎแห่งกรรม หนีไม่พ้น เพราะฉะนั้น เรามีชีวิตก็อย่าประมาท รีบเร่งทำความดี ที่เรียกว่า อัตสมบัติ แปลว่าสมบัติติดตัว ไม่เหมือนสมบัติภายนอก มี เรือก สวน ไร่ นา ช้าง ม้า โค กระบือ เป็นต้น สมบัติเหล่านี้อันตรธาน แตกสลาย ถูกโจรลักขโมยปล้นชิงได้ โดยที่สุด ถูกล้มละลาย แต่อัตสมบัตินี้เมื่อเกิดขึ้นก็จะติดอยู่ที่ตัวที่ส่วนแห่งหัวใจ อัตสมบัตินี้จะติดตามตัวไปจนกระทั่งตายเหมือนกับเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น

พฺยาธิ แปลว่า ความเจ็บไข้ ขึ้นชื่อว่าความเจ็บไข้แล้ว ไม่มีใครอยากจะได้อยากจะมี แต่แล้วก็ต้องเกิดต้องมี เพราะพยาธิเกี่ยวเนื่องกับสังขาร พยาธิ ความเจ็บไข้ตัวนี้ติดตามสังขารเรามาตั้งแต่เกิด เจริญเติบโตตามสังขาร โรคร้อยแปดพันประการเกิดขึ้นในร่างกายของมนุษย์ เพราะร่างกายนี้เป็นรังของโรค โรคบางอย่างเกิดขึ้นแล้ว ต้องรักษาเยียวยาจึงจะหาย โรคบางอย่างเกิดขึ้นแล้ว ไม่ต้องรักษาก็หาย พักผ่อนพอสบายก็หายไปเอง โรคบางอย่างเกิดขึ้นแล้ว รักษาก็ตาย ไม่รักษาก็ตาย เช่น โรคมะเร็ง โรคเอดส์ เป็นต้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ต้องทำใจ โดยการยึดหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องพิจารณาว่า

“ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนตีโต เรามีความแก่เป็นธรรมดา เราจะหลีกหนีความแก่ไปไม่ได้

พฺยาธิธมฺโมมฺหิ พฺยาธึ อนตีโต เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา เราจะหลีกหนีความเจ็บไข้ไปไม่ได้

มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต เรามีความตายเป็นธรรมดา เราจะหลีกหนีความตายไปไม่ได้

ธรรมะ ๓ อย่างนี้ ถ้าหากว่าเราท่านทั้งหลายได้นำไปประพฤติปฏิบัติแล้ว เราสามารถที่จะทำใจของเราได้ จะแก่ก็ตาม จะเจ็บก็ตาม จะตายจากโลกนี้ไปก็ตาม ก็จะไม่เป็นทุกข์ หากพิจารณาได้ว่าเป็นของอนิจจังเป็นของไม่เที่ยง สิ่งที่เราควรจะคิดต่อไปก็คือว่า ความดีเราทำแล้วหรือยัง ทานการบริจาคเราทำแล้วหรือยัง ถ้าเราพร้อมแล้วให้เป็นไปตามคติของสังขารนั้นว่า เราเสียสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ เราเสียสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต เราเสียสละชีวิตเพื่อรักษาสัจธรรม

กาโล จ กาลเวลาที่เราจะตาย เราก็กำหนดไม่ได้ เพราะไม่มีนิมิตเครื่องหมายบอก บางคนเกิดกลางคืน แต่มาตายเสียกลางวัน บางคนเกิดกลางวันแต่มาตายเสียกลางคืน บางคนเกิดเวลาเช้าแต่มาตายเสียเวลาบ่าย ดังนี้เป็นต้น เรื่องกาลเวลานี้ ท่านมีปริศนาธรรมกล่าวไว้ว่า มีพญายักษ์ตนหนึ่งนา มีตาสองข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้างหนึ่งริบหรี่ มีปากสิบสองปาก มีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ เที่ยวกินสัตว์บนพื้นปฐพี พญายักษ์ตนนี้คือใคร? ท่านเฉลยไว้ว่า กาลเวลา ได้แก่ตัวพญายักษ์ เพราะมีกลางวันและมีกลางคืน มีข้างขึ้นและ

ข้างแรม ข้างขึ้นเดือนหงายก็สว่างจัดเป็นตาข้างหนึ่งของพญายักษ์ ข้างแรมมืดริบหรี่ลงๆ เป็นตาอีกข้างหนึ่งของพญายักษ์ มีปากสิบสองปาก เราก็กำหนดกันว่า ปีหนึ่งมีสิบสองเดือน หรือสิบสองเดือนเท่ากับหนึ่งปี เป็นปากของพญายักษ์ มีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ เรากำหนดกันว่า เดือนหนึ่งมีสามสิบวัน หรือสามสิบวันเท่ากับหนึ่งเดือน เป็นฟันของพญายักษ์ เที่ยวกินสัตว์บนพื้นปฐพี หมายความว่า กาลเวลาล่วงไป ๆ ไม่ล่วงไปเปล่า เอาชีวิตของคนและสัตว์ไปด้วยตามกาลสมัย

เทหนิกฺเขปนํ แปลว่า สถานที่ทอดกายลง หรือสถานที่ที่เราจะตาย ก็กำหนดไม่ได้ เพราะไม่มีนิมิตเครื่องหมายบอก บางคนเกิดที่บ้าน แต่เวลาตายไปตายที่โรงพยาบาล บางคนเกิดที่โรงพยาบาล แต่เวลาตายมาตายเสียที่บ้าน บางคนเกิดบนเขาลำเนาป่า แต่เวลาตายมาตกน้ำตายก็มีมาก บางคนเกิดในน้ำ เช่น ในเรือ ในแพ แต่เวลาตายไปตกเขาตกเหวตายก็มีเยอะ ขอประทานโทษ บางคนมีบ้านก็ไม่ตาย มีโรงพยาบาลก็ไม่ตาย เดินออกจากบ้านไปข้ามถนน ถูกรถยนต์ชนตายข้างถนน นอนตายข้างถนนก็มี เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๓๘ มีประชาชนกลุ่มหนึ่งได้เดินทางโดยรถบัส เพื่อไปดูดาวราหูอมพระอาทิตย์ซึ่งจะมีในวันรุ่งขึ้น ที่เขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา รถตกเหวคนตายไปหลายคน และบาดเจ็บอีกจำนวนมาก ธรรมะข้อนี้เป็นสัจธรรม และบางคนตายบนอากาศ เช่น เครื่องบินตก ซึ่งท่านทั้งหลายคงได้ยินข่าวอยู่เสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านทั้งหลายอย่ามีความประมาท ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย แม้แต่ในอดีตกาลก็มีมาแล้ว ในพระธรรมบท ขุททกนิกาย มีอยู่เรื่องหนึ่งท่านกล่าวไว้ว่า......

พระเจ้าสุปปพุทธะ เป็นพระราชบิดาของพระนางพิมพาหรือพระนางยโสธรา มีความแค้นใจน้อยใจในพระพุทธเจ้าว่าปล่อยให้พระนางพิมพาเป็นหม้าย ปล่อยให้พระนัดดาคือพระราหุลเป็นกำพร้า และทรงทำให้พระเทวทัต ผู้เป็นพระเชษฐาของพระนางพิมพาถูกแผ่นดินสูบ อยู่มากาลวันหนึ่ง ตอนเช้าพระเจ้าสุปปพุทธะ ได้สดับข่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์มาทางนั้น พระเจ้าสุปปพุทธะเสด็จไปประทับนั่งเสวยน้ำจัณฑ์ขวางทางโคจรของพระพุทธเจ้าในเวลาเช้า ทั้งทรงดำริอยู่ในพระทัยว่า "พระพุทธเจ้าจะดีกว่าเราหรือเราจะดีกว่าพระพุทธเจ้า" พอถึงเวลาพระพุทธองค์

ทรงออกบิณฑบาตมาตามทาง พระอานนท์พุทธอุปัฏฐากได้เห็นพระเจ้าสุปปพุทธะประทับนั่งขวางทางโคจร จึงกราบทูลว่า "ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขออย่าเสด็จไปทางนี้เลย เพราะว่าพระเจ้าสุปปพุทธะขวางทางโคจร พระเจ้าข้า" พระพุทธเจ้าได้สดับคำกราบทูลของพระอานนท์ พระองค์ทรงแย้มพระโอฐ เป็นที่ทราบกันดีว่าถ้าพระองค์ทรงแย้มพระโอฐแล้วจะต้องมีเหตุ พระอานนท์จึงกราบทูลถามว่า "การแย้มพระโอฐครั้งนี้ มีอะไรเป็นเหตุ พระเจ้าข้า" องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสพยากรณ์ว่า "อีก ๗ วันจากนี้ไป พระเจ้าสุปปพุทธะ จะถูกแผ่นดินสูบ เพราะโทษที่ปิดทางโคจรของตถาคต" ข่าวพยากรณ์แพร่ถึงพระกรรณของพระเจ้าสุปปพุทธะ พระองค์จึงตรัสว่า "คำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้า บางคำก็จริง บางคำก็ไม่จริงเสมอไป" เป็นอันว่าพระพุทธเจ้าเสด็จกลับ พระเจ้าสุปปพุทธะก็เสด็จกลับพระราชวัง แล้วตรัสสั่งเสนาอำมาตย์ให้เตรียมเสบียงเครื่องเสวยขึ้นไปบนชั้นที่ ๗ แห่งปราสาท ๗ ชั้น แล้วสั่งทหารพนักงานให้ประจำยามอย่างแข็งขัน ตรัสสั่งว่า " ถ้าเราจะลงมาให้ผลักเราขึ้นไป แล้วก็ชักบันไดออกให้หมด ดูซิว่าแผ่นดินจะสูบเราได้อย่างไร" พอครบ ๗ วันก็ปรากฏว่าม้าพระที่นั่งตัวโปรดของพระเจ้าสุปปพุทธะได้ร้องขึ้น เสียงของมันเป็นเหมือนมฤตยูดังสนั่นทั่วพระราชวัง ตามปกติม้าตัวนี้เวลามันร้องขึ้นใครก็ห้ามไม่ได้ นอกจากพระเจ้าสุปปพุทธะจะมาลูบหลังให้มัน แล้วมันจะเงียบ แต่วันนั้นมันร้องเสียงดังมากได้ยินดังถึงปราสาทชั้นเจ็ด พระเจ้าสุปปพุทธะตกพระทัยลืมคำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าจึงเสด็จลงมา ทหารรักษาการณ์แทนที่จะผลักพระองค์ขึ้นก็ผลักลงมาข้างล่าง บันไดที่ชักออกไว้ก็มาพาดตามเดิมเปิดทางให้เสด็จลงทุกชั้น จนถึงบันไดชั้นสุดท้าย พอพระบาทเหยียบถึงดิน พระธรณีซึ่งไร้วิญญาณไม่สามารถจะรองรับพระบาทของพระเจ้าสุปปพุทธะไว้ได้ แผ่นดินแยกออกที่หน้าบันได สูบร่างของพระเจ้าสุปปพุทธะจมหายไปในแผ่นดิน เพราะโทษที่ปิดทางโคจรของพระพุทธเจ้า เรื่องนี้ก็เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นว่าสถานที่ที่คนเราจะตายนั้นไม่มีใครกำหนดหรือบังคับได้เลย

คติ แปลว่า ภพภูมิที่เราตายแล้วจะไปเกิด ไม่มีใครสามารถจะล่วงรู้ได้ว่าตายแล้วจะไปเกิดที่ไหน ไปเกิดเป็นอะไร เพราะไม่มีนิมิตเครื่องหมายบอกให้รู้ นอกจากสมเด็จ

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ผู้เป็นโลกวิทู รู้แจ้งโลก รู้การเกิดการตายของสัตว์โลกทั้งหลาย พระองค์จึงทรงชี้ทางเดินของสัตว์โลกทั้งหลายที่จะเดินทางไปยังสัมปรายภพนั้น โดยหนทาง ๔ สายคือ

๑. คพฺภเมเก อุปปชฺชนฺติ ตายไปแล้วไปเกิดในครรภ์ มีบุญวาสนาก็ไปเกิดในครรภ์ของมนุษย์ ถ้ามีบาปมีกรรมชั่วมากก็ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

๒. นิรยํ เนนฺติ ปาปกมฺมิโน ตายไปแล้วไปเกิดในนรกอเวจี เพราะไม่สร้างความดีอะไรเลยตลอดชีวิต สร้างแต่บาปกรรมความชั่ว ต้องไปเสวยผลของกรรม

๓. สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ ตายไปแล้วไปเกิดในสวรรค์ ๑๖ ชั้น ตั้งแต่ชั้นจาตุมมหาราชขึ้นไป เพราะทำแต่กรรมดี มีศีลธรรม อย่างต่ำรักษาศีล ๕ ข้อ คือ (๑) ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต (๒) ไม่ลักขโมยทรัพย์สินของคนอื่น (๓) ไม่ประพฤติผิดในสามีภรรยาของคนอื่นที่มีเจ้าของหวงห้าม (๔) ไม่กล่าวเท็จ ที่เรียกว่าหลอกลวงให้คนอื่นหลงผิด (๕) ไม่ดื่มสุราเมรัย หรือเสพของมึนเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือไม่มีสติสัมปชัญญะ

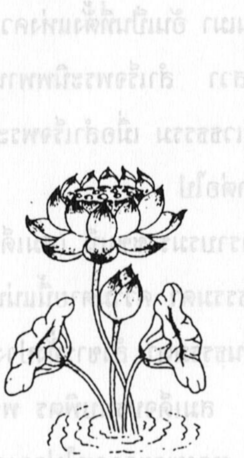
๔. ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา สำเร็จพระนิพพาน โดยการปฏิบัติธรรม จนหลุดพ้นจากอาสวะกิเลส ที่เรียกว่า ปฏิเวธธรรม เมื่อสำเร็จพระนิพพานแล้วไม่ต้องเกิด ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องเจ็บ และไม่ต้องตายอีกต่อไป

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ก็ทรงเป็นไปตามคติสังขาร เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดา ความตายนี้แน่นอน ชีวิตไม่แน่นอน สังขารทั้งสิ้นไม่เที่ยง มีวันสิ้นไปเสื่อมไปเป็นธรรมดา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สำเร็จแล้วด้วยความตาย ดังถวายวิสัชนามาทุกประการ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ก็ทรงมั่นอยู่ในพระกตัญญูกตเวทิตาธรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยมีนายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธาน พร้อมด้วย ธนาคารไทยพานิชย์ จำกัด (มหาชน) ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) และบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายเพื่อสักการะบูชาพระคุณแห่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี(สมเด็จย่า) ของปวงชนชาวไทยทั่วประเทศ ณ กาลเบื้องต้นแห่งพระราชพิธีสวดพระอภิธรรม ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลจนถึงปัจจุบัน

ขอพระราชกุศลทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ อันสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญให้เป็นไป ณ บัดนี้ จงสำเร็จผลเพื่อเป็นพระราชธรรมพลีบรรณาการ สักการะบูชาพระคุณของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จงสำเร็จเป็นประโยชน์สมบัติ สกัดกั้นศัตรูหมู่ปัจจามิตรและสรรพอันตราย อภิบาลสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ให้มีพระชนมายุยืนนาน เสด็จสถิตสำราญในพระราชไมไหศวรรยสมบัติ ไพโรจน์ชัชวาล ด้วยพระเดชานุภาพ มีพระราชลาภหลั่งไหลมาทั่วทิศานุทิศ มีพระราชประสงค์ใด ๆ ที่เป็นอนวัชชกิจ จงประสิทธิสำเร็จทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ยุติลงด้วยเวลาเพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้....

ขอถวายพระพร

อนามตธรรมกถา

ถวายเทศนา โดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์
เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
(ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพศีลวิสุทธิ์)
ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรงอุทิศถวาย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
วันพุธที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ เวลา ๑๗.๐๐ น.
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในอนามตธรรมกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมาภาพผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร...

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ จบ)

ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ อหึสา สญฺญโม ทโม

เอตทริยา เสวนฺติ เอตํ โลกํ อนามตนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในอนามตธรรมกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี อันเป็นส่วนพระราชกุศลทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ ที่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เพื่อน้อมอุทิศพระราชกุศลถวาย แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมอัยกาธิราชเจ้า เนื่องในวันปิยมหาราช ซึ่งเป็นอภิรักขิตกาลคล้ายวันเสด็จสวรรคต วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๕ โดยส่วนแห่งปุพพเปตพลีธรรมบรรณาการ ด้วยทรงพระราชอนุสรณ์ถึงพระเมตตาคุณ พระมหากรุณาธิคุณ ซึ่งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเจ้า ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทยและประเทศชาติเป็นล้นพ้น ด้วยความสำนึกในพระคุณที่ทรงเกื้อหนุน ออกมาเป็นกตัญญูกตเวทิตาธรรมและอปจายนธรรม ตามหลักแห่งสาธุชนปฏิบัติ ซึ่งเป็นคตินิยมที่พุทธบริษัทได้ดำเนินมา ดังภาษิตที่ว่า "ภูมิ เว นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทีแสนจะดีเลิศ เป็นเครื่องเชิดชูสง่าเพิ่มราศี เป็นรากแก้วขวัญตนของคนดี เป็นสักขีชี้ให้เห็นว่าเป็นสาธุชน ดังนี้"

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถเป็นที่ประจักษ์ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจให้สำเร็จประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนเป็นเอนกอนันต์ นับตั้งแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ ต่อจากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฎพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมชนกาธิราชเจ้า เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๑๑ ขณะพระชนมายุ ๑๖ พรรษา จนกระทั่งเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจปกครองแผ่นดิน ในแนวทางแห่งสมเด็จพระบรมราชชนก ให้ก้าวหน้าไปเป็นอันมากในทุกด้าน ในด้านการปกครอง ทรงแบ่งส่วนราชการการปกครองแผ่นดิน จากแบบเก่าซึ่งมีอยู่ ๖ กรม มาเป็นแบบกระทรวงและกรม จนถึงปัจจุบัน ทรงแบ่งเขตการปกครองประเทศเป็นมณฑล จังหวัด เป็นต้น ทรงเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีให้เหมาะแก่สมัย เช่น ยกเลิกธรรมเนียมหมอบคลานในเวลาเข้าเฝ้า ยกเลิกการลงโทษแบบจารีตนครบาลอันน่าสยดสยอง ทรงปรับปรุงการเก็บภาษีอากรเป็นรายได้ของแผ่นดินโดยรอบคอบและเคร่งครัด ทรงบำรุงการเกษตรและคมนาคม เพื่อส่งเสริมอาชีพของราษฎรให้กว้างขวางออกไป ทรงปรับปรุงการศาลพร้อมทั้งกฎหมาย ทรงบำรุงพระศาสนาพร้อมทั้งการศึกษา โปรด

อาราธนาคณะสงฆ์ มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นผู้อำนวยการศึกษาหัวเมือง ได้ทรงตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดทั้งหลาย เป็นการเริ่มต้นประถมศึกษา และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระเถระเป็นผู้อำนวยการการศึกษาประจำมณฑลนั้นๆ ต่อมาได้ทรงออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ และได้ทรงตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้น ซึ่งต่อมาในรัชการที่ ๖ ได้โปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามพระบรมราชปณิธาน ในด้านการสาธารณูปโภคนั้น ในรัชสมัยของพระองค์มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกมากเป็นที่สุด เช่น การไฟฟ้า การประปา การพยาบาล และการสาธารณสุข ทรงปรับปรุงการขนส่งและการสื่อสาร การไปรษณีย์ การโทรเลข การโทรศัพท์ และการรถไฟ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินติดต่อเยี่ยมเยือนประชาราษฎร ในจังหวัดต่างๆ ด้วยพระองค์เอง และเพื่อให้ได้ทรงทราบถึงความเป็นอยู่ที่แท้จริงของพวกเขา บางครั้งจึงเสด็จฯโดยมิได้แสดงพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ การเสด็จประพาสแบบนี้เป็นที่รู้จักกันในนามว่า "เสด็จประพาสต้น" นอกจากเสด็จประพาสภายในประเทศแล้ว ยังได้เสด็จฯ เยือนประเทศอื่นเพื่อสมานไมตรี ได้เสด็จฯ ต่างประเทศในแถบตะวันตก อาทิ สิงคโปร์ และอินเดีย ขณะที่ยังทรงพระเยาว์ และได้เสด็จฯ ประพาสยุโรปถึง ๒ ครั้ง ทำให้ได้ทรงทราบความเป็นไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นอย่างดี จึงทรงสามารถปรับปรุงให้บังเกิดความสุข ความเจริญ แก่ประเทศชาติและประชาชนในทุก ๆ ด้าน

ในด้านการนับถือศาสนา ก็ได้พระราชทานสิทธิแก่ราษฎรในการที่จะนับถือศาสนา และพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ แก่ทุกศาสนาบรรดามีในประเทศไทย ซึ่งปรากฏหลักฐานในพระบรมราชโองการครั้งที่ ๑ ว่า "การศาสนานั้น ไม่เป็นที่ขัดขวางสิ่งใดในราชการแผ่นดิน ผู้ใดเห็นว่าศาสนาใดถูกต้อง ก็ถือตามใจชอบของผู้นั้น ผิดถูกก็อยู่แต่ผู้ถือศาสนานั้นเอง"

พระราชกรณียกิจที่ยิ่งใหญ่อีกประการหนึ่ง ที่นำมากล่าวกันอยู่เสมอ คือ การเลิกทาส ทั้งการมีทาสและการใช้ทาส นับเป็นเรื่องที่ชาวตะวันตกถือว่าป่าเถื่อนและโหดร้ายที่สุด

พระองค์ก็ทรงเห็นว่า การเป็นทาสทำให้พลเมืองขาดสิทธิและเสรีภาพ ทรงมีพระราชดำริว่า คนไทยทุกคนควรจะมีความเท่าเทียมกัน จึงทรงมีพระราโชบายให้เลิกทาส โดยทรงดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน มิให้กระทบกระเทือนต่อเจ้าของทาสและตัวทาสเอง การเลิกทาสในประเทศอื่นนั้น เป็นเหตุให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นหลายประเทศ แต่ในประเทศไทย ได้ทรงกระทำด้วยพระปรีชาสามารถ ทรงดำเนินทางสายกลาง คือไม่ให้เดือดร้อน ทั้งเจ้าของทาสและตัวทาสเอง โดยทรงใช้เวลาในการเลิกทาส ถึง ๓๐ ปีเศษ จึงสำเร็จในปี พ.ศ.๒๔๔๘ โดยได้ทรงตราพระราชบัญญัติยกเลิกการมีทาสโดยสิ้นเชิง จนในที่สุดไม่มีทาสเหลืออยู่เลย การนี้เป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรอย่างหาที่สุดมิได้

การปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญ ก็มิได้ทรงมีความรังเกียจ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งในที่แห่งหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าไม่มีความรังเกียจอันใด ซึ่งจะมีกฎหมายกำหนดพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดิน เช่นที่ประเทศทั้งปวงมีกำหนดกันนั้น เมื่อจะทำกฎหมายสำหรับแผ่นดินให้เป็นหลักฐานนี้" แต่ในขณะนั้นราษฎรยังไม่พร้อม จึงทรงปฏิบัติเร่งรัดในด้านการศึกษาของราษฎร และในด้านอื่นทุก ๆ ด้าน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการปกครองตนเองและบ้านเมืองในสมัยต่อไป แม้พระองค์จะทรงได้ชื่อว่า เป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ในทางปฏิบัติ มิได้ทรงผูกขาดการใช้อำนาจไว้แต่พระองค์เดียว กลับโปรดให้มีการแต่งตั้งคณะบุคคลขึ้น เพื่อถวายความคิดเห็นแด่พระองค์ สภาการแผ่นดินต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองคมนตรีสภา เสนาบดีสภา และรัฐมนตรีสภา นับเป็นพื้นฐานสำคัญในการปกครองแบบประชาธิปไตย ทั้งยังเป็นการแสดงถึงน้ำพระทัย ที่มุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติ โดยทรงยอมลดพระราชอิสริยศ และพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดโดยชอบธรรมที่ทรงมีอยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกอบพระราชภารกิจที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนเป็นเอนกประการ ทรงได้รับการยอมรับจากบุคคลในวงการต่างๆ ว่า ทรงเป็นนักปฏิรูป นักปกครองที่ประสบความสำเร็จ ทรงเสียสละประโยชน์สุขส่วนพระองค์ ทรงทุ่มเทเวลาทั้งหมด เพื่อปฏิบัติพระราชภารกิจ ทรงคำนึงถึงประโยชน์ของอาณาประชาราษฎร์เป็นที่ตั้ง ยังผลให้ประเทศไทยมีความ

เจริญรุ่งเรืองมากยุคหนึ่ง เป็นที่รู้จักกันดีของชาวต่างประเทศ ประชาชนชาวไทยต่างจงรักภักดีต่อพระองค์เป็นอย่างมาก และพร้อมใจกันถวายพระราชสมัญญานามว่า "พระปิยมหาราช" ซึ่งมีความหมายว่า "พระราชาผู้ยิ่งใหญ่ อันเป็นที่รักของปวงชนชาวไทย" ดังนั้น เมื่อพระองค์ท่านเสด็จสวรรคต จึงนำความโศกสลดมาให้แก่พสกนิกรปวงชนชาวไทยอย่างใหญ่หลวงสุดคณานับ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระชนมชีพด้วยอัปปมาทธรรมสัมมาปฏิบัติอย่างนี้ ฉะนั้น แม้พระองค์จะเสด็จสวรรคตเป็นเวลานานถึง ๘๖ ปีแล้ว แต่พระเกียรติคุณยังปรากฏอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ จัดเข้าในคุณลักษณะที่ว่า แม้ตายแล้วก็ชื่อว่ายังไม่ตาย สมด้วยพุทธภาษิตที่ตรัสว่า "อปฺปมตฺตา น มียนฺติ ผู้ไม่ประมาทแล้วชื่อว่าย่อมไม่ตาย" อุปมาเหมือนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้รูปกายของพระองค์จะดับสลายไป เป็นเวลาถึงสองพันห้าร้อยกว่าปีแล้วก็ตาม แต่ธรรมกายอันอาศัยอยู่ในรูปกายนั้นหาได้แตกสลายไปด้วยไม่ ย่อมเชิดชูเกียรติคุณไม่สูญหาย ยังปรากฏอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ทั้งนี้ก็เพราะทรงประกอบด้วย อนามตธรรม คือธรรมที่ไม่ตาย ซึ่งทำบุคคลกลายเป็นอมตะ ตามพระพุทธภาษิตที่ได้ยกขึ้นเป็นบทอุเทศเบื้องต้น ซึ่งมีความว่า

สัจจะ๑ ธรรมะ๑ อหิงสา ความไม่เบียดเบียน๑ สัญญมะ
ความระวังรักษาใจ๑ ทมะ ความข่มใจ๑ มีอยู่ในบุคคลใด
คนดี คนประเสริฐทั้งหลาย ย่อมคบหาบุคคลนั้น
และคุณธรรม ๕ ประการนี้ เป็นธรรมที่ไม่ตาย ดังนี้

ข้อที่ ๑ สัจจะ คือ ความจริง ความสัตย์ มีความหมายหลายนัย นัยแรก สัจจะ คือ ความจริงใจ หมายความว่า เมื่อประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง คนเราจะทำอะไรให้สำเร็จลุล่วง ไปได้ต้องอาศัยความจริงใจเป็นที่ตั้ง ถ้าขาดความจริงใจแล้ว จะประกอบการงานอะไรก็แลเห็นความติดขัดไปต่างๆ ความติดขัดที่เกิดขึ้นนั้น มักเกิดขึ้นด้วยขาดความจริงใจนั่นเอง จึงเป็นเหตุให้ย่อท้อถอยหลัง ถ้ามีความจริงใจอยู่แล้ว ก็จะทำได้ทุกสิ่งทุกอย่างในกิจที่ไม่เหลือวิสัย ถึงแม้ว่าจะมีความติดขัดอยู่บ้าง ก็จะเห็นเป็นเพียงเล็กน้อย นี้เป็นลักษณะของสัจจะ ความจริงใจ

นัยที่ ๒ สัจจะ คือ ความซื่อตรง หมายถึงความประพฤติตรงต่อกัน ตามควรแก่ฐานะของตน ๆ พระมหากษัตริย์กับพสกนิกร รัฐบาลกับประชาชน บิดามารดากับบุตรธิดา อุปัชฌาย์กับสัทธิวิหาริก อาจารย์กับอันเตวาสิก ญาติกับญาติ มิตรกับมิตร บรรพชิตกับคฤหัสถ์ มีความซื่อสัตย์ต่อกัน โดยฐานะที่เป็นผู้ใหญ่และผู้น้อย คือเป็นผู้ใหญ่ก็มีเมตตากรุณา ทำความอุปการะแก่ผู้น้อย ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีเมตตากรุณาตามหน้าที่ตั้งอยู่ในสถานะแห่งบุรพการี ส่วนผู้น้อยก็เป็นผู้รู้อุปการะคุณของท่าน ทำความสนองพระคุณท่านเต็มตามหน้าที่ รู้สึกตนอยู่เสมอว่าเป็นหนี้บุญคุณของท่าน เทิดทูนไว้ไม่ให้สูญ ตั้งอยู่ในสถานะกตัญญูกตเวที ความประพฤติตรงต่อหน้าที่ควรแก่ฐานะเช่นนี้จัดเป็นลักษณะของสัจจะ ความซื่อตรง

นัยที่ ๓ สัจจะ คือ การกล่าววาจาจริง หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ พูดแต่คำที่สัตย์ที่จริง เป็นหลักเป็นฐาน เชื่อถือได้ ไม่กล่าวเท็จเพราะเห็นแก่ประโยชน์ตนหรือประโยชน์ผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่สินจ้างรางวัล คำที่กล่าวจริงนั้น เป็นที่นิยมชมชอบของท่านผู้รู้ทั้งหลาย นี้เป็นลักษณะของสัจจะ วาจาจริง

สัจจะ ซึ่งมีลักษณะดังพรรณนามานี้ หมายเอาเฉพาะในส่วนที่ดี มีประโยชน์และเป็นธรรม ส่วนสัจจะที่ประกอบด้วยโทษ เช่น ตั้งใจทำความชั่ว หรือรับปฏิญญาในกิจอันเป็นโทษด้วยไม่มีสติ ครั้นรู้ตัวแล้ว ไม่ถอนตนเสีย ขืนทำตามเลย อย่างนี้ไม่จัดเป็นสัจจะที่พึงปรารถนา เหตุนั้น ท่านผู้รู้มีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น จึงกล่าวว่า “สจฺเจ อตฺเถ จ ธมฺเม จ อหุ สนฺโต ปติฏฺฐิตา สัตบุรุษทั้งหลาย ตั้งอยู่แล้วในสัจจะ ที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ดังนี้” สัจจะจะต้องมีธรรมะเป็นมูลฐานดังได้พรรณนามา

ข้อที่ ๒ ธรรมะ ได้แก่ คุณที่เกื้อกูล ที่เรียกว่าความดีงาม ความถูกต้อง หรือความชอบธรรม ตรงกันข้ามกับอธรรม ธรรมะนี้คือกุศลธรรม อธรรมคืออกุศลธรรมนั่นเอง ธรรมะหรือกุศลธรรม ซึ่งหมายถึง ธรรมะที่เป็นส่วนดีส่วนชอบที่เป็นคุณเกื้อกูลนั้นมีเป็นอันมาก แต่จะยกขึ้นถวายวิสัชนาในที่นี้เพียงประการหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าพรหมวิหารธรรม พรหมวิหารธรรมนั้นคือ ธรรมที่เป็นหลักใจ หรือเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ซึ่งหมายถึงท่านผู้เป็นใหญ่ หรือผู้ปกครองทั้งหลาย จำแนกเป็น ๔ ประการคือ เมตตา ความรักใคร่

ปรารถนาจะให้เป็นสุข กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความที่วางใจเป็นกลาง เช่นว่า ไม่ยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นวิบัติ

อนึ่ง ในพรหมวิหาร ๔ ข้อนี้ อุเบกขา คือ ความที่มีใจเป็นกลาง ท่านสอนให้พิจารณาปลงในกรรมว่า "ทุกคนมีกรรมเป็นของตน ทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว" เพราะฉะนั้นควรแยกจิตออกจากความพัวพันเกี่ยวข้องด้วยอำนาจความรัก หรือด้วยอำนาจความชังในบุคคล ควรเพ่งกรรมที่กระทำเป็นข้อสำคัญ ก็จะทำให้จิตเป็นกลางขึ้นได้ เพราะว่ามามุ่งถึงกรรมที่กระทำและปลงใจลงไปได้ เมื่อมีใจเป็นกลางได้ดังนี้แล้ว ก็จะไม่ลำเอียงด้วยอำนาจของความรัก และความชังในใคร ๆ เมื่อไม่ลำเอียงดังนี้แล้ว ก็จะใช้ เมตตา กรุณา มุทิตา ไปได้ในทางที่ถูกต้อง เป็นต้นว่า เมื่อบุคคลเป็นที่รัก ซึ่งได้อะไรมาจากกรรมที่ชั่วที่ผิด แม้ว่าจะเป็นการได้มา ก็จะไม่เกิดมุทิตาในบุคคลผู้เป็นที่รัก ซึ่งได้อะไรมาจากกรรมที่ชั่วที่ผิดนั้น แต่ว่าจะเกิดกรุณา คือจะห้ามปราม มิให้บุคคลซึ่งเป็นที่รักกระทำกรรมที่ชั่วที่ผิดต่อไป มิให้หลงผิดไปว่า "กรรมที่ชั่วที่ผิดนั้นดี และผลที่ได้จากกรรมที่ชั่วที่ผิดนั้นดี" เมื่อเป็นดังนี้ ก็จะเป็นการใช้กรุณาตลอดถึงเมตตาหรือความรักใคร่ ไปในทางที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นอุเบกขาจึงเป็นข้อสำคัญ ซึ่งควรจะให้มีอยู่ประจำ จะได้ไม่เกิดความลำเอียง แต่จะเกิดความเที่ยงธรรมยุติธรรม และจะทำให้ใช้เมตตามุทิตาเป็นไปในทางที่ถูกต้อง เหล่านี้เป็นธรรมะ พึงอบรมให้มีขึ้นในจิตใจ

ข้อที่ ๓ อหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนกัน นี้เป็นสิ่งสำคัญที่ควรถือเป็นหลักในการปฏิบัติทั้งปวง ความวุ่นวายทั้งหลาย ย่อมเกิดจากวิหิงสา คือความเบียดเบียนกัน อย่างเช่นคนในตระกูลเดียวกัน ถ้าเบียดเบียนเอารัดเอาเปรียบกัน มีใจที่คิดทำความเดือดร้อนให้แก่กันในตระกูลนั้น จะหาความสงบสุขไม่ได้เลย มีแต่ความทุกข์เดือดร้อนนานาประการ หรือแม้แต่อยู่บ้านเดียวกัน ถ้าเบียดเบียนกัน สร้างความบาดหมางใจให้แก่กัน เช่นพี่น้องเบียดเบียนกัน ก็จะสร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนให้แก่กัน ถ้ามองให้กว้างออกไปหมู่ชนที่อยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อน รวมกันเป็นสังคม เบียดเบียนกันมากขึ้นเพียงใด ก็จะยิ่งก่อความทุกข์ความเดือดร้อนความวุ่นวายขึ้นในสังคมมากเพียงนั้น ความเบียดเบียนกันจึงนับว่าเป็นโทษอย่างหนึ่ง แต่ถ้าหากว่าใช้หลักอหิงสา คือไม่เบียดเบียนกัน ย่อมเกิด

คุณประโยชน์ เพราะหลักอหิงสาย่อมประกอบได้ด้วยเมตตากรุณา เป็นต้น อันเป็นเครื่องเกื้อกูลต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความสุข และบำบัดความทุกข์ต่าง ๆ ท่านผู้ปกครองทั้งหลายย่อมมีหน้าที่ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาราษฎร์โดยตรง นั่นคือ ต้องปฏิบัติในหลักอหิงสา คือ ไม่เบียดเบียน ปฏิบัติในสิ่งที่เกื้อกูล ความเบียดเบียนด้วยเจตนาร้ายเป็นความผิดโดยตรง ไม่เป็นธรรมะ แต่เป็นอธรรม อย่างไรก็ตาม การกระทำแม้ว่าจะมี เจตนาดีมุ่งดี มุ่งประโยชน์ ก็จะต้องพิจารณาว่า จะไม่เป็นการเบียดเบียนด้วย ดังเช่นสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งหลายที่ทางราชการปฏิบัติอยู่ แม้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์จริงก็ต้องคำนึงว่าจะไม่เบียดเบียนราษฎร จะไม่ทำความลำบากให้ราษฎร เรียกว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่เบียดเบียน เป็นอหิงสา เพราะฉะนั้น หลักอหิงสา จึงเป็นหลักสำคัญควรจะยึดเป็นหลักปฏิบัติประการหนึ่ง ในการปกครองทั้งหลาย

ข้อที่ ๔ สัญญมะ คือ ความสำรวมระวังใจ หมายถึง ความระวังใจในการรับอารมณ์จากภายนอก อารมณ์ต่าง ๆ ที่รับเข้ามาในตัวเรานั้น อาจจะรับเข้ามาทางตา ทางหู ทางจมูกทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อย่างเช่น เมื่อเราได้เห็น ได้ยินอะไรต่าง ๆ ก็รับเข้ามา และการรับเข้ามานั้น มีทั้งทางบวกและทางลบ สำหรับทางบวก เมื่อรับเข้ามาแล้ว ก็จะเป็นผลดีเป็นความดีงาม เป็นความเจริญก้าวหน้า ส่วนทางลบหรือทางร้าย เมื่อรับเข้ามาแล้ว ก็จะเป็นเรื่องที่ก่อความเสื่อมเสีย เป็นความชั่ว ความเสียหาย หรือบางครั้งของนั้นเป็นกลาง ๆ แต่ใจรับไม่ดี วิธีรับ ตั้งรับไม่ดี รับเข้ามาแล้วแปลความหมายไม่ดี ก็จะทำให้เกิดผลเสีย และเกิดอกุศลธรรมขึ้น เมื่อรู้จักฝึกตนแล้ว เมื่อรับเข้ามา ก็จะทำให้เกิดผลดี เป็นเรื่องกุศลธรรมอันนี้ก็อยู่ที่การรู้จักสำรวมระวังใจของเรา เช่น มองเห็นคนประสบความทุกข์ นอนเจ็บปวดเดือดร้อนอยู่ เพียงแค่มองเห็นก็เรียกได้ว่ารับเข้ามาแล้ว ซึ่งก็อาจจะเกิดกุศลธรรมหรืออกุศลธรรมก็ได้ แล้วแต่ใจจะตั้งรับอย่างไร หรือมีมนสิการอย่างไร ทำไว้ในใจอย่างไรถ้ามีมนสิการดี ทำไว้ในใจโดยดีโดยแยบคาย รู้จักคิดพิจารณา ก็จะเกิดกุศลธรรมเกิดกรุณาขึ้นมา คิดสงสารอยากจะช่วยเหลือปลดเปลื้องเขาให้พ้นจากทุกข์ หรืออาจจะเกิดปัญญาพิจารณาตามเป็นจริงว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้แหละชีวิตโลก โลกและชีวิตเป็นอย่างนี้ เกิดความเข้าใจสัจธรรมขึ้นมา เหมือนอย่างพระโพธิสัตว์ขณะเป็นเจ้าชาย

สิทธัตถะ ก่อนเสด็จออกผนวชทอดพระเนตรเห็นนิมิต ๔ ประการ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ทรงเกิดความสังเวชและเข้าพระทัย ทรงพิจารณามองเห็นแนวการปฏิบัติที่สมควร เกิดความเบื่อหน่ายในฆราวาสวิสัย และเสด็จออกผนวชในเวลาต่อมา แต่ในกรณีเดียวกัน บางคนตั้งใจรับไม่ดี มีอโยนิโสมนสิการ ทำในใจโดยไม่แยบคาย กลับรู้สึกรังเกียจ ขยะแขยง เกลียดชัง เกิดโทสะ เกิดความไม่พอใจ กลายเป็นอกุศลธรรมไป เพราะฉะนั้น ในเรื่องเดียวกัน การที่ใจตั้งรับดีหรือไม่ดี จะมีผลดีผลเสียต่างกัน ดังนั้น จึงต้องใช้สัญญมะ ระวังใจไม่ให้รับสิ่งร้ายเข้ามาในตัวได้

ข้อที่ ๕ ทมะ คือ ความข่มใจ คุณข้อนี้เป็นอุปการะสำคัญในการรักษาจิต แท้จริงจิตเป็นธรรมชาติชนิดหนึ่ง ซึ่งให้สำเร็จกิจคือความคิดความนึก หรือความรู้สึกถึงอารมณ์ทางทวาร ๖ แต่เป็นนามธรรมไม่มีตัวตน ไม่มีสีสันวรรณสัณฐานแต่อย่างใด อาศัยอยู่ใน รูปกาย และตามปกติของใจ มักคิดแส่ไปในอารมณ์ต่าง ๆ ตามความปรารถนา ไม่เลือกว่าควรหรือไม่ควร ไม่เหลียวแลถึงโคตรชาติตระกูลและวัย ปรารถนาอย่างไรก็คิดไปอย่างนั้น ผลที่สุดก็จะนำความเดือดร้อนมาให้แก่ตนเองโดยไม่รู้ตัว ที่เป็นดังนี้ ก็เพราะอำนาจความรัก ความชัง ความหลง อันสิงอยู่ในภายในชักจูงให้เป็นไป ทำให้ดิ้นรนกระสับกระส่าย อยู่เป็นนิตย์ จิตที่ดิ้นรนเช่นนี้ย่อมนำความทุกข์มาให้เป็นเอนกประการ

เพราะฉะนั้น คนเราจะดีหรือชั่ว ข้อสำคัญก็อยู่ที่จิต ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสว่า "จิตฺเตน นียติ โลโก ซึ่งมีความว่า โลกคือหมู่สัตว์ อันจิตย่อมนำไป ดังนี้" การที่จะรักษาจิตมิให้วิปริตแปรผันเช่นนี้ ก็ต้องอาศัยความระวังกับความข่มทั้งสองประการ ตามที่กล่าวมาในเบื้องต้น สมัยใดได้ประสบกับอารมณ์อันเป็นที่ชอบใจ สมัยนั้นพึงใช้สัญญมะระวังจิตไว้ มิให้ความยินดียินร้ายครอบงำได้ สมัยใดความยินดียินร้ายเข้าครอบงำ สมัยนั้นพึงใช้ทมะข่มไว้ มิให้ความยินดียินร้ายกำเริบขึ้นได้ เมื่อได้จัดการแก้ไขด้วยอุบายอย่างนี้แล้ว แต่นั้น จิตก็จักสงบระงับ ไม่ดิ้นรนกระสับกระส่าย จิตที่ข่มไว้ได้เช่นนี้ ย่อมนำความสุขมาให้ เป็นผลทำให้บุคคลมีความเยือกเย็น เป็นสุขสำราญ จะประกอบกิจการอะไรก็เป็นไปในฝ่ายสุจริต ไม่ผิดทำนองคลองธรรม เหตุนั้น สมเด็จพระบรมศาสดา จึงตรัสว่า "จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ การฝึกฝนจิต ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้, จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ จิตที่ฝึกดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ ดังนี้ "

คุณธรรมทั้ง ๕ ประการเหล่านี้ คือ สัจจะ ธรรมะ อหิงสา สัญญมะ และทมะ เป็นธรรมะที่ทำให้ผู้ประพฤติตามเป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้เจริญ เป็นที่คบค้าสมาคมของผู้ประเสริฐผู้เจริญด้วยกัน และเป็นอนามตธรรม ทำให้เกิดความดำรงอยู่ตั้งมั่น ไม่แตกสลาย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถิตย์อยู่ในคุณธรรมทั้ง ๕ ประการนั้น พร้อมทั้งทศพิธราชธรรมอย่างสมบูรณ์ จึงทำให้ทรงดำเนินพระบรมราโชบายเป็นไปอย่างสุขุมคัมภีรภาพ ไม่กระทบกระเทือนต่อประเพณีดั้งเดิม และไม่ฝืนศรัทธาของประชาราษฎร์เลยแม้แต่น้อย ทรงสามารถนำประเทศชาติให้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของนักล่าอาณานิคมชาวตะวันตก ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านต่างกลายเป็นประเทศที่สูญสิ้นอิสรภาพ และเป็นเมืองขึ้นของชาวตะวันตกไปแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็ด้วยพระวิเทโศบายในพระองค์ที่ทรงผ่อนสั้นผ่อนยาว จึงกล่าวได้ว่า ชะตาแผ่นดินยังไม่สิ้นสูญ เราชาวไทยจึงได้พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีพระปรีชาสามารถดั่งพระองค์ท่าน และด้วยพระราชกรณียกิจอันประกอบด้วยพระเมตตาและพระกรุณา ที่ทรงไว้เพื่อความสงบร่มเย็นของพสกนิกร ก็ควรแล้วที่พระองค์ท่านได้รับพระราชสมัญญานามว่า “พระปิยมหาราช” พระมหากษัตราธิราชเจ้า ผู้เป็นที่รักแห่งปวงชน พระราชสมัญญานามนี้ ทรงได้มาด้วยน้ำใสใจจริงของปวงชนที่เทิดทูนเคารพสักการะในพระองค์

ดังนั้น พระองค์ท่าน แม้จะเสด็จสวรรคตไปแล้ว เป็นเวลาถึง ๘๖ ปีก็เหมือนกับยังทรงพระชนมชีพอยู่ ด้วยอำนาจพระคุณสมบัตินั้น ๆ เชิดชูพระเกียรติคุณไม่ให้สูญหาย สมด้วยพระพุทธภาษิตว่า “รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ มีความว่า รูปกายของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมย่อยยับไป ส่วนชื่อและโคตรหาย่อยยับไปด้วยไม่ ดังนี้”

สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ทั้งสองพระองค์ เมื่อได้ทรงพระราชอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปิยมหาราช ผู้ทรงบำเพ็ญประโยชน์อันยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ประเทศชาติ จึงทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย นี้เป็นการทรงแสดงความกตัญญูกตเวทีในอดีตพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงมีพระคุณแก่ประเทศชาติในวโรกาสอันสมควร ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลทุกประการ

ขออำนาจพระราชกุศลที่ได้ทรงบำเพ็ญ ทรงพระราชอุทิศถวายทั้งปวงนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์แด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และขออำนาจพระราชกุศลบารมีธรรมทั้งปวง พร้อมทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดอภิบาลสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ พร้อมทั้งพระราชโอรสและพระราชธิดา ให้ทรงพระเกษมสำราญ ทรงพระเจริญด้วยสรรพพรชัยมงคล เสด็จสถิตในสิริราชสมบัติ เป็นนาถรัฐร่มเกล้าแห่งประเทศชาติและประชาชนทุกหมู่เหล่า ตลอดจิรัฐิติกาล

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในอนามตธรรมกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ยุติลงด้วยเวลาเพียงนี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระธรรมเทศนา เรื่อง วันสงกรานต์

แสดงโดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

(ขณะดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพศีลวิสุทธิ์)

วันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐ เวลา ๐๙.๓๐ น.

ณ พระอุโบสถ วัดราชสิทธาราม

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ จบ)

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตาติ ฯ

ณ บัดนี้ จักรับประทานแสดงพระธรรมเทศนา ในเรื่อง "วันสงกรานต์" เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา เพิ่มพูนกุศลบุญราศีสัมมาปฏิบัติ ของท่านสาธุชนพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตที่มาประชุมสโมสรอยู่ในพระอุโบสถนี้ พอสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันสงกรานต์ วันแห่งความเป็นมงคล วันแห่งการระลึกถึงผู้มีพระคุณ วันแห่งความสนุกสนาน (พอประมาณ) และวันดีๆ ของคนไทยทั่วประเทศ สงกรานต์หนึ่งปีมีครั้งเดียว หลายคนอาจจะเคยศึกษาความเป็นมาของความสำคัญนี้ หลายคนอาจหลงลืมไปแล้ว ฉะนั้น มาย้อนอดีตและสัมผัสความหมายของวันสงกรานต์ ประจำปีนี้ได้เลย

ตรุษ แปลว่า ความยินดี หมายความว่าการแสดงวามยินดีที่ได้มีชีวิตรอดพ้นผ่านอุปสรรคภยันตรายต่าง ๆ มาได้จนครบปีหนึ่ง มีโอกาสได้ทำบุญสุนทาน เป็นการไม่ประมาทมัวเมาในชีวิต ตรุษนี้ถือเอาวันแรม ๑๕ ค่ำ สิ้นเดือน ๔ ของทุกปี เป็นวันตรุษ หรือวันสิ้นปีเก่าของประเพณีไทย

สงกรานต์ แปลว่า ย้าย เคลื่อนที่ หมายความว่า เป็นวันที่พระอาทิตย์โคจรเข้าสู่ราศีเมษ (ตามสุริยคติ) เรียกว่า "วันสงกรานต์" มี ๓ วันด้วยกัน คือ วันที่เรียกว่ายกขึ้นสู่ราศีเมษวันหนึ่ง วันเนาวันหนึ่ง และวันเถลิงศกอีกวันหนึ่ง

ตรุษสงกรานต์ คือ วันที่พระอาทิตย์โคจรครบรอบหนึ่งปี เหล่าประชาชนมีความยินดีที่มีชีวิตรอดปลอดภัย ได้มีโอกาสเฉลิมฉลอง เนื่องจากว่างเว้นจากฤดูเก็บเกี่ยว สนใจการบุญการกุศล ไม่หลงลืมวัด ไม่ประมาทมัวเมา ระลึกถึงผู้มีพระคุณ เป็นต้น ประเพณีไทยถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ถือเอาวันที่ ๑๓ เมษายน ของทุกปี ปีนี้ถือเอาวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๐ เวลา ๒๒ นาฬิกา ๓๗ นาที ๑๒ วินาที ตรงกับจันทรคติกาล วันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีฉลู อัฏฐศก จุลศักราช ๑๓๕๘ จะเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ในวันเถลิงศก จะถือเอาวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๔๐ เวลา ๐๒ นาฬิกา เรียกว่า ปีฉลู นพศก จุลศักราช ๑๓๕๙ พระอาทิตย์ได้โคจรครบรอบจักราศี ๓๖๐ องศา สุริยาตร์ขึ้นสู่ราศีเมษ ๐๐ องศา ๐๐ ลิปดา ๐๐ ฟิลิบดา เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์ ชื่อทุงษะเทวี ทรงพาหุรัด ทัดดอกทับทิม แก้วปัทมราชเป็นอาภรณ์ มีภักษาหารเป็นอุทุมพร (ผลมะเดื่อ) พระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงสังข์ เสด็จไสยาสน์ตื่น (ลืมพระเนตร) บนหลังครุฑ สายณฺเห สยเน สพฺเพ ชนา พหู สุขํ แปลว่า เวลาค่ำถึงเที่ยงคืน พระสุริยาทิตย์ไสยาสน์ตื่น (ลืมพระเนตร) ประชาชนทั้งหลายทั้งปวงจะอยู่เย็นเป็นสุข

ปีนี้ วันศุกร์เป็นวันธงชัย วันศุกร์เป็นวันอธิบดี วันพฤหัสบดีเป็นวันอุบาทว์ วันอาทิตย์เป็นโลกาวินาศ สิทธิการิยะ ถ้าสงกรานต์ปีใดตรงกับวันอาทิตย์ เป็นวันมหาสงกรานต์ เรือกสวนไร่นามิใคร่งาม ข้าวของจะแพง ทำอะไรได้ครึ่งเสียครึ่ง นักวิชาการ นักปราชญ์ และสัตบุรุษทั้งหลายจะได้พบยากลำบากนัก จะมีเหตุให้คนฆ่าฟันกัน

วันจันทร์เป็นวันเนา เกลือจะแพง สตรีชั้นสูงจะได้รับเรื่องร้อนใจ มักจะเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ

วันอังคาร เป็นวันเถลิงศก บรรดาข้าราชการทั้งปวงจะอยู่เย็นเป็นสุข แม้จะมีการต่อสู้กับศัตรูจะมีชัยชนะทุกเมื่อ

สำหรับความเป็นมาของวันสงกรานต์มีอยู่ว่า ท้าวกบิลพรหมได้ถามปัญหา ๓ ข้อ แก่ท้าวธรรมบาล คือ

๑. เวลาเช้า ราศีของคนอยู่ที่ไหน ?

๒. เวลาเที่ยง ราศีของคนอยู่ที่ไหน ?

๓. เวลาค่ำ ราศีของคนอยู่ที่ไหน ?

โดยสัญญาว่า ถ้าตอบได้จะตัดศีรษะของตนบูชาความรู้ของธรรมบาล ซึ่งธรรมบาลสามารถตอบปัญหาได้ว่า

๑. เวลาเช้า ราศีของคนอยู่ที่หน้า ตื่นเช้าต้องล้างหน้า

๒. เวลาเที่ยง ราศีของคนอยู่ที่อก กลางวันทำงานหนัก เหน็จเหนื่อย ต้องนำน้ำ มาล้างที่หน้าอก ความเหนื่อยจะบรรเทา

๓. เวลาค่ำ ราศีของคนอยู่ที่เท้า ทำงานมาทั้งวัน เสร็จแล้วควรล้างเท้าให้สะอาดก่อนเข้านอน จะไม่ทำให้เปื้อนที่นอน

ท้าวกบิลพรหมจำต้องตัดศีรษะ แต่เศียรของพรหม ถ้าตกลงพื้นดิน ไฟจะลุกไหม้โลกธาตุ ถ้าโยนไปบนอากาศ ฝนจะแห้งแล้ง ถ้าทิ้งลงไปในมหาสมุทร น้ำจะแห้งขอด จึงให้ธิดาทั้ง ๗ นาง เอาพานทองมารับและแห่แหนคนละ ๓๖๕ วัน ครั้นครบ ๓๖๕ วัน ซึ่งถือว่าเป็นวันสงกรานต์ ก็ผลัดกันมาเชิญเศียรท้าวกบิลพรหมออกแห่ให้ครบ ๓๖๕ วัน ถือเป็น ๑ ปี

ประเพณีสงกรานต์ ชาวลังกาได้ดัดแปลงมาจากพิธีของพราหมณ์ให้เข้ากับพิธีทางพุทธศาสนา จัดเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย แท่นบูชาพระพรหม นิมนต์พระสวดและฉันเพล ๓ วัน แทนการเลี้ยงพราหมณ์ ด้วยการอุทิศกุศลให้สรรพสิ่งและอวยพรซึ่งกันและกัน ประเพณีนี้เข้ามาสู่เมืองไทยทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ก่อนอยุธยาเป็นราชธานี และยึดถือปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อถึงวันสงกรานต์ วัดวาอารามต่าง ๆ ได้จัดกิจกรรมประเพณีอันดีขึ้นโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาครัฐบาลและภาคเอกชนได้หยุดงาน เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมประเพณีสงกรานต์กันอย่างดียิ่ง

สำหรับในปีนี้ มีวันหยุดกันอย่างคุ้มค่า ใครจะใช้ชีวิตในช่วงเทศกาลปีใหม่ไทยกันอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับความพอใจที่เหมาะสมทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ หลายคนอาจจะเดินทางกลับบ้านหรือไปเที่ยวสงกรานต์ในต่างจังหวัด และหลายคนก็ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองกรุง แต่ไม่ว่าจะรื่นเริงกันอยู่ ณ จุดใด สิ่งที่ต้องย้ำเตือนเหมือนทุกปีที่ผ่านมานั่นก็คือความไม่ประมาทด้วยประการทั้งปวง ไม่ว่าจะเล่นน้ำที่ไม่ลุกล้ำสิทธิส่วนบุคคล หรือการใช้รถใช้ถนนที่ต้องรอบคอบ เพราะชีวิตเป็นสิ่งที่มีค่า กว่าจะเกิดก่อกันขึ้นมาได้ต้องใช้เวลาข้าวของเงินทองกันมิใช่น้อย การได้สร้างเสริมบุญบารมี ทานบารมีให้ตนเอง

แม้เพียงน้อยนิด ก็ยังดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลย อย่างน้อยก็ได้ความรู้สึกทางใจที่อิ่มเอมหาใดปาน ดังพุทธภาษิตที่ได้ยกไว้ในเบื้องต้นนั้นว่า

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา ฯ

ซึ่งมีความหมายว่า ความไม่ประมาทเป็นหนทางที่ไม่ตาย ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย เหล่าชนผู้ไม่ประมาทชื่อว่าย่อมไม่ตาย (ส่วน) เหล่าชนผู้ประมาท (แม้มีชีวิตอยู่) ก็เหมือนคนที่ตายแล้ว ฯ

เทสนาปริโยสาเน ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งพระธรรมเทศนานี้ รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยเตชสา

ขอเดชะคุณพุทธรัตน์ตัดต้นทุกข์ ให้มีสุขศิริศักดิ์มีหลักฐาน
ขอเดชะคุณธรรมรัตน์กำจัดพาล ให้ไพศาลผุดผ่องพ้นผองภัย
ขอเดชะคุณสังฆรัตน์บำบัดโรค ให้สิ้นโศกสืบชนม์จนเกินขัย
ขอเดชะคุณไตรรัตน์ดังฉัตรชัย ขอจงอำนวยอวยพรให้ท่าน

สาธุชนพุทธบริษัททั้งหลายจงปราศจากอุปสรรคข้อขัดข้อง ประสบแต่ความสุขความเจริญ มีสติปัญญาสามารถ ฉลาดรอบรู้ในสรรพกิจการงานทั้งปวง คิดสิ่งหนึ่งประการใดอันเป็นไปโดยชอบประกอบด้วยธรรม ขอสิ่งนั้นจงพลันสำเร็จเผล็ดผล สมดังมโนปณิธานของท่านทั้งหลายในเบื้องต้น จงทุกประการ รับประทานแสดงพระธรรมเทศนา เรื่อง “วันสงกรานต์” พอสมควรแก่เวลา จึงขอสมมติยุติพระธรรมเทศนาลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

วนกถา

เรื่อง...การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

แสดงโดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์
เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
(ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพศีลวิสุทธิ์)
วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ จบ)

รมณียานิ อรญฺญานิ ยตฺถ น รมตี ชโน
วีตราคา รเมสฺสนฺติ น เต กามคเวสิโนติ ฯ

ณ โอกาสกาลบัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา ในวนกถา พรรณนาเกี่ยวกับเรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญาแด่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ผู้สนใจในการสดับพระธรรมเทศนาพอสมควรแก่เวลา

ท่านสาธุชนทั้งหลาย พระพุทธศาสนานั้นมีหลักอยู่ ๓ ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกกันว่า พระรัตนตรัย แปลว่า แก้ว ๓ ดวง พระรัตนตรัยนี้แหละ เป็นแสงสว่างเครื่องส่องทางของชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลานับพันปีมาแล้ว

พระรัตนตรัยนี้มีประวัติที่เล็งเห็นชัดว่าเกี่ยวกับป่าโดยลำดับมา คือ พระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดาเจ้าของพระพุทธศาสนา ทรงประสูติที่สวนลุมพินีวัน ตรัสรู้ที่ โคนไม้โพธิ์ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แสดงธัมมจักรกัปปวัตตนสูตรที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เสด็จดับขันธปรินิพพานที่ป่ารังอันชื่อว่า สาลวโนทยาน สถานที่ทั้ง ๔ ที่อ้างมานี้ ล้วนเป็นป่าเป็นสวนทั้งนั้น มิใช่บ้านเลยแม้แต่แห่งเดียว พระธรรมอันเป็นคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้ากัณฑ์แรก คือ ปฐมเทศนาที่ชื่อว่า "ธัมมจักรกัปปวัตตนสูตร"

พระพุทธเจ้าทรงแสดงที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระธรรมเทศนากัณฑ์สุดท้ายมีชื่อว่า "มหาปรินิพพานสูตร" พระพุทธเจ้าทรงแสดงที่ป่ารังอันชื่อว่าสาลวโนทยาน พระสงฆ์ผู้ทรงพระธรรมของพระพุทธเจ้าไว้ ชุดแรกก็เกิดขึ้นที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน คือ พวกท่านปัญจวัคคีย์ มีพระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นต้น องค์สุดท้ายในสมัยของพระพุทธเจ้าก็เกิดที่ป่ารัง คือ ท่านสุภัททะปริพพาชก ซึ่งเป็นปัจฉิมสาวกองค์สุดท้ายที่ทันได้เห็นพระบรมศาสดา

สถานที่อยู่ของพระสงฆ์ในสมัยก่อน ก็คือโคนต้นไม้ ในเวลาพระสงฆ์อุปสมบทใหม่ ๆ จะได้รับคำสอนที่เรียกว่า "อนุศาสน์" อย่างในข้อที่ว่า "รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย" การบวชต้องอาศัยที่โคนต้นไม้ ท่านพึงทำความเพียร เพื่อจะอยู่ที่โคนต้นไม้นั้นตลอดชีพ ภายหลังจึงทรงอนุญาตผ่อนผันให้อยู่ ณ กุฎีที่ทายกทายิกาสร้างถวายได้ แม้เช่นนั้น ชื่อวัดใหญ่ ๆ ที่ขึ้นชื่อในครั้งพระพุทธเจ้าก็ยังเอาคำว่า "วนะ" ที่แปลว่า "ป่า" และคำว่า "อาราม" ที่แปลว่า "สวน" ต่อท้ายไว้ เช่น เชตวัน เวฬุวัน บุพพาราม นิโครธาราม เป็นต้น หมายความว่า สถานที่อยู่ของพระไม่ถือว่าเป็นบ้าน ยังคงจัดว่าเป็นป่าหรือสวน จึงเอาคำเช่นนั้นใส่ไว้ให้รู้ แม้ในสมัยปัจจุบันก็ยังใช้คำว่า "วนะ" หรือ "อาราม" ต่อท้ายไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องหมายดังที่กล่าวแล้ว เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) วัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง) วัดราชสิทธาราม (วัดพลับ) วัดอัมพวัน เป็นต้น ข้อความที่พรรณนามานี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาอันเป็นที่รักยิ่งของพวกเราถือกำเนิดจากสถานที่ซึ่งเป็นป่า จึงควรที่พวกเราจะพึงระลึกถึงคุณของป่าและควรนิยม ในป่า ไม่ควรดูหมิ่นป่าว่าเป็นที่ ๆ รกร้าง ป่านั้นแหละเป็นบ่อเกิดแห่งทรัพย์นานาประการ โดยเฉพาะก็คือเป็นสถานที่เกิดของพระรัตนตรัยอันประเสริฐ

มนุษย์เกิดมาต้องอาศัยเครื่องบำรุงชีวิตนานาชนิด ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า "ปัจจัย" แปลว่า เครื่องอาศัยที่นับว่าจำเป็นที่สุดของมนุษย์ก็มีเพียง ๔ อย่าง คือ

(๑) จีวร ได้แก่ผ้านุ่งห่มทุกชนิด

(๒) บิณฑบาต ได้แก่อาหารเครื่องบริโภคทุกชนิด

(๓) เสนาสนะ ได้แก่ที่อยู่อาศัยทุกชนิด เช่น บ้าน เรือน แพ

(๔) คิลานเภสัช ได้แก่ยาแก้โรคทุกชนิด

ของทั้ง ๔ อย่างนี้ จำเป็นแก่มนุษย์เพียงไร เราคงทราบได้ดี เพราะทุกคนต้องนุ่งต้องห่ม ต้องรับประทาน ต้องมีที่อยู่อาศัย เวลาป่วยก็ต้องการยา ก็ของทั้ง ๔ นี้มีกำเนิดมาจากที่ไหนเล่า ถ้าพูดถึงที่เกิดเป็นต้นเดิมแล้วก็คือป่านั่นเอง ผ้าเกิดจากเปลือกไม้บ้าง ฝ้ายบ้าง ตัวสัตว์บ้าง ขนสัตว์บ้าง ป่านบ้าง ปอบ้าง ของเหล่านี้ล้วนแต่มีอยู่ในป่า ถ้าไม่มีป่า สัตว์ก็ไม่มีที่อาศัย เราจะได้ผ้านุ่งห่มมาจากไหนเล่า อาหารจะเป็นคาวเป็นหวาน ต้นเดิมก็เกิดจากป่าอีก แล้วเอามาเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ดีประณีตขึ้นโดยลำดับ แม้อาหารบางอย่างจะไม่ได้เกิดจากป่า อาหารจำพวกนั้นก็หาเพียงพอที่จะบำรุงเลี้ยงชีวิตมนุษย์โดยทั่วถึงไม่ ที่อยู่อาศัย บ้านเรือน เรือ แพ เป็นต้น เราต้องใช้ไม้ซึ่งเป็นอุปกรณ์อันสำคัญ ไม้นั้นก็เป็นของป่า เรื่องยารักษาโรคส่วนใหญ่ก็มาจากพืชซึ่งก็มาจากป่า จะเห็นได้ว่า ชีวิตเราอาศัยป่าเป็นที่อยู่ ถ้าปราศจากป่า แม้เราจะไม่ตายก็ต้องขาดแคลนมาก ชีวิตปราศจากสุข ชาวเมืองต้องอาศัยวัตถุดิบคือของป่านานาชนิดมาเป็นเครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตเป็นประจำวัน ในสมัยที่บ้านเมืองยังเป็นป่า มนุษย์ก็ยังเป็นอยู่ได้ตามฐานะ ถ้าบ้านเมือง ไม่มีป่าเลย มนุษย์จะเป็นอยู่ได้อย่างไร เช่น เราลงเรือลอยลำอยู่ในทะเล หรือมีบ้านบนผืนแผ่นดินที่ปราศจากป่า ปราศจากต้นไม้ เราจะเป็นอยู่ได้ละหรือ ฉะนั้น จึงควรที่จะช่วยกันบำรุงรักษาป่า อย่าทำลายป่าโดยไม่มีเหตุอันสมควร การทำลายป่าก็เท่ากับทำลายเครื่องบำรุงชีวิต ทำลายความสุขของเราเองและคนอื่น ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

นอกจากปัจจัย ๔ ที่เป็นของจำเป็นของชีวิตแล้ว แม้สิ่งบำรุงความสุขอื่น ๆ อีกหลายร้อยอย่างก็เกิดจากป่าเป็นส่วนมาก เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดาษ ดินสอ รถไฟ เรือไฟ เป็นต้น ต้องอาศัยไม้เป็นอุปกรณ์อันสำคัญ ถ้าเราอยากได้สิ่งบำรุงความสุขเหล่านี้เราต้องช่วยกันบำรุงป่าตามโอกาสและความสามารถ ไม่ควรทำลายป่าอย่างไร้เหตุผล

พระอริยเจ้าผู้หมดกิเลส เล็งเห็นเหตุแห่งความสุขรื่นรมย์ที่จะพึงได้จากป่าดังพรรณนามาท่านจึงนิยมยินดีพอใจในป่า ซึ่งตรงกันข้ามกับปุถุชนคนที่ยังมีกิเลสมักไม่พอใจในป่า ดังบาทพระคาถาที่พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญป่าไว้ว่า

รมณียานิ อรญฺญานิ ยตฺถ น รมตี ชโน
วีตราคา รเมสฺสนฺติ น เต กามคเวสิโน

แปลว่า ชน (ผู้ยังมีกิเลส) ย่อมไม่ยินดีในป่าทั้งหลายเหล่าใด ท่านทั้งหลายผู้ปราศจากราคะผู้ไม่แสวงหากาม (กิเลส) จักยินดีซึ่งป่าทั้งหลายเหล่านั้น อันเป็นที่น่ารื่นรมย์ ดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุใหม่ตั้งอยู่ในองค์ทั้ง ๕ มีข้อหนึ่งว่า ให้อยู่ในเสนาสนะอันสงบ ก็คือ หมายถึงเสนาสนะที่ห่างหมู่บ้านตั้งอยู่ในป่านั่นเอง ที่ทรงสอนเช่นนี้เพราะเล็งเห็นว่าเสนาสนะป่าเป็นที่สงบปราศจากอารมณ์ที่จะรบกวน สมควรที่จะบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุคุณความดี แม้ภิกษุที่เรียนพระกัมมัฏฐานในสำนักของพระบรมศาสดาจารย์แล้วก็ต้องเข้าไปบำเพ็ญเพียรกันในป่า เพราะว่าต้องการความสงบสงัดของกายและใจ ผลที่สุดได้บรรลุมรรคผลนิพพานมีประมาณมิใช่น้อย

ในตำนานทางพระพุทธศาสนา มีเรื่องดังที่กล่าวมาเป็นพยานอยู่หลายแห่ง แม้ในสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงแสวงหาพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณก็ยังทรงดำริว่าฆราวาสคือการอยู่ในบ้านเรือน ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสไม่เป็นเหตุแห่งความสงบ แม้จะแสวงหาสักเท่าไรคงไม่พบทางแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะฉะนั้น จึงมีพระทัยน้อมไปในทางบรรพชา เพื่อจะไปประทับอยู่ในป่าอันเป็นเครื่องสงัดกายสงัดใจ เป็นเหตุให้ประสบทางแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ การนี้เป็นจริงดังที่ทรงดำริทุกประการ คือได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณตามมุ่งหวัง ถ้าพระองค์จะทรงยับยั้งอยู่ยังฆราวาสสถานก็คงไม่ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นแน่แท้ นี่แหละเป็นตัวอย่างอันดีที่พวกเราจะพึงถือเอาเป็นเนติ ควรที่จะรักษาป่าเอาไว้เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้เกิดความสุขสงบ ซึ่งเราต้องการประสบด้วยกันทุกคน ผลเคยปรากฏอยู่เสมอว่า ผู้ที่มีความเสียใจ เพราะเหตุใด ๆ เช่น ยามต้องพลัดพรากจากคนหรือของที่รัก คนเราก็มักจะต้องเที่ยวแปรสถาน ได้แลเห็นต้นไม้ ภูเขาลำเนาไพรอันธรรมชาติแต่งไว้ให้เป็นที่รื่นรมย์ก็บรรเทาความทุกข์ระทมลงได้เป็นอย่างดีและบางทีไม่ต้องเสียเงินด้วย ถ้าจะไปเที่ยวตามบ้านเมือง มีทางที่จะทำให้เปลืองมากมาย เพราะมีสิ่งที่ล่อตาล่อใจทำให้ลุ่มหลง

ทำจิตใจให้มุ่งจำนงหมาย เป็นเหตุแห่งการจับจ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ผู้ที่นิยมยินดีพอใจในที่สงัด เป็นเครื่องหมายให้แลเห็นชัดว่าต้องการความสุขสงบไม่อยากประสบกับอารมณ์ร้ายใด ๆ เป็นผู้ที่ทำใจสามารถคลายจากกิเลส

แท้จริง คนที่จะหมดกิเลสเครื่องเศร้าหมองจนถึงตรัสรู้ได้ ต้องมีกายและใจออกจากกามอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับบ้าน สมดังข้ออุปมาที่ปรากฏแก่พระพุทธเจ้าสมัยบำเพ็ญเพียรเพื่อตรัสรู้ว่า

"ผู้ใดมีกายและใจมิได้หลีกออกจากกาม ผู้นั้นแม้จะบำเพ็ญเพียรสักเท่าใดก็ไม่อาจจะตรัสรู้ได้ เหมือนไม้สดที่ชุ่มด้วยยางและยังแช่อยู่ในน้ำ ย่อมจุดไฟไม่ติด อนึ่ง ผู้ใดมีกายหลีกออกจากกามแล้ว แต่ยังพอใจรักใคร่ในกาม ผู้นั้น แม้จะบำเพ็ญเพียรสักเท่าใดก็ไม่อาจตรัสรู้ได้เหมือนกัน เหมือนไม้สดที่ชุ่มด้วยยาง แม้จะไม่แช่อยู่ในน้ำ ก็ย่อมจุดไฟไม่ติด ส่วนผู้ใดมีกายหลีกเลี่ยงออกจากกามแล้ว และไม่มีความพอใจรักใคร่ในกาม ผู้นั้นเมื่อบำเพ็ญเพียร ก็ย่อมจะได้ตรัสรู้ อุปมาเหมือนไม้แห้งที่ไม่ได้แช่อยู่ในน้ำ ย่อมจุดไฟติดได้ฉะนั้น"

ในเรื่องกายกับใจนี้ แม้ใจจะเป็นสิ่งสำคัญกว่ากายก็จริงแล แต่ว่ากายวิเวกความสงบกายย่อมเป็นปัจจัยให้ได้จิตวิเวก ส่วนจิตวิเวกความสงบใจ เป็นปัจจัยให้ได้อุปธิวิเวก คือ ความสงบจากกิเลส ฉะนั้น ความตรัสรู้มรรคผลนิพพาน จึงต้องการสถานที่สงบสงัดเป็นเบื้องต้นก่อน ดังเช่นพระที่เรียนกัมมัฏฐานแล้วก็ต้องเข้าไปสู่ป่าหาความสงบกาย เพราะที่ใดจะเป็นที่สงบกายได้ดี เท่ากับสถานที่ที่เป็นป่าอันน่ารื่นรมย์ มีขุนเขาลำเนาไพรและแม่น้ำไหลผ่านไปมา และปราศจากผู้คนสัญจรไปมา เป็นอันว่าหาไม่ได้นอกจากป่า ฉะนั้น ป่าจึงเป็นสถานที่ที่ทำบุคคลให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นอันมาก ดังเช่น พระผู้มีพระภาค เป็นต้น จึงควรที่ทุกคนจะพึงสงวนป่า รักษาป่าและบำรุงป่าเอาไว้ เพื่อเป็นสถานที่สงบกายหย่อนใจให้คลายทุกข์ ได้รับความสุขที่เกิดแต่ความสงบ

การบำรุงรักษาป่าก็คือว่า อย่าทำลายป่าไม้ที่ไม่ควรจะทำลาย เพราะการทำเช่นนั้นไม่สำเร็จประโยชน์อะไร กลับเป็นการทำลายความสุขของตนเอง หรือบุคคลอื่นตลอดถึง

สัตว์ป่าทั่วไป ที่ได้อาศัยร่มเงา อาศัยใบและดอกผล อาศัยกิ่งก้าน ลำต้น เป็นเครื่องบำรุงความสุข การทำลายต้นไม้เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ควรได้รับความตำหนิติเตียนเป็นอย่างมาก ดังเช่น พระเตมีย์บรมโพธิสัตว์ (พระเตมียใบ้) สอนนายสุนันทสารถีที่ฝังพระองค์เสียทั้งเป็นว่า "ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย นิสีเทยฺย วา น ตสฺส สาขํ ภเชยฺย มิตฺตทุพฺโภ หิ ปาปโก" แปลว่า บุคคลนั่งนอนใต้ร่มเงาแห่งพฤกษาชาติใด บุคคลนั้นไม่ควรหักกิ่งพฤกษาชาตินั้น เมื่อทำการเช่นนั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนลามก ดังนี้

ที่จริงภาษิตนี้กล่าวแต่เพียงทำลายกิ่งเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงการทำลายต้น แต่เช่นนั้นท่านก็ยังติว่าเป็นการไม่ดีเทียบเท่ากับทำลายมิตร การที่พระเตมีย์สอนนายสุนันทสารถีเช่นนี้ ก็เพราะต้นไม้มีคุณแก่มนุษย์และสัตว์ จัดว่าเป็นมิตรคือเป็นสิ่งที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ของมนุษย์ได้ เช่น ในฤดูฝน มนุษย์ได้รับความร่มเย็น ชุ่มชื่น ต้นไม้ก็ชื่นบานด้วย ในฤดูแล้ง มนุษย์ได้รับความรุ่มร้อนเหี่ยวแห้งใจ ต้นไม้ก็เหี่ยวแห้งด้วยเช่นกัน ฉะนั้น การทำลายต้นไม้ โดยไม่สมควร พระเตมีย์จึงได้ติว่าเท่ากับทำลายมิตร จัดว่าเป็นคนลามก เพราะเท่ากับ ไม่รู้คุณของต้นไม้ที่มนุษย์และสัตว์ทั่วไปได้อาศัยอยู่

เมื่อเล็งเห็นว่าการทำลายป่าหรือต้นไม้โดยไม่สมควรเป็นการไม่ดี ก็ควรงดเว้นเสีย และควรบำรุงป่าหรือต้นไม้ให้งอกงามไพบูลย์ยิ่งขึ้นไป คล้ายกับเราบำรุงมิตรหรือบำรุงผู้มีพระคุณเช่นเดียวกัน เพราะการทำลายป่าทำลายต้นไม้พระเตมีย์ใบ้ทรงตำหนิ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ก็ไม่ทรงสรรเสริญการตัดต้นไม้ แต่ทรงสรรเสริญการปลูกต้นไม้เพื่อให้ได้อาศัยร่มเงา การสร้างสวนเป็นที่น่ารื่นรมย์ให้คนได้เข้าไปชมเป็นที่ชื่นใจ ซึ่งเป็นกิจการที่ปราศจากโทษ ว่าเป็นมงคลประการหนึ่ง ดังที่ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า "อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ" แปลว่าการงานทั้งหลายที่ไม่มีโทษเป็นอุดมมงคล ดังนี้

นอกจากนี้ พระองค์ก็ได้ใช้ป่าและต้นไม้เป็นอุบายเทศนาสั่งสอนภิกษุทั้งหลาย ดังในคัมภีร์ธรรมบทขุททกนิกาย พระองค์ตรัสไว้ว่า

วนํ ฉินฺทถ มารุกฺขํ วนโต ชายเต ภยํ

เฉตฺวา วนํ วนถญฺจ นิพฺพนา โหถ ภิกฺขโว”

แปลว่า ท่านทั้งหลายจงตัดกิเลสดุจป่า อย่าไปตัดต้นไม้ เพราะภัยย่อมเกิดแต่กิเลสดุจป่า ท่านทั้งหลายจงตัดกิเลสดุจป่า และกิเลสอันตั้งอยู่ในป่า (กิเลสใหญ่น้อย) แล้วเป็นผู้หากิเลสมิได้เถิดนะ ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้

ภาษิตนี้ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้ามิได้สอนให้ทำลายป่าหรือต้นไม้ แต่สอนให้ทำลายกิเลสที่เหมือนป่าและต้นไม้ต่างหาก ที่เปรียบเทียบกิเลสเหมือนป่า ก็เพราะว่าเป็นสิ่งที่กว้างขวางและเรียงรายด้วยต้นไม้ทั่ว ๆ ไป กิเลสก็เช่นนั้น กว้างขวางยิ่งนักและมีอยู่ทั่ว ๆ ไปในที่ต่าง ๆ น้อยบ้างมากบ้าง ดังที่เรียกกันว่า กิเลสพันห้า

ฉะนั้น เราควรจำไว้ว่าพระพุทธเจ้าสอนให้เราทำลายกิเลสเครื่องเศร้าหมองซึ่งเป็นช่องทางจะนำเราไปสวรรค์และนิพพาน ส่วนการทำลายป่าและต้นไม้นั้นพระพุทธเจ้าหาได้สอนเราไม่เพราะมิใช่ทางไปสวรรค์นิพพาน ซึ่งเรื่องนี้มีภาษิตที่กล่าวมาแล้วเป็นพยาน

อนึ่ง เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังเป็นพระยานกแขกเต้าโพธิสัตว์ ก็ยังสู้อุตส่าห์จับเจ่าอยู่ที่ต้นมะเดื่อตายแห้งหักเหลือแต่ตอ มีใจเด็ดเดี่ยวพอ ไม่ยอมทิ้งต้นมะเดื่อ จนร้อนถึงพระอินทร์เจ้าสวรรค์ เมื่อทรงทราบ เกิดความเลื่อมใสในความมักน้อยสันโดษ พระองค์ทรงโปรดปรานมากจึงเสด็จจากเทวสถานมา ตรัสถามพระยานกแขกเต้าว่า

สนฺติ รุกฺขา หริตปฺปตฺตา ทุมาเนกผลา พหู

กสฺมา น สุกฺเข โกลาเป สุวสฺส นิรโต มโน”

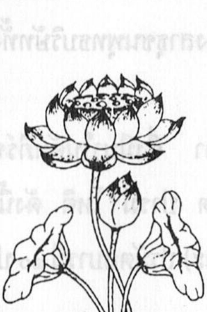
ซึ่งแปลว่า พฤกษาอันมีใบสดเขียวมีอยู่ หมู่ไม้มีผลไม่น้อยก็มีมาก ทำไมหนอใจของนกแขกเต้าจึงยินดีในไม้ผุแห้งยิ่งนัก

เมื่อพระยานกแขกเต้ากล่าวคำตอบเป็นที่พอพระทัย พระอินทร์ก็ได้ประทานพรบันดาลให้ต้นมะเดื่อนั้น กลับงอกงามมีผลทุกฤดูกาลไม่รู้จักสิ้นสุด คนโบราณจึงถือว่าคาถาที่พระอินทร์กล่าวนี้ศักดิ์สิทธิ์ ใช้ทำน้ำมนต์รดต้นไม้ให้งอกงามมีผลมากผิดกว่าปกติธรรมดา แต่ทว่าไม่เอาหมด เอาเฉพาะตอนต้นคือ “สนฺติ รุกฺขา หริตปฺปตฺตา

ทุมาเนกผลา พหู" ซึ่งเป็นตอนสรรเสริญต้นไม้ว่า มีใบเขียวมีผลมากเท่านั้น เรื่องนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นปฏิปทาของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาว่า ทรงพอพระทัยนิยมยินดีในเรื่องต้นไม้สักเพียงไหน

เมื่อสาธุชนได้สดับแล้ว พึงกำหนดไว้ให้ดีว่า ป่าและต้นไม้มีคุณประโยชน์แก่เราและคนอื่น ๆ ตลอดจนถึงสรรพสัตว์ทั่วไป เราจะไม่ทำลายป่า แต่ว่าจะมุ่งทำลายกิเลสที่เหมือนป่าซึ่งเป็นเครื่องพาใจให้เศร้าหมองเท่านั้น

ท่านสาธุชนทั้งหลาย การแสดงพระธรรมเทศนาในวนกถา เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พอสมควรแก่เวลา ขออำนวยอวยพรให้ท่านสาธุชนทั้งหลายมีความสุขความเจริญอยู่ในร่มเงาของพระพุทธศาสนาตลอดกาลเป็นนิตย์ เทอญ.

ทศบารมีกถา

แสดงโดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กทม.

วันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ จบ)

ทเสเต ปารมี โหนฺติ ทเสเต อุปปารมี

ปรมตฺถา ทสา โหติ โพธิยา ปริปาจนาติ ฯ

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาในทศบารมีกถา พรรณนาเรื่องบารมี ๑๐ ประการ พอเป็นเครื่องประดับสติปัญญาของสาธุชนพุทธบริษัททั้งหลาย ผู้ตั้งใจสดับพระธรรมเทศนาโดยสมควรแก่เวลา

ดำเนินความตามพระคาถา ซึ่งมีมาในคัมภีร์ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ที่ยกเป็นนิกเขปบท ณ เบื้องต้นว่า ทเสเต ปารมี โหติ ดังนี้เป็นต้น แปลความว่า "บารมี ๑๐ ประการ อุปบารมี ๑๐ ประการ (และ) ปรมัตถบารมี ๑๐ ประการ เป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณดังนี้"

ศัพท์ว่า "บารมี" แปลตามพยัญชนะที่ท่านเคยแปลกันมามี ๒ นัย คือ แปลว่า "คุณสมบัติเป็นเครื่องให้ถึงความยอดยิ่ง" หรือแปลว่า "ปฏิปทายอดยิ่ง" เมื่อจะแปลตามความหมายอาจแปลได้ว่า "คุณสมบัติที่ทำให้ยิ่งใหญ่" หรือ "คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ" หรือ "ความดีที่ได้บำเพ็ญมา"

มนุษย์ที่เกิดมาในโลกทั้งหมด ย่อมตกอยู่ในกระแสกรรม คือ ถูกบังคับให้ต้องทำ ถ้าไม่มีการทำแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง สภาพของมนุษย์ก็จะกลายเป็นคล้ายกับก้อนดิน ก้อนหินหรือก้อนกรวดไป มนุสฺโส แปลว่า ผู้มีใจสูง จะมากลายเป็นของไม่มีจิตใจเช่นนี้

เป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เพราะการที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ มิใช่เกิดมาง่าย ๆ หรือเกิดมาเปล่า ๆ ต้องมีทุนรอน หรือต้องลงทุนลงรอนมามากด้วยกันทั้งนั้น การที่ไม่มีจิตใจเมื่อจะนำไปเทียบกับการมีจิตใจต่ำ การมีจิตใจต่ำยังดีกว่า เพราะยังมีทางที่จะขัดเกลาแก้ไขให้สูงขึ้นได้ตามวิสัย พื้นจิตใจของบุคคลโดยปกติย่อมมีพื้นสูง แต่ที่ต้องตกต่ำลงไปก็เนื่องมาจากเหตุภายในหรือเหตุภายนอกเข้ามากลุ้มรุมหุ้มห่อ ชักนำให้เป็นไปตามอำนาจของมัน เพราะฉะนั้น การกระทำทั้งหลายของสัตว์โลกจะต้องถูกแบ่งแยกตามสภาพของการกระทำ เป็นทำดีทำชั่ว ทำบุญทำบาป ทำสิ่งที่เป็นคุณ ทำสิ่งที่เป็นโทษ ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ในสมัยใดจิตใจมีพื้นสูงตามปกติ การกระทำในสมัยนั้น มักจะอยู่ในวงของการกระทำดี ทำบุญ ทำสิ่งที่เป็นคุณ ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แต่ในสมัยใดจิตใจตกต่ำ การกระทำในสมัยนั้น มักจะอยู่ในวงของการทำชั่ว ทำบาป ทำสิ่งที่เป็นโทษ

ในทางพระพุทธศาสนาให้หลักไว้ว่า สัตว์โลกรักสุข เกลียดทุกข์ จึงหลบหลีกทางทุกข์ แสวงหาทางสุข การกระทำที่ไม่ดีมีผลเป็นทุกข์แน่ ถ้าไม่ให้ทุกข์แก่ตนก็ให้ทุกข์แก่คนอื่น สัตว์อื่น หรือให้ทั้งแก่ตนและให้แก่คนอื่นสัตว์อื่น ไม่พ้นไปได้ โดยนัยตรงกันข้าม การกระทำที่ดีมีผลเป็นสุขแน่ ถ้าไม่ให้สุขแก่ตน ก็ต้องให้สุขแก่คนอื่น สัตว์อื่น หรือให้ทั้งแก่ตนและให้แก่คนอื่นสัตว์อื่น เนื่องจากเหตุนี้ท่านที่มั่นคงอยู่ในทางกรรม จึงหลีกเลี่ยงการกระทำที่ไม่ดี ผินหน้าเข้าสู่การกระทำที่ดี การกระทำที่ไม่ดีบางอย่าง มองดูแต่เพียงผิวเผิน อาจเห็นว่าเป็นทางเปลื้องทุกข์ อำนวยสุขให้แก่ตนได้จริง ตามวิสัยของโลกิยะ แต่เป็นความสุขที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความทุกข์ กล่าวคือก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่นหาประมาณมิได้ อย่างนี้ ความสุขนั้นจึงไม่ใช่ความสุขอันสดใสเป็นความสุขอันหม่นหมองมัวมล บุคคลที่มั่นคงในทางกรรม ย่อมไม่แสวงหาความสุขด้วยกระทำชนิดนี้

อนึ่ง การกระทำที่ดีบางอย่างมองดูแต่เพียงผิวเผิน อาจเห็นว่าเป็นทางลดสุขอำนวยทุกข์ให้แก่ตน ตามวิสัยของโลกิยะ แต่นั่นเป็นความทุกข์ที่มีความสุขเป็นผลกำไร กล่าวคือ ตนต้องลงทุนทุกข์ และการที่ตนต้องลงทุนทุกข์เช่นนั้น ก่อความสุขให้เกิดแก่ผู้อื่น

หาประมาณมิได้ ความทุกข์ชนิดนี้ บุคคลที่มั่นคงในทางกรรมย่อมยินดีที่จะเสวยทุกข์ไม่หลีกเลี่ยงจากความทุกข์นั้นเลย ในพฤติการณ์เช่นนี้ เป็นวิสัยของบุคคลผู้เป็นทีฆทัสสี เห็นทางไกล หรือ เห็นการณ์ไกล เห็นรอบด้าน ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นผู้รู้จักเทียบได้ เทียบเสีย เทียบบุญ เทียบบาป เทียบคุณ เทียบโทษ เทียบประโยชน์ เทียบมิใช่ประโยชน์ ไม่พิจารณาแต่สิ่งที่เป็นปัจจุบันอันเกิดอยู่เฉพาะหน้าเท่านั้น แล้วหยั่งลงสู่การตัดสินใจถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ สิ่งเกื้อกูล และสิ่งที่อำนวยความสุข ที่ดียิ่งกว่าที่ประณีตกว่า

อีกประการหนึ่ง เรื่องสุข กับ ทุกข์ ที่เป็นของมีประจำอยู่ในโลก ทางพระพุทธศาสนาจัดไว้ในจำพวกโลกธรรม แม้กระนั้นก็ดี ในบางคราวบางสมัย บุคคลจะหลีกเลี่ยงจากทุกข์ แล้วเลือกเอาความสุขแต่อย่างเดียว หรือจะหนีจากความสุข แล้วเลือกเอาความทุกข์แต่อย่างเดียวหาได้ไม่ จำต้องแลกกันในระหว่างทุกข์กับสุข ในกรณีที่จะต้องมีการแลกกันเช่นนี้เกิดขึ้น บุคคลผู้เป็น อทีฆทัสสี ซึ่งมีปกติเห็นสั้น เห็นแคบ จะยึดหลักเพื่อตัวว่า เอาสุขแลกทุกข์ ดีกว่า เอาทุกข์แลกสุข ความต่างกันในสาระสำคัญของบุคคลทั้ง ๒ ประเภท มีอยู่เช่นนี้ บุคคลผู้เห็นการณ์ไกล เห็นประโยชน์สุขที่กว้างขวางเป็นสำคัญกว่าประโยชน์สุขส่วนตน เป็นบุคคลที่ดำเนินอยู่ในคดีธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ท่านสอนให้รู้จักสละประโยชน์สุขส่วนน้อย เพื่อแลกเอาประโยชน์สุขที่กว้างขวาง เช่นที่สอนไว้ในที่แห่งหนึ่ง โดยใจความว่า "พึงสละสุขพอประมาณเสีย แล้วยึดสุขที่ไพบูลย์กว่า" และอีกประการหนึ่งท่านสอนให้รู้จักแลกเพื่อรักษาสิ่งสำคัญกว่าไว้ แม้จะต้องสูญเสียสิ้นในการแลกเพื่อรักษาไว้สักเท่าใดก็ต้องยอม เช่นสอนไว้ในที่แห่งหนึ่ง โดยใจความว่า "พึงสละทรัพย์ ร่างกาย ชีวิต เพื่อรักษาธรรม" คำสอนในทางคดีโลกที่ว่า "สละตัวเพื่อชาติ ดีกว่า สละชาติเพื่อตัว" ก็ดี "สละตัวเพื่อพระศาสนา ดีกว่า สละพระศาสนาเพื่อตัว" ก็ดี น่าจะเจริญรอยตามแนวคำสอนในทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว

เนื้อความตามที่ได้พรรณนามานี้ เป็นการชี้แนวทางแห่งการบำเพ็ญบารมีในหลัก ทั่วไป เมื่อจะกล่าวเฉพาะแนวทางแห่งการบำเพ็ญบารมีตามแนวพระพุทธศาสนา ท่าน

แสดงหลักแห่งการบำเพ็ญไว้ถึง ๑๐ ประการ มีชื่อเรียกเป็นศัพท์เฉพาะว่า "บารมี ๑๐ ทัศ" คือ ทาน ๑ ศีล ๑ เนกขัมมะ ๑ ปัญญา ๑ วิริยะ ๑ ขันติ ๑ สัจจะ ๑ อธิษฐาน ๑ เมตตา ๑ อุเบกขา ๑ รวมเป็น ๑๐ ประการ มีอรรถาธิบายตามลำดับโดยสังเขปสืบต่อไป

ทานข้อต้น ได้แก่การเสียสละสิ่งของของตนให้เป็นประโยชน์ เพื่อให้เกื้อกูล เพื่อให้ความผาสุกแก่ผู้อื่น เต็มตามกำลังและความสามารถที่ตนจะสละได้เพียงใด เป็นการสละให้อย่างเด็ดขาด มุ่งประโยชน์เกื้อกูลและความสุขเป็นกำไร

ศีล ข้อที่ ๒ ได้แก่ การรักษากายและวาจา ตลอดถึงมารยาทที่ไม่ควรประการอื่น ๆ ให้ดำรงเป็นปกติเรียบร้อยดีงาม มิให้เกิดมีการประพฤติทุจริต หรือกิจมิชอบ ในทางกายวาจา เพื่อผลมิให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น

เนกขัมมะ ข้อที่ ๓ ได้แก่การออกบวช โดยอธิบายว่า ออกจากกาม การออกจากกาม ท่านแบ่งไว้เป็น ๒ อย่าง คือ ออกทางกาย หมายถึงการปลีกตัวให้ห่างจากกาม เช่น การออกบวชดังกล่าวแล้วประการหนึ่ง ออกทางใจ หมายถึง การปลีกใจให้ห่างจากกาม โดยที่ยังมิได้ออกทางกาย เช่น เป็นคฤหัสถ์ชน แต่ทำใจให้พ้นจากกามได้ประการหนึ่ง เนกขัมมะเป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลห่างจากอารมณ์อันชวนให้รัก ให้อยากได้ ให้ขัดเคือง ให้ลุ่มหลงมัวเมา เป็นช่องทางให้ได้บำเพ็ญประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นได้เต็มที่

ปัญญา ข้อที่ ๔ ได้แก่ ความรอบรู้ ตั้งแต่รู้บาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ตลอดขึ้นไปถึงรอบรู้ในกองสังขาร มรรค ผล นิพพาน เป็นที่สุด เป็นตัวกำจัดมืด ทำให้เกิดความแจ่มแจ้งแสงสว่าง

วิริยะ ข้อที่ ๕ ได้แก่ ความพากเพียรพยายามบากบั่น ไม่ท้อถอย มุ่งแต่จะก้าวหน้า เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางตามที่มุ่งไว้ ไม่หยุดยั้งหรือย่อหย่อนเสียในระหว่าง เป็นคุณบันดาลให้ทำกิจการสำเร็จตามมโนรถปรารถนา

ขันติ ข้อที่ ๖ ได้แก่ ความอดทนต่อความลำบากยากเข็ญ ตลอดถึงความเจ็บใจ ไม่ยอมแพ้แก่ความยากลำบาก หรือไม่หุนหันพลันแล่นวู่วาม เป็นคุณจำปรารถนาในกิจทั้งปวง

สัจจะ ข้อที่ ๗ ได้แก่ จริงหรือซื่อตรง หมายความว่า การตั้งใจทำจริง หรือมุ่งแสวงหาความจริง หรือความซื่อสัตย์ เป็นคุณธรรมที่รักษาการกระทำทางกาย ทางวาจาและทางใจของบุคคล ให้อยู่ในฐานะที่วางใจได้ และประคองใจให้ก้าวถึงความสำเร็จผลในเบื้องปลาย

อธิษฐาน ข้อที่ ๘ ได้แก่ ความตั้งใจมั่นในทางดำเนินของตน ไม่ยอมทิ้งให้โยกโคลงหรือเอนเอียงหวั่นไหว จะมีสิ่งใดเข้ามาล่อ หรือมีสิ่งใดเข้ามาขู่ข่มคุกคาม ก็ไม่เพลิดเพลินไปตาม หรือไม่สะดุ้งหวั่นหวาด รักษาความตั้งใจมั่น หรือความมั่นใจไว้ได้ในวิถีทางของตน เป็นคุณที่ควรมีกำกับตัวไว้ ทั้งในยามสุข ทั้งในยามทุกข์

เมตตา ข้อที่ ๙ ได้แก่ ความรักใคร ปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข ปราศจากทุกข์ยากทั้งปวง ตนได้รับความสุขฉันใด ก็ปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุขฉันนั้น ปราศจากความอาฆาตจองเวร หรือพยายามปองร้ายผู้อื่น หวังความไม่มีภัย หวังความไม่เบียดเบียนอยู่เป็นนิตย์ เป็นคุณธรรมที่ค้ำจุนโลกไว้ให้ดำรงอยู่ในสันติสุขและปกติภาพ

อุเบกขา ข้อที่ ๑๐ ได้แก่ ตั้งจิตเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้ายในโลกธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ อิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่น่าปรารถนา คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข โลกถือว่าเป็นสิ่งที่ดีพอตัวอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องยินดีเพิ่มเติมอีกก็ได้ เพราะความยินดีนั้นจะพาเอาความยินร้ายตามมาเบื้อหลังด้วย เมื่อมีวันยินดี ก็ต้องมีวันยินร้ายสักวันหนึ่ง ส่วนอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา คือ ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ โลกถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีพอตัวอยู่แล้วเหมือนกัน ไม่จำเป็นต้องยินร้ายเพิ่มเติมให้หนักลงไปอีก เพราะหนักเหลือทนอยู่ตามปกติแล้ว ปล่อยให้โอกาสว่างแก่จิตใจพอที่จะได้ศึกษาเพื่อรู้เช่นเห็นชาติของอนิฏฐารมณ์เหล่านั้นบ้าง ว่ามีลักษณะและอาการ เช่นไร อุเบกขาเป็นคุณธรรมรักษาใจเพื่อให้ได้กำไรในที่สุด ในขณะที่ได้รับสิ่งที่น่ายินดี และสิ่งที่น่ายินร้าย จึงเป็นคุณธรรมที่ควรมีประจำใจ

คุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้ ท่านจัดแบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ บารมี ๑๐ ประการ อุปบารมี ๑๐ ประการ และปรมัตถบารมี ๑๐ ประการ ดังกล่าวแล้ว สิริรวมเป็นบารมี ๓๐ ทัศ ท่านแสดงว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญมาตั้งแต่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ เมื่อพระบารมีเหล่านี้แก่เต็มที่แล้ว จึงจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

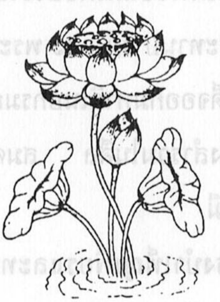
แม้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราก็ได้ทรงบำเพ็ญมาเช่นเดียวกัน และทรงบำเพ็ญครบทั้ง ๓๐ ทัศ ไม่บกพร่อง ต้องตามพุทธประเพณี ก็แหละการบำเพ็ญพระบารมีตามที่ท่านจัดเป็น ๓ ชั้น คือ บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี นั้น พระคันถะรจนาจารย์ผู้แต่งคัมภีร์ท่านวางหลักเกณฑ์แตกต่างกันเป็นหลายนัย แต่ในที่นี้จะเลือกกล่าวอนุโลมตามหลักเกณฑ์บางนัย คือว่า การบำเพ็ญคุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการ มีทานเป็นต้นนั้นถ้าเป็นไปอย่างธรรมดาสามัญ แต่มีข้อพิเศษอยู่ว่ามุ่งประโยชน์สุขเป็นกำไร ไม่ถึงกับต้องลงทุนร่างกายเลือดเนื้อหรือชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างนี้จัดเป็นบารมี ถ้าต้องลงทุนถึงยอมสละร่างกายเลือดเนื้อ แต่ไม่ถึงชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างนี้จัดเป็นอุปบารมี ถ้าต้องลงทุนถึงยอมสละชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างนี้จัดเป็นปรมัตถบารมี บารมีเหล่านี้ท่านกล่าวว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอริยสาวกก็ได้บำเพ็ญมาเหมือนกัน

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีตลอดมาถึงปัจฉิมชาติในระยะกาลก่อนแต่ตรัสรู้ ปรากฏตามอรรถาธิบายของท่านว่า

- พระองค์น้อมพระชนม์เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก ด้วยพระเมตตา จัดเป็น พระทานบารมี และ พระเมตตาบารมี
- พระองค์เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ จัดเป็น พระเนกขัมมะบารมี
- พระองค์ทรงสำรวมในศีล สมควรแก่การเป็นบรรพชิต จัดเป็น พระศีลบารมี
- พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรและทรงอดทนต่อความลำบากยากเข็ญ จัดเป็น พระวิริยะบารมี และ พระขันติบารมี
- พระองค์ทรงตั้งพระหฤทัยมั่นในปฏิปทา ตั้งพระทัยทำจริง ๆ เพื่อแสวงหาความจริง จัดเป็น พระอธิษฐานบารมี และ พระสัจจะบารมี
- พระองค์ทรงรักษาพระหฤทัยคงที่ ไม่ให้วิการเพราะยินดียินร้าย จัดเป็น พระอุเบกขาบารมี
- พระปรีชาทำพระองค์ให้เป็นผู้ตื่น รู้เท่าถึงการณ์ และอาจเล็งเห็นก้าวหน้า ไม่งมงาย ทำพระองค์ให้หลีกจากกิริยาอันมิใช่ทางดำเนินใน

ปฏิปทาอันเป็นทาง ตลอดถึงได้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จัดเป็น พระปัญญาบารมี

ในการบำเพ็ญบารมีตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น มีหลักที่ควรจะกำหนดอยู่ประการหนึ่งในหลายประการ หลักที่กล่าวถึงนี้ คือ มีการยอมเสียเพื่อได้ ไม่ใช่ยอมได้เพื่อเสีย ฉะนั้น หลักสำคัญแห่งการบำเพ็ญบารมีจึงอยู่ที่ "เสียเพื่อได้" หาใช่อยู่ที่ "ได้เพื่อเสีย" เป็นข้อที่วิญญูชนทั้งหลายควรพิจารณา บารมี ๑๐ ประการ มีทานเป็นต้น มีอรรถาธิบายดังพรรณนามาด้วยประการฉะนี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

สัปปุริสธรรมกถา

แสดงโดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์

เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่ กทม.

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ เวลา ๐๘.๐๐ น.

ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ จบ)

สตฺต สปฺปุริสธมฺมา อิธาวุโส ภิกฺขุ ธมฺมญฺญู จ โหติ อตฺถญฺญู จ อตฺตญฺญู จ มตฺตญฺญู จ กาลญฺญู จ ปริสญฺญู จ ปุคฺคลปโรปรญฺญู จาติ ฯ

ณ บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา ในสัปปุริสธรรมกถา พรรณนาคุณธรรมอันเป็นเหตุทำบุคคลให้เป็นสัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญาสัมมาปฏิบัติ ของท่านสาธุชนพุทธบริษัทผู้ใคร่ในการฟังธรรม ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ในวันนี้พอสมควรแก่เวลาสืบต่อไป

ธรรมดาคนเราเกิดมาในโลกมนุษย์นี้ย่อมจะแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นเพศ ชาติ ตระกูล เผ่าพันธุ์ ชนชั้น วรรณะ ตลอดถึงฐานะหน้าที่การงาน แต่อย่างไรก็ตาม หากจะพึงแบ่งความแตกต่างของบุคคลตามลักษณะของพฤติกรรม ในทางพระพุทธศาสนา ท่านแบ่งออกเป็น ๒ พวกใหญ่ ๆ คือ คนดี กับ คนชั่ว คนดีท่านเรียกว่า สัตบุรุษ คือ คนที่สงบเสงี่ยมเรียบร้อยบ้าง เรียกว่า บัณฑิต คือ คนมีสติปัญญาความคิดเฉลียวฉลาดบ้าง เรียกว่า กัลยาณชน คือ คนมีอัธยาศัยจิตใจที่งดงามบ้าง ส่วนพวกคนชั่ว ท่านเรียกว่า อสัตบุรุษ คือ คนไม่สงบเสงี่ยมเกะกะระรานบ้าง เรียกว่า คนพาล คือ คนโง่เขลาเบาปัญญาบ้าง เรียกว่า บาปชน คือ คนบาปมีอัธยาศัยเลวทรามต่ำช้าบ้าง คนประเภทต่าง ๆ ที่ว่ามานี้ ย่อมมีปะปนกันไปในสังคม องค์สมเด็จพระบรมศาสดาไม่ทรงยึดถือเอาชาติ โคตร ตระกูล ยศศักดิ์ หรือทรัพย์สมบัติ เป็นมาตรฐานในการแบ่งมนุษย์โลก แต่ทรงถือเอากรรมคือ

การกระทำดีหรือชั่วของมนุษย์เป็นมาตรฐานในการแบ่ง กล่าวคือ คนที่ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม สัมมาปฏิบัติ มีกาย วาจา ใจ สงบเรียบร้อยดีงาม ทรงนับว่าเป็นสัปปุริสชนคือคนดี ส่วนคนที่มีความประพฤติไม่ดีด้วยกาย วาจา ใจ ทำตนให้เป็นผู้ก่อทุกข์ก่อโทษก่อเวรก่อภัยแก่สังคมหรือหมู่คณะ พระองค์ทรงนับว่าเป็น อสัปปุริสชน คือคนไม่ดี ในข้อนี้มีพระพุทธพจน์ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ว่า

น ชจฺจา วสโล โหติ น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
กมฺมุนา วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมโณ ฯ

แปลความว่า คนจะเลวหาใช่เพราะชาติกำเนิด คนจะดีก็หาใช่เพราะชาติกำเนิดไม่ (แต่) คนจะเลวก็เพราะการกระทำ (ของตน) คนจะดีก็เพราะกระทำ(ของตน)

นับเป็นพระปรีชาญาณอย่างอุดมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ได้ทรงถือเอากรรมคือการกระทำหรือความประพฤติของบุคคล เป็นเครื่องแบ่งแยกบุคคลว่าดีหรือชั่ว และนับได้ว่าเป็นความยุติธรรมอย่างยิ่ง อย่างที่ไม่มีใครสามารถจะกล่าวคัดค้านได้เลย เพราะเป็นที่ทราบดีว่าชาวโลกยกย่องความประพฤติที่ดีงาม แต่ติเตียนความประพฤติที่ชั่วช้าเสียหาย ฉะนั้น คนเราเกิดมาไม่ว่าจะในตระกูลสูงหรือต่ำ ร่ำรวยหรือยากจน ก็อาจจะดีหรือชั่วก็ได้ ขึ้นอยู่กับการกระทำของตน ส่วนชาติตระกูลหรือทรัพย์สมบัติเป็นเพียงของภายนอก ไม่อาจจะบ่งชี้ได้ว่าดีหรือชั่ว แต่ธรรมดาทุกคนเกิดมาต่างก็รักสุข เกลียดทุกข์ รักดีเกลียดชั่ว และอยากให้ผู้อื่นยอมรับนับถือว่าเป็นคนดีทั้งนั้น แต่บางคนก็แค่อยากเป็น ไม่ได้ใส่ใจหรือมองดูตนเองว่ามีดีมีชั่วอย่างไรบ้าง เมื่อรักดีแล้วต้องพิจารณาตนเองอยู่เสมอว่าตนทำดีได้มากแค่ไหนแล้ว หรือมีส่วนใดบ้างที่ยังไม่ดี ส่วนไม่ดีนั้นเรากำจัดหรือชำระออกไปได้มากน้อยแค่ไหน พยายามเปรียบเทียบตนเองกับประสบการณ์ที่ได้พบเห็น ทั้งสิ่งดีสิ่งชั่ว เช่น เห็นคนดีก็หันมามองตนเองว่าทำดีได้อย่างเขาหรือยัง เห็นคนชั่วก็พึงพิจารณาตนว่าเราเป็นอย่างเขาไหม ไม่ใช่ว่าเห็นแต่คนอื่นชั่ว ตนเองดีตลอด แล้วไม่ยอมแก้ไข ดังภาษิตไทยโบราณที่ว่า “โทษคนอื่นมองเห็นเป็นภูเขา โทษของเรามองเห็นเท่าเส้นขน” ถ้าเป็นอย่างนี้ก็ไม่มีทางที่จะเป็นสัปปุริสชนหรือที่เรียกว่าสัตบุรุษได้เลย เพราะบุคคลจะทำตนให้เป็นคนดี หรือให้ผู้อื่นยอมรับนับถือว่าดีอย่าง

แท้จริงได้นั้น จะต้องหมั่นพิจารณาตนเอง ให้เห็นความเสื่อมทราม ความเจริญก้าวหน้า สุขทุกข์ และดีชั่ว ให้รู้ว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นล้วนเพราะเราเป็นต้นเหตุเป็นผู้กระทำทั้งนั้น ต้องพิจารณาอยู่เสมอว่า ขณะนี้เราเป็นอย่างไร เจริญดีอยู่ หรือว่ากำลังเสื่อมลง หากรู้ว่ากำลังเสื่อมก็ให้เลิกละทันที หากดีก็ให้รีบหมั่นกระทำให้มาก อย่าปล่อยให้คนมาดูหมิ่นเหยียดหยามว่า "ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด" คือไม่สามารถจะแก้ปัญหาได้ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรอะไรไม่ควร อย่างไรก็ตามการที่จะพิจารณาตนให้เห็นเด่นชัดได้นั้น ต้องอาศัยการมีสติสัมปชัญญะ รู้สึกระลึกได้ถึงผิดชอบชั่วดีว่ามีแก่ตนอย่างไรมากหรือน้อย หากพบว่าตนเองบริบูรณ์ไปด้วยคุณลักษณะที่ดี ก็จะรู้สึกภาคภูมิใจ ตนเองก็ติเตียนตนไม่ได้ ผู้รู้ทั้งหลายต่างก็ยกย่องสรรเสริญ ชีวิตก็จะพบแต่ความก้าวหน้า และพึงยึดถือปฏิปทานั้นมุ่งมั่นทำต่อไป แต่หากพบว่ามีข้อบกพร่องเสียหาย ก็อย่ามัวแต่เศร้าโศกเสียใจท้อถอย รีบกลับเนื้อกลับตัว อย่าให้ถลำลึกมากกว่าเดิม และอย่าปล่อยให้ความชั่วความเสียหายนั้นครอบงำตนจนทำอะไรไม่ได้ ให้เริ่มต้นใหม่ตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ ยึดหลักปฏิบัติตามแนวคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชีวิตก็จะหันกลับสู่หนทางแห่งความเจริญก้าวหน้าได้ตามปรารถนา

สำหรับธรรมะที่จะนำพาผู้ปฏิบัติให้ไปสู่ความเป็นคนดีนั้นมีอยู่มากมายหลายข้อ ขึ้นอยู่กับอัธยาศัยของแต่ละบุคคลว่าจะชอบใจข้อใด หากเลือกปฏิบัติในข้อที่ตรงกับอัธยาศัยหรือจริตแล้ว ย่อมจะนำพาให้ผู้ปฏิบัติไปถึงจุดหมายได้เร็ว สำหรับในที่นี้จะยกเอาหัวข้อธรรม เรื่อง "สัปปุริสธรรม" คือธรรมของสัตบุรุษ มาแสดง ดังนัยพุทธภาษิตซึ่งมาในสังคีติสูตร ทีฆนิกาย ที่ได้ยกไว้เป็นอุทเทสบทเบื้องต้นนั้นว่า

สตฺต สปฺปุริสธมฺมา อิธาวุโส ภิกฺขุ ธมฺมญฺญู จ โหติ อตฺถญฺญู จ อตฺตญฺญู จ มตฺตญฺญู จ กาลญฺญู จ ปริสญฺญู จ ปุคฺคลปโรปรญฺญู จาติ ฯ

แปลความว่า ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย ธรรมของสัตบุรุษ ๗ ประการ คือ ภิกษุ ในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักเหตุ ๑ เป็นผู้รู้จักผล ๑ เป็นผู้รู้จักตน ๑ เป็นผู้รู้จักประมาณ ๑ เป็นผู้รู้จักกาล ๑ เป็นผู้รู้จักบริษัท ๑ เป็นผู้รู้จักบุคคล ๑ ดังนี้

คำว่า สัตบุรุษ หมายถึงท่านผู้มีศีลมีธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สงบเรียบร้อยดีงาม บำเพ็ญปฏิปทาที่เป็นประโยชน์ ไม่ทำตนให้เกลือกกลั้วอยู่กับความชั่ว รักษาความดีของตนไม่ให้จืดจางไป เสมือนหนึ่งไม้จันทน์แม้ปราศจากยาง ก็ไม่ยอมละทิ้งกลิ่นหอมของตนฉะนั้น ที่สำคัญคือต้องประกอบด้วยคุณธรรม ๗ ประการ คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบริษัท และรู้จักบุคคลที่ตนควรคบหรือไม่ควรคบ ซึ่งจะได้อธิบายขยายความในแต่ละข้อพอให้เกิดความเข้าใจสืบต่อไป

ข้อว่า ธมฺมญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ และ อตฺถญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล นั้น คำว่า เหตุ ก็คือที่ตั้งที่ต่อ หรือที่เกิดของผล ส่วนคำว่า ผล ก็คือปรากฏการณ์ที่สืบเนื่องมาจากเหตุ และผลเองก็อาจจะกลายเป็นเหตุอันจะก่อให้เกิดผลสืบเนื่องกันต่อไปอีกได้ แต่ทั้งหมดจะเป็นไปตามสาย คือถ้าเหตุดีผลก็ดี เหตุชั่วผลก็ชั่ว ดังนั้นสัตบุรุษเมื่อประสบเหตุใด ๆ เข้า ก็อาจคาดการณ์ผลที่จะเกิดตามมาได้ หรือเมื่อประสบผลใด ๆ เข้า ก็อาจสืบค้นไปหาเหตุได้เช่นเดียวกัน อันความรู้ความเข้าใจในเหตุและผล จัดเป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาด เพราะสามารถจะประสบผลตามที่ตนมุ่งหมายได้โดยปราศจากอุปสรรคอันตรายมาขวางกั้น แต่ถึงแม้จะมีอุปสรรคอันตราย ก็สามารถจะแก้ไขได้ด้วยปัญญาที่รู้เท่าทัน อาจกลับสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี ทำวิกฤตให้เป็นโอกาส ทำสิ่งที่พินาศให้มาพัฒนาได้ คนที่รู้จักผลยังมีประโยชน์ในการรักษาตนมิให้ลุ่มหลงมัวเมาในอิฏฐผล คือผลที่ใคร ๆ ก็ปรารถนา เมื่อตนได้มาแล้ว ก็สามารถประคองจิตมิให้หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์เฉพาะหน้า เพราะเหตุและผลย่อมเกิดมาคู่กันในทุกกรณี เหตุดีผลก็ดี เหตุชั่วผลก็ชั่ว สมดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ อุโภ สมวิปากิโน
อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคตึ ฯ

แปลความว่า ธรรมและอธรรม ๒ อย่าง มีผลต่างกัน อธรรมย่อมนำไปสู่ความเดือดร้อน ส่วนธรรมย่อมนำไปสู่ความเจริญ ดังนี้

ข้อว่า อตฺตญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน หมายความว่า รู้จักฐานะของตนแล้ว ประพฤติตนให้เหมาะสมกับภาวะที่ตนเป็นอยู่อย่างไร เช่น ในฐานะที่ตนเป็นผู้ใหญ่ จะพูดหรือจะทำอะไร ต้องประกอบด้วยเมตตากรุณา ปราศจากทิฐิมานะ มีความเห็นอกเห็นใจผู้น้อย ไม่ขู่เข็ญบังคับหรือใช้สอยในสิ่งที่เกินกำลังความสามารถ ทั้งไม่ทำการอันใดอันจะทำให้หมดความน่าเคารพเชื่อถือยำเกรง ส่วนผู้น้อยก็อย่าอวดเก่งเกินตัว จะพูดหรือทำอะไร ต้องมีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน ว่านอนสอนง่าย ถ้าเป็นผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาก็ต้องไม่ลำเอียง จะต้องมีความเที่ยงธรรมประจำใจ จะพูดหรือทำอะไรต้องประกอบด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่เลือกที่รักผลักที่ชัง โดยหวังเพียงประโยชน์ตนและพวกพ้อง ส่วนผู้ใต้บังคับบัญชา ก็ต้องเคารพเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาจะไม่พูดหรือทำการสิ่งใดนอกเหนือคำสั่ง ไม่ใช่ต่อหน้าอย่าง ลับหลังอย่าง หรือต่อหน้าน้อมคำนับ ลับหลังกลับติฉินนินทา หากเป็นบิดามารดา ก็ต้องเป็นพ่อพิมพ์แม่พิมพ์ที่ดีของบุตรธิดา ไม่พูดหรือทำสิ่งที่ต่ำช้าให้ลูก ๆ เห็น ควรแนะนำปลูกฝังอัธยาศัยไมตรีที่ดีงามเอาใจใส่เลี้ยงดู ติดตามดูความประพฤติของลูกอย่างใกล้ชิด หมั่นอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาที่ดีแก่พวกเขา ส่วนบุตรธิดาก็ต้องตั้งอยู่ในโอวาทของบิดามารดา ไม่พูดหรือทำสิ่งใดที่จะทำให้ท่านไม่สบายกายไม่สบายใจ ช่วยเหลือรับภาระปฏิบัติบำรุงท่านด้วยความเคารพรักอยู่เป็นเนืองนิตย์ หากอยู่ในฐานะเป็นครูอาจารย์ ก็ต้องเอาใจใส่ดูแลสั่งสอนลูกศิษย์ให้เป็นคนดี ให้มีความรู้คู่กับคุณธรรม ให้ความรักความเมตตาต่อศิษย์ทุกคนไม่มีความลำเอียงเพราะสินจ้างรางวัลใด ๆ ส่วนศิษย์ก็ต้องเชื่อฟังครูอาจารย์ ศึกษาและทำตามคำสอนของท่านด้วยความเคารพ หากเราอยู่ในฐานะพลเมืองของชาติ ก็ต้องปฏิบัติตามพระราชกำหนดกฎหมาย ระเบียบประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ มีความรักความสามัคคีกัน ไม่เห็นแก่อำนาจหรือประโยชน์สุขส่วนตัวและพวกของตน หากอยู่ในฐานะเป็นญาติมิตรกัน ก็ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ไม่ทรยศกัน มีความรักความผูกพันช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยควรแก่ฐานะของตน ถ้าเป็นผู้นำกลุ่มชน ก็ต้องเป็นผู้เอาธุระหน้าที่การงาน มีความฉลาดเด็ดขาดกล้าหาญและสุจริตยุติธรรม กล้ารับผิดชอบต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ไม่บิดเบือนหรือโยนภาระให้ผู้อื่น ส่วนผู้ตามก็ต้อง

มีระเบียบวินัยไม่ออกนอกลู่นอกทาง เชื่อถือและปฏิบัติตามมติของกลุ่มหรือคำสั่งของผู้นำตน หากอยู่ในฐานะที่เป็นศาสนิกชน ก็ต้องดำรงอยู่ศีลธรรม ไม่ประพฤติทุจริตผิดข้อห้ามข้อแนะนำอันเป็นคำสอนของศาสนา ในฐานะเป็นบรรพชิต ก็ต้องสำรวมกายวาจาจิตตามสิกขาบทวินัย เอาใจใส่ต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม ทั้งเผยแผ่แนะนำให้ผู้อื่นได้รู้และปฏิบัติตาม สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของพุทธบริษัท บุคคลผู้รู้และปฏิบัติดังกล่าวมานี้ ชื่อว่าผู้รู้จักตน เพราะปฏิบัติสมกับภาวะหน้าที่ของตน ส่วนที่มีปรากฏในอาคตสถานบางแห่ง ท่านหมายถึงความเป็นผู้รู้จักตนว่า เป็นผู้มีศรัทธา มีศีล มีสุตะ มีจาคะ มีปัญญา และมีปฏิภาณ อยู่เพียงไร ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นเหตุหรือปัจจัยแห่งการปฏิบัติความดีงามเต็มตามฐานะหน้าที่ของตน กล่าวคือ ศรัทธานั้นเป็นกุศลส่วนเจตสิก ถ้าเกิดมีในจิตของผู้ใด ก็ทำให้ผู้นั้นมั่นคงไม่หวั่นไหว กำจัดความไม่เชื่อถือหรือความระแวงสงสัย เป็นคุณอุดหนุนจิตใจให้เกิดความอุตสาหะกล้าหาญในธุรการและปฏิบัติ ศีลนั้นเป็นเครื่องรักษากายวาจาให้สงบเรียบร้อยปราศจากโทษที่จะพึงครหา สุตะ คือการศึกษาให้เกิดความรู้ความฉลาดสามารถรักษาตนให้พ้นจากความชั่ว จาคะ ได้แก่การเสียสละประโยชน์สุขฯ ส่วนตัวสงเคราะห์อนุเคราะห์ผู้อื่นตามควรแก่ฐานะ รวมถึงการสละประโยชน์สุขส่วนน้อยเพื่อประโยชน์สุขส่วนใหญ่ ปัญญา ได้แก่ความรอบรู้เหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญเป็นแสงสว่างส่องทางดำเนินชีวิต ส่วนปฏิภาณ คือความสามารถและเฉียบแหลมมีไหวพริบทันเหตุทันกาล บุคคลที่รู้ว่าตนมีคุณธรรมเหล่านี้ ก็สามารถจะปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามฐานะหน้าที่ ไม่ให้บกพร่องเสียหาย สามารถเชิดชูรักษาความดีงามของตนไว้ได้ เป็นที่ชื่นชมนับถือของคนทั่วไปตลอดกาลนาน สมดังพระพุทธพจน์ที่เป็นบทเตือนใจบทหนึ่งว่า

รกฺเขยฺย อตฺตโน สาธุ ลวนํ โลณตํ ยถา ฯ

แปลความว่า คนดีต้องรักษาความดีของตนไว้ ดุจเกลือรักษาความเค็ม ฉะนั้น

ข้อว่า มตฺตญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายความว่ารู้จักประมาณในการแสวงหา การรักษา และการบริโภคใช้สอย เป็นความจริงที่ว่าปัจจัย ๔ เครื่องเลี้ยงชีพ

ของมนุษย์จะเกิดขึ้นมาเองนั้นเป็นเรื่องยาก จะต้องอาศัยการหมั่นแสวงหาหรือประกอบกิจการงานต่าง ๆ การแสวงหาหรือการประกอบกิจการงานนั้นก็จะต้องให้เป็นไปโดยประมาณด้วย จึงก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ก่อให้เกิดโทษบกพร่องเสียหาย เช่น ไม่แสวงหาปัจจัยจนเกินสติปัญญาความสามารถของตน ไม่แสวงหาอย่างไร้เหตุผล ไม่ถูกไม่ควร ไม่ประกอบกิจการงานที่เป็นมิจฉาชีพผิดศีลธรรมผิดกฎหมาย หรือก่อเวรภัยแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ แสวงอาชีพแต่ในทางสุจริต และขวนขวายแสวงแต่พอเหมาะพอสมแก่กำลังของตน ไม่ทะเยอทะยานจนเกินเหตุ ทำเช่นนี้ได้ ย่อมได้รับทรัพย์สมบัติอันสมควร สมดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

ปฏิรูปการี ธุรวา　　　　อุฏฺฐาตา วินฺทเต ธนํ ฯ

แปลความว่า คนทำธุรกิจ มีความหมั่น ทำกิจการอย่างเหมาะสม ย่อมได้ทรัพย์สมบัติ ดังนี้

ไม่เพียงแต่รู้จักประมาณในการแสวงหาทรัพย์เท่านั้น คนเราเมื่อหามาได้แล้วจะต้องรู้จักประมาณในการรักษาและการบริโภคใช้สอยทรัพย์สมบัตินั้น คือต้องรู้จักเก็บงำ รู้จักใช้จ่ายแต่พอประมาณ ในแต่ละวันเดือนปี ควรจะต้องรู้ว่าตนมีรายรับรายจ่ายเท่าไร หากใช้จ่ายมากกว่ารายรับ ต่อไปก็ต้องงดในสิ่งที่เกินความจำเป็น หรือจำเป็นแต่จำเป็นน้อย และพึงคำนึงอยู่เสมอว่า สักวันหนึ่ง ไม่เราเองก็ญาติเราที่อาจจะเจ็บป่วยล้มตาย หรือมีเหตุการณ์ฉุกเฉินขึ้นมา จำเป็นจะต้องใช้จ่าย เพราะฉะนั้นจะต้องมีทุนก้อนหนึ่งสำหรับไว้ใช้ในยามฉุกเฉินส่วนนี้ และการรักษาทรัพย์สมบัติที่ดีนั้น คือต้องทำให้เกิดการเผลิดดอกออกผล ไม่ใช่เก็บไว้เฉย ๆ ในส่วนที่สึกหรอไปก็จะต้องปรับปรุงเพิ่มเติมให้บริบูรณ์อยู่ตลอดเวลา หากทำได้เช่นนี้ทรัพย์สมบัตินั้นย่อมจะคงอยู่ และจะเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งยังจะเป็นเครื่องเชิดชูฐานะของบุคคลให้สูงขึ้นได้ เป็นปัจจัยให้เกิดความนิยมนับถือของกลุ่มชน เพราะเมื่อไม่ยากจนขัดสนก็ย่อมจะไม่ไร้ญาติขาดมิตร ดังคำพังเพยที่ว่า "มีเงินเขานับว่าน้อง มีทองเขานับว่าพี่ ถ้าขาดเงินขาดทองพี่น้องก็ไม่มี" ดังนั้น ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการแสวงหา การรักษา และบริโภคใช้สอย ปัจจัย ๔ จึงก่อให้เกิดคุณประโยชน์มหาศาล

ข้อว่า กาลญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาล หมายความว่า เป็นผู้รู้จักกาลเวลาในการประกอบกิจการงาน และรู้จักว่าเวลาใดควรหรือไม่ควรทำอะไร หากบุคคลไม่รู้จักว่าการใดควรทำไม่ควรทำ เช่น รีบทำเสียก่อนถึงเวลา หรือทำช้ากว่ากำหนดเวลา ก็ย่อมจะเกิดความผิดพลาด แทนที่จะได้ประโยชน์กลับเสียประโยชน์ ประโยชน์ที่มีอยู่แล้วก็จะสูญเสียไป ประโยชน์อย่างใหม่ก็พลาดหวัง คนเราจึงควรจะให้ความสำคัญกับเรื่องของเวลาให้มาก อย่าปล่อยให้วันคืนล่วงไปโดยเปล่าปราศจากประโยชน์ คนที่เกียจคร้านมักจะอ้างว่าหนาวนักร้อนนัก เป็นต้นแล้วไม่ทำงาน เขาย่อมทำประโยชน์ให้เสียไปเพราะไม่เห็นคุณค่าของเวลา ส่วนผู้ที่เอาใจใส่บากบั่นไม่ท้อถอย กลัวเสียกาลเสียเวลา มุ่งมั่นทำงานเต็มกำลังความสามารถของตน ประโยชน์ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นเป็นทวีคูณ สมควรที่จะได้ชื่อว่า ปฏิรูปการีบุคคล คือผู้ทำธุระหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ผู้ที่รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสมในการที่จะทำหรือจะพูด ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย ตรงกันข้ามหากผู้ใดทำหรือพูดผิดกาลผิดเวลา แม้จะเป็นเรื่องที่ดี ผู้นั้นย่อมได้รับคำติเตียนว่าเป็นคนไม่รู้จักเวลา บางทีอาจได้รับทุกข์โทษถึงแก่ชีวิตได้ นี่คือความสำคัญของข้อว่า กาลญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาล

ข้อว่า ปริสญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คำว่า บริษัท หมายถึงหมู่ชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงบริษัททั้งสี่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อันการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะจำต้องมีธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีในการปฏิบัติ สัตบุรุษย่อมจะรู้จักและปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เช่น การที่จะเข้าหาพระสงฆ์ เข้าหาผู้ใหญ่ เข้าหาเจ้านาย หรือไปในสถานที่ประชุม เป็นต้น จะต้องวางตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน จะพูดจะทำการบางอย่างก็ต้องให้เหมาะสมกับประชุมชนนั้น ๆ หากทำได้เช่นนี้ย่อมจะก่อให้เกิดความสง่างามไม่เก้อเขิน มีความองอาจ ได้รับคำยกย่องสรรเสริญจากคนทุกหมู่เหล่า ทั้งจะเป็นที่ไว้วางใจจากบริษัทนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นข้อว่า ปริสญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักบริษัท จึงมีความสำคัญยิ่งประการหนึ่ง

ข้อว่า ปุคคลปโรปรญฺญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่าควรคบหรือไม่ควรคบ หมายความว่า ธรรมดาคนเราอยู่ในสังคมโลกย่อมจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับบุคคลอื่น

ในเบื้องต้นก็อาจเกี่ยวข้องเพียงพูดจาปราศรัยไต่ถาม ในที่สุดเมื่อเกิดความพอใจกันและกัน ก็จะชักชวนกันมาทำงานร่วมกันบ้าง พึ่งพาอาศัยอุดหนุนจุนเจือกันและกันบ้าง ลักษณะดังกล่าวก็คือการคบหาสมาคมกันนั่นเอง เมื่อคนเราได้คบหากันใกล้ชิดกัน นิสัยดีชั่วที่แท้จริงของแต่ละคนก็จะปรากฏเด่นชัดขึ้น หากคบคนนิสัยดีก็มีโอกาสดีไปด้วย คบคนนิสัยชั่วก็มีโอกาสชั่วไปด้วย เพราะการคบหากับคนดี เขาย่อมจะแนะนำประโยชน์และช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ ทั้งในยามสุขยามทุกข์ แต่การคบหาคนชั่วก็มีแต่จะนำพาไปสู่สิ่งที่ไร้สาระทำตัวให้ตกต่ำ การรู้จักเลือกคบหาสมาคมกับคนจึงสำคัญยิ่งนัก ดังภาษิตโบราณที่ว่า "คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ คบคนดีเป็นศรีแก่ตัว คบคนชั่วปราชัย คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล" เป็นต้น ดังนั้นในเรื่องการคบคนนี้จึงควรสำเหนียกไว้ให้มาก เพราะการคบหาย่อมเป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะให้ถึงความเจริญหรือความเสื่อมแก่บุคคลได้ สมดังพระพุทธพจน์ที่ได้ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า

พาหิรํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ องฺคํปิ ยํ

เอวํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตติ ยทิทํ ภิกฺขเว ปาปมิตฺตา ฯ

เป็นต้น แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เหตุปัจจัยภายนอก เราไม่เห็นอย่างอื่นแม้สักอย่างหนึ่งเลย ที่จะเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียอย่างใหญ่หลวงเหมือนมีมิตรชั่ว อีกนัยหนึ่งซึ่งตรงกันข้าม ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นเหตุอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เหมือนความมีมิตรดี

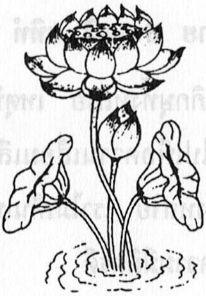
ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การรู้จักเลือกคบหาสมาคมกับบุคคลนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนเรามาก เพราะบางครั้งชีวิตคนเราดำเนินมาอยู่ดี ๆ วันหนึ่งก็อาจตกต่ำลง เพียงเพราะได้คบหากับคนบางคน แต่บางครั้งบางคนมีชีวิตความเป็นอยู่แสนลำบากมาโดยตลอด แต่กลับสามารถพัฒนาตนเองจนมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นเศรษฐีได้ เพียงเพราะได้พบกับบางคนผู้เป็นกัลยาณมิตร ที่คอยให้การสนับสนุน ให้คำแนะนำและให้กำลังใจ

ทั้งหมดนี้คือความสำคัญของสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการ บุคคลผู้ประกอบด้วยสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ ย่อมได้นามโวหารว่า "สัตบุรุษ" คือคนดีที่พระพุทธศาสนา

ยกย่อง เพราะสัตบุรุษจะทำจะพูดหรือจะคิดอะไร ล้วนแต่มีเหตุมีผลมีความเหมาะสมทั้งสิ้น สามารถจะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดทั้งแก่ตนเองและสังคมได้เหลือที่จะคณานับ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อสัตบุรุษเกิดขึ้นในตระกูล ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแห่งหมู่ชนเป็นอันมาก" ดังพรรณนามาฉะนี้

อาตมภาพแสดงพระธรรมเทศนาในสัปปุริสธรรมกถาพรรณนาคุณธรรมอันเป็นเหตุทำบุคคลให้เป็นสัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรแก่เวลา

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

ปูชากถา

แสดงโดย...พระธรรมรัตนวิสุทธิ์
เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่
เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูนันทิยคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดดีดวด
วันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ เวลา ๐๙.๓๐ น.
ณ วัดดีดวด แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

นะโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ จบ)

ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมนฺติ

ณ บัดนี้จักได้แสดงพระธรรมเทศนาในปูชากถา พอเป็นเครื่องประดับ สติปัญญาสัมมาปฏิบัติ อันเป็นส่วนทักษิณานุปทานในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูนันทิยคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดดีดวด ผู้ถึงแก่การมรณภาพไปแล้วยังสัมปรายภพเบื้องหน้านั้น พอสมควรแก่กาลเวลา

ก็โอกาสวันนี้คณะสงฆ์วัดดีดวด ซึ่งมีพระปลัดมานิตย์ จิรมโน เจ้าอาวาสเป็นประธาน พร้อมด้วยคณะกรรมการญาติโยมศิษยานุศิษย์ ท่านที่เคารพนับถือพระครูนันทิยคุณ ได้มาร่วมบำเพ็ญกุศลในการพระราชทานเพลิงศพ แล้วอุทิศถวายบุญกุศลส่งไปถวายท่านพระครูนันทิยคุณ ถ้าหากว่าท่านพระครูนันทิยคุณ หยั่งทราบด้วยญาณวิถีอันใด ท่านคงจะปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างมาก ถ้าหากท่านพระครูนันทิยคุณท่านจะพูดได้ เห็นจะต้องพูดว่า ขอบคุณขอบใจในน้ำใจของท่านพระเถรานุเถระเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูป ซึ่งมีท่านพระครูสิรินันทวิมล เจ้าคณะแขวงท่าพระ เป็นที่ปรึกษา พระปลัดมานิตย์ จิรมโน เจ้าอาวาสวัดดีดวด พร้อมด้วยคณะกรรมการญาติโยมสาธุชนทั้งหลายที่ยังคิดถึงท่านอยู่ ได้บำเพ็ญกุศลส่งมาให้ท่าน แม้แต่ว่าอยู่ไกลกันคนละโลก เพราะร่องรอยแห่งความดีที่ท่านพระครูนันทิยคุณ สมัยยังมีชีวิตอยู่ได้กระทำไว้แล้ว ท่านได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดดีดวด ปกครองพระภิกษุสามเณรมาด้วยความเรียบร้อย ดูแลรักษาศาสนสมบัติ

ของวัดดีดวดด้วยดีตลอดมา ดูแลรักษาเสนาสนะบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะสงฆ์ให้คงสภาพอยู่จนปัจจุบันนี้ ให้การศึกษาอบรมพระภิกษุสามเณรที่จำพรรษา ณ วัดดีดวดตลอดมา ให้ความร่วมมือกับพระสังฆาธิการในเขตบางกอกใหญ่ ทุกครั้งที่มีการประชุมอบรมพระนวกะตลอดไตรมาส ด้วยเหตุนี้แหละพวกเราควรจะได้บูชาพระคุณความดีของท่าน เพราะท่านเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้ามีภาระหน้าที่ที่จะสืบต่อสืบทอดพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคำสอน มีความรู้ดี ปฏิบัติชอบ และได้ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาสั่งสอนจริยธรรมให้แก่ประชาชน ให้รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผิดรู้ถูก นี้เป็นภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ พระสงฆ์หมู่ใดที่ท่านปฏิบัติดีแล้ว เราถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้จริง

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยเฉพาะพระอริยสงฆ์นั้นท่านกล่าวว่ามีพระคุณถึง ๙ ประการ ดังนี้

๑. สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว

๒. อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว

๓. ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติธรรม

๔. สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติชอบแท้

๕. อาหุเนยฺโย ท่านเป็นผู้ควรสักการะที่เขานำมาบูชา

๖. ปาหุเนยฺโย ท่านเป็นผู้ควรต้อนรับ

๗. ทกฺขิเณยฺโย ท่านเป็นผู้ควรทักษิณาทาน

๘. อญฺชลีกรณีโย ท่านเป็นผู้ควรอัญชลีกรรม

๙. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส ท่านเป็นเขตบุญของโลก ไม่มีเขตอื่นยิ่งกว่า

ท่านพระครูนันทิยคุณ แม้ว่าท่านอาจจะเป็นเพียงสมมติสงฆ์ แต่ท่านก็ได้บวชเป็นพระสงฆ์สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตลอดชั่วชีวิต ได้ทำคุณประโยชน์ต่อพระศาสนาและประชาชนไม่น้อย การที่ท่านทั้งหลายได้บูชาคุณของท่าน ด้วยการทำบุญอุทิศถวายตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันนี้ จึงนับว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง สมดังพุทธภาษิตที่ยกขึ้นเป็นนิเขปบทเบื้องต้นว่า

ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

การบูชาบุคคลที่ควรบูชา เป็นอุดมมงคลแก่ชีวิต ดังนี้

อันการบูชาในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เป็นหลักใหญ่ ๆ อยู่ ๒ ประการ คือ อามิสบูชา และ ปฏิบัติบูชา

อามิสบูชา หมายถึง การบูชาด้วยปัจจัย ๔ ซึ่งได้แก่ ข้าวปลาอาหาร วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ ที่หลับที่นอน และยารักษาโรคต่าง ๆ เป็นต้น

ปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ได้แก่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ หลีกเลี่ยงการทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง จนเกิดสติปัญญาสามารถแก้ปัญหา หรือทุกข์ต่าง ๆ ที่ตนประสบพบเข้า ที่สุดสามารถจะบรรลุพระนิพพานอันเป็นปรมัตถธรรมได้

ในการบูชา ๒ อย่างนี้ พระพุทธองค์ทรงยกย่องการปฏิบัติบูชาว่ายอดเยี่ยม เพราะสามารถจะทำให้ผู้บูชาบรรลุถึงพระนิพพานอันเป็นแดนเกษมได้

แต่ก็มีข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ ในอรรถกถามหาปรินิพพานสูตรมีใจความตอนหนึ่งซึ่งท่านได้กล่าวถึงเรื่องการบูชาพอสรุปได้ดังนี้ว่า หากพระสงฆ์จะทำการบูชาผู้ใดผู้หนึ่งด้วยวัตถุสิ่งของ ก็นับว่าได้ทำการบูชาด้วยอามิสบูชา ไม่ใช่เป็นปฏิบัติบูชา แต่สำหรับคฤหัสถ์หาเป็นอย่างนั้นไม่ เพราะคฤหัสถ์แม้จะทำการบูชาด้วยอามิสสิ่งของก็สามารถจะนับได้ว่าเป็นปฏิบัติบูชา เพราะแสดงว่าบุคคลผู้นั้นได้ทำตามพระโอวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนคฤหัสถ์ว่า หน้าที่ของคฤหัสถ์ที่ดีนั้น ต้องให้ทาน ทำการบูชาด้วยของหอม และบูชาด้วยมาลา ดังนี้เป็นต้น การทำตามพระโอวาทนี้เอง คือการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ดังนั้น การบูชาด้วยอามิสจึงถือว่าเป็นปฏิบัติบูชาด้วย แต่ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอ และทำด้วยจิตศรัทธา

จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการบูชาทั้ง ๒ อย่าง เพียงแต่ทรงเน้นหนักกับพระสาวกอย่างหนึ่ง และเน้นหนักกับคฤหัสถ์อีกอย่างหนึ่ง ไม่ใช่จะว่าอามิสบูชาไม่สำคัญ เพราะคนเราจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยปัจจัย ๔ หรืออามิสที่พอเหมาะพอควรจึงจะมีชีวิตอยู่อย่างสบายและสามารถปฏิบัติธรรมจนบรรลุมรรคผลตามประสงค์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้ทำการบูชาบุคคลผู้มีคุณความดี ยิ่งมากเท่าไร ความเป็นมงคลก็ยิ่งจะเกิดมีแก่ผู้ที่บูชามากเท่านั้น ไม่ว่าจะด้วยอามิสบูชา หรือปฏิบัติบูชา

ดังนั้น ในเมื่อท่านพระครูนันทิยคุณเป็นพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้ารูปหนึ่งที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และได้ทำคุณประโยชน์ไม่น้อยต่อศิษยานุศิษย์ ต่อวัดดีวดต่อคณะสงฆ์ไทย และต่อพระพุทธศาสนา จึงถือว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่ควรแก่การบูชา การที่ท่านทั้งหลายได้มาร่วมกันบำเพ็ญกุศลในครั้งนี้ ย่อมจะก่อให้เกิดอุดมมงคลแก่ชีวิต ก่อให้เกิดผลานิสงส์ย้อนสะท้อนมาหาท่านทั้งหลาย ให้ทุกท่านมีความสุขมีความเจริญ คิดสิ่งหนึ่งประการใดอันไม่ขัดต่อศีลธรรม ก็คงจะได้สิ่งนั้นสมใจปอง อย่างน้อยที่สุดในเบื้องต้นนี้ คิดว่าท่านทั้งหลายคงมีความสุขใจที่ได้ทำ ซึ่งความสุขใจดังกล่าวนี้เกิดจากการที่ท่านทั้งหลายได้แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวที ต่อบุพการีชนคนที่มีคุณต่อสังคมและพระศาสนา ซึ่งไม่ใช่จะหาได้ง่ายในโลกปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ไม่มีใครปรารถนาจะให้ท่านจากไป เพราะการสูญเสียพระเถระผู้ซึ่งได้ทำคุณประโยชน์เป็นอเนกประการเช่นนี้ เป็นเรื่องที่น่าเศร้าใจและน่าเสียดายยิ่งนัก ถึงกระนั้นก็ไม่มีใครจะห้ามปรามได้เลย ทำให้ได้ข้อคิดว่า ชีวิตของคนเรานั้นไม่มีความแน่นอน ตกอยู่ในกฎของ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่มีใครทราบได้ว่า วันนี้ วันพรุ่งนี้จะเป็นวันตายของตัวเอง สิ่งมีชีวิตหลีกไม่ได้ เลี่ยงไม่พ้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

๑. เรามีความแก่เป็นธรรมดา หนีความแก่ไปไม่ได้

๒. เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา หนีความเจ็บไปไม่ได้

๓. เรามีความตายเป็นธรรมดา หนีความตายไปไม่ได้

๔. เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

๕. เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี เราทำชั่วจักได้ชั่ว จะดีจะชั่วอยู่ที่ตัวเราเอง

เรื่องนี้ปรากฏอยู่ในอภิณหปัจจเวกขณะ ความเกิดนั้นเป็นเหตุ ส่วนความตายนั้นเป็นผล เราหนีอะไรก็อาจจะหนีได้ แต่หนีตายไม่มีใครหนีพ้น ดังบทประพันธ์ที่ว่า

อันความตายชายนารีหนีไม่พ้น ถึงมีจนก็ต้องตายกลายเป็นผี
ถึงแสนรักก็ต้องร้างห่างทันที ไม่วันนี้ก็วันหน้าช้าหรือเร็ว
จะหนีอื่นหมื่นแสนในแดนโลก พอย้ายโยกหลบลี้หนีพ้นได้
แต่หนีหนึ่งซึ่งมีชื่อคือหนีตาย หนีไม่ได้ไปไม่พ้นสักคนเดียว

นี่เป็นสัจธรรมของชีวิต ไม่มีใครหนีพ้นไปได้ เมื่อเราท่านทั้งหลายได้ทราบถึงกฎอันนี้แล้ว ก็ไม่พึงประมาทในชีวิต พึงเร่งขวนขวายสร้างคุณงามความดีให้เกิดแก่ตัวเองและสังคม ขอให้สำเหนียกอยู่เสมอว่า “เกิดมาทั้งที พึงทำดีให้เป็นตัวอย่าง นำทางให้เป็นอุทาหรณ์ ยามพลัดพรากคนรุ่นหลังยังอาวรณ์ เพราะอนุสรณ์บรรพชนเป็นคนดี”

การทำบุญอุทิศกุศลถวายท่านพระครูนันทิยคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดดีดวด ในครั้งนี้นอกจากจะเกิดเป็นบุญแก่ตัวผู้ทำเองแล้ว ยังจะเป็นอุทาหรณ์สอนอนุชนคนรุ่นหลังให้ได้เอาอย่าง เพราะถือได้ว่าท่านทั้งหลายคือบรรพชนตัวอย่าง ที่ไม่ละเลยการบูชาบุคคลผู้ควรบูชา และเป็นตัวอย่างของคนที่ความกตัญญูกตเวที คือผู้ที่รู้จักบุญคุณท่านและกระทำตอบแทน อันคนกตัญญูกตเวทีไม่ว่าจะอยู่ในสังคมไหน สังคมนั้นก็เป็นสุข ความกตัญญูกตเวทีนี้อุปมาเหมือนกับทองคำ ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ถึงยากก็ยากไม่นาน จนก็จนไม่นาน เพราะอานุภาพของความกตัญญูกตเวที

จะเห็นได้ว่า การบูชาบุคคลผู้ควรบูชานี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่นอย่างไม่มีที่สิ้นสุดแท้ ท้ายที่สุดนี้จะขอฝากข้อคิดสะกิดใจ ให้ท่านทั้งหลายได้ขบคิดพิจารณาแล้วน้อมนำมาสู่ตน รู้แล้วจะได้ไม่ประมาท ด้วยบาทพระคาถาและบทกลอนสอนใจดังนี้ว่า

ภูมิ เว สาธุรูปาน กตญฺญูกตเวทิตา
กตัญญูกตเวทีแสนจะดีเลิศ เป็นเครื่องเชิดชูสง่าเพิ่มราศี
เป็นรากแก้วขวัญตนของคนดี เป็นสักขีชี้ให้เห็นว่าเป็นคน

ยศและลาภหาบไปไม่ได้แน่ เว้นเสียแต่ต้นทุนบุญกุศล
ทิ้งสมบัติทั้งหลายให้ปวงชน ร่างของตนยังถูกเขาไปเผาไฟ
เจ้าเกิดมามีอะไรมากับด้วยเจ้า เจ้าจะเอาแต่สุขสนุกไฉน
เจ้าเกิดมามือเปล่าเจ้าจะเอาอะไรไป เจ้าก็ต้องไปมือเปล่าเหมือนเจ้ามา

พฤษภกาสร อีกกุญชร อันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมาย ในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้น ทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ ในโลกา
ดีก็ปรากฏ เกียรติยศ ฤาชา
ชั่วก็นินทา ทุรยศ ยินขจร

อิมินา กตปุญเญน ด้วยอานุภาพบุญกุศลอันเป็นส่วนอัตสมบัติ ที่ท่านพระครูนันทิยคุณบำเพ็ญไว้ และบุญกุศลที่ญาติโยมอันเป็นที่รักเคารพและศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้บำเพ็ญให้เป็นไปโดยตลอด ตั้งแต่ต้นจนถึงงานพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัยหนุนนำตามส่งให้ดวงวิญญาณของท่านพระครูนันทิยคุณ จงถึงซึ่งทิพยวิมานอันเป็นแดนสุขาวดีที่เราปรารถนากัน ดำรงมั่นอยู่ในสุคติภพ สมดังเจตนาปรารภของคณะท่านเจ้าภาพทุกประการ

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในปูชากถา พอสมควรแก่เวลา ขอสมมติยุติพระธรรมเทศนาไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

เพชรในร้อยถ้อยคำโอวาท

ของ

พระธรรมปริยัติเวที

(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.๙, พธ.ม., พธ.ด., ศศ.บ.)

เจ้าคณะภาค ๑๕

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

จากบทความ พระธรรมเทศนา และธรรมบรรยายต่างๆ

คัด และ รวบรวม

โดย พระมหาวิทาง อติวํโส

บทที่ ๑ สาธุ (ปากหอม)

คำว่า "สาธุ" เป็นคำกล่าวเริ่มต้นในการกระทำความดีต่าง ๆ เป็นคำรับของอีกฝ่ายหนึ่งจากการกระทำความดีของผู้กล่าว คำว่า "สาธุ" ตามตัวอักษรแปลความหมายได้หลายอย่าง เช่น "สาธุ" แปลว่า "ความยินดี" "ดี" "งาม" "ดีแล้ว" "ถูกแล้ว" "ชอบแล้ว" "คำอันท่านกล่าวแล้วเป็นคำอันยังประโยชน์ให้สำเร็จ" เมื่อนำไปประกอบคำว่า "คุณ" เช่น "สาธุคุณ" แปลว่า "ผู้ที่มีคุณสูงสุด" แต่ในประเทศอินเดีย คำว่า "สาธุ" หมายถึง "นักบวช" หรือ "ผู้ประพฤติพรหมจรรย์"

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ผู้ใดได้ฟังพระสัทธรรมไพเราะจับใจ เต็มตื้นด้วยปีติยินดีจึงออกวาจาว่า "สาธุ ๆ" เท่านั้น อานิสงส์แห่งการฟังพระสัทธรรมให้ผล จึงมีกลิ่นปากหอม

โดย พระศรีสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๒ มาไหว้พระกันเถิด

ความดีที่เราจะทำนั้นมีอยู่มากเกือบจะนับไม่ถ้วน นับตั้งแต่ความดีชั้นเริ่มต้น จนถึงความดีชั้นสูงสุด การทำความดีก็เริ่มแต่การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ต่อจากนั้นไปก็บริจาคทาน รักษาศีลและเจริญภาวนาไปตามลำดับ การทำความดีนั้นก็เพื่อที่จะนำความสุขมาสู่ชีวิตของผู้ทำ ปัญหาก็มีต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถทำความดีให้ได้เป็นประจำทุกวัน เราก็มาพิจารณาดูว่า เราทุกคนสามารถจะทำอะไรเป็นประจำวันได้บ้าง อาทิเช่น

๑. จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

๒. บริจาคทานเป็นประจำทุกวัน

๓. รักษาศีลเป็นประจำทุกวัน

๔. เจริญภาวนาเป็นประจำทุกวัน

ทั้ง ๔ ประการนี้ มนุษย์เราทุกรูปทุกนามสามารถที่จะทำได้ทุกวัน และทำได้ครบทั้ง ๔ ประการด้วย บางครั้งเราก็ได้ทำไปโดยไม่รู้สึกตัว

โดย พระศรีสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

บทที่ ๓ ครอง

การครองผ้าเป็นการอุปมา เปรียบเทียบ ให้เห็นความหมายของคำว่า "**ครอง**" เท่านั้น แต่คำว่าครองในที่นี้เป็นคุณสมบัติที่มนุษย์เราทุกคน ควรมีไว้เป็นหลักปฏิบัติและควรปฏิบัติอยู่เป็นนิตย์

คำว่า "**ครอง**" คือ การรักษานั้น มีอยู่ ๓ ประการด้วยกันคือ

๑. **ครองตน** ก็คือ การรักษาจิตใจของตน

๒. **ครองคน** ก็คือ การครองใจของคน หรือการเอาชนะจิตใจของผู้อื่น

๓. **ครองงาน** ก็คือ การรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตน

โดย พระศรีสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๓๕

บทที่ ๔ พระพุทธศาสนากับพระปฐมเจดีย์

พระปฐมเจดีย์เปลี่ยนแปลงมาถึงสามยุคสามสมัย และสามรูปแบบ แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงก็คือ พระปฐมเจดีย์ก็ยังเป็นโบราณสถานที่สำคัญยิ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุขององค์พระพุทธเจ้าเช่นเดิมเป็นสิ่งที่ยืนยันว่า พระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีความยั่งยืนตั้งมั่นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

พระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่คู่กันกับพระปฐมเจดีย์ พุทธศาสนาเป็นนามธรรม พระปฐมเจดีย์เป็นศาสนวัตถุเป็นรูปธรรม ธรรมคือความถูกต้อง

โดย พระศรีสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ทีวีสีช่อง ๙ อ.ส.ม.ท. เมื่อวันที่ ๑ พ.ย. ๒๕๓๕

บทที่ ๕ ปุญญกถา

บุญ เป็นนามธรรมคือเจตนาอยู่ที่ตัวเรา ตัวของเราเป็นผู้สร้างบุญ เก็บบุญและเป็นที่อยู่ของบุญ เราควรแสวงหาบุญที่กายของเรา บุญที่อยู่ในตัวของเรา มีสถานที่เกิด ๓ ทาง คือ บุญที่เกิดขึ้นทางกาย ๑ บุญที่เกิดขึ้นทางวาจา ๑ บุญที่เกิดขึ้นทางใจ ๑ บุญที่เกิดขึ้นทางกาย เช่น เราใช้กายไหว้พระ กราบพระ ตลอดจนการไม่ฆ่าสัตย์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่ดื่มสุราและเมรัยเป็นต้น ชื่อว่า บุญที่เกิดขึ้นทางกาย บุญที่เกิดขึ้นทางวาจา เช่นใช้วาจาพูดในสิ่งที่ดี ใช้วาจารับศีล ใช้วาจากล่าวธรรมะ ดังนี้ชื่อว่าบุญเกิดขึ้นทางวาจา บุญที่เกิดขึ้นทางใจ เช่นการทำบุญกุศลทุกชนิด ใจต้องคิดก่อน เพราะใจเป็นใหญ่ ใจเป็นหัวหน้า สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขย่อมไปตามเขาเหมือนเงาตามตัว

โดย พระศรีสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

บทที่ ๖ ทางแห่งความเจริญ

ขยัน เป็นนามธรรม เรียกว่า "ความขยัน" หากมีอยู่ในบุคคลใดก็เรียกบุคคลนั้นว่า "เป็นคนขยัน" คนขยันใคร ๆ ก็ต้องการ ความขยันตรงกันข้ามกับความเกียจคร้าน ความเกียจคร้านนี้ หากมีอยู่ในบุคคลใดก็เรียกบุคคลนั้นว่า "คนเกียจคร้าน" ซึ่งไม่มีใครต้องการ

ซื่อสัตย์ มีความหมายว่า ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานทุกชนิด ไม่ทุจริตในสิ่งทุกประการ ไม่คดโกงสิ่งใด ๆ ไม่ว่าของใคร ๆ ทุกประเภท

อดทน หมายถึง สภาพจิตใจที่มีความหนักแน่นต่อการงานทุกชนิด งานหนักก็เอา งานเบาก็สู้

เสียสละ หมายถึง การให้ การที่จะให้ได้นั้น เราต้องมีพร้อมเพรียงเสียก่อน ถ้าไม่มีเราต้องทำให้มี เมื่อเรามีแล้วก็ต้องคิดจะให้ด้วย และต้องคิดบ่อย ๆ

คุณธรรม ๔ ประการ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมถึงเจริญด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกประการ

โดย พระศรีสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงในคราวอบรมพนักงานองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

บทที่ ๗ น้ำ

ประโยชน์ของน้ำอีกส่วนหนึ่ง ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะพิเศษของมัน คุณลักษณะพิเศษของน้ำนี้มีอยู่ ๔ ประการด้วยกันคือ

๑. น้ำมีลักษณะชุ่มเย็น

ผู้ใดได้อาบน้ำและได้ดื่มน้ำแล้ว จะทำให้ผู้นั้นมีความชุ่มเย็น นี้คือลักษณะของน้ำที่ทำให้ร่างกายชุ่มเย็น เป็นลักษณะที่ชุ่มเย็นภายนอก แต่ถ้าต้องการให้ชีวิตมีความชุ่มเย็นดังเช่นน้ำ จะต้องมีเมตตาธรรมประจำใจ คือ รักและหวังดี มีความเยื่อใยต่อตนเองและผู้อื่น คนที่มีเมตตาธรรม จะมีจิตใจที่เยือกเย็น รอบคอบ รู้จักเห็นอกเห็นใจคนที่ลำบากกว่าตน

๒. น้ำมีลักษณะรวมตัวกันเป็นนิจ

ลักษณะของน้ำจะรวมตัวกันได้เสมอคือ จะเอาน้ำมาผสมกับน้ำ น้ำก็จะผสมผสานเข้ากันได้อย่างสนิท กลมกลืน รวมตัวกันได้ฉันใด เราทั้งหลายก็ต้องรวมตัวกันให้ได้เหมือนน้ำฉันนั้น ดังโบราณบัณฑิตกล่าวไว้ว่า รวมกันเราอยู่ แยกหมู่เราตาย

๓. น้ำมีลักษณะเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

น้ำจะปรับตัวมันเองให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมทุกชนิด เช่น อยู่ภาชนะลักษณะใด ก็จะปรับตัวให้มีรูปร่างเหมือนกับภาชนะนั้น มนุษย์เองก็สามารถทำตนให้เป็นเช่นน้ำในลักษณะพิเศษนี้ได้ ก็ด้วย **"สมานัตตตา"** วางตนได้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว

๔. น้ำมีลักษณะเที่ยงตรง

ผิวน้ำจะรักษาความเที่ยงตรงไว้อย่างน่าอัศจรรย์ แม้แต่นายช่าง เวลาสร้างบ้านจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความถูกต้องแม่นยำ ก็อาศัยระดับน้ำวัดความตรงตามส่วนประกอบต่างๆ ชีวิตคนเราก็เช่นเดียวกัน หากประสงค์ให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมก็ต้องมี **"สัจจะ"**

โดย พระศรีสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

บทที่ ๘ นิ้ว

หากจะเปรียบกับนิ้วทั้งห้าแล้ว **นิ้วหัวแม่มือหรือนิ้วโป้ง** เปรียบได้กับผู้ใหญ่ เป็นผู้นำในหน้าที่ต่าง ๆ นักปราชญ์ท่านมักเรียกผู้นั้นว่า "ผู้หลักผู้ใหญ่" คำว่า "หลัก" ก็คือสิ่งที่เขาปักเอาไว้บอกเขต และหลักยังใช้ประโยชน์ในการเหยี่ยวรั้งใช้ยึดจับเวลาเสียหลักลื่นหกล้มลง ดังนั้น บุคคลผู้เป็นหลักในสังคม จึงมีหน้าที่คอยบอกกล่าวแก่ผู้ที่เป็นสมาชิกว่าสิ่งใดเป็นความดีบอกให้ทำ สิ่งใดเป็นความชั่ว บอกให้เว้น และยังต้องมีหน้าที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ด้วย คือ เมื่อเห็นผู้ใดในกลุ่มเกิดทุกข์ ให้พ้นสภาพจากที่ไม่พึงปรารถนา

นิ้วชี้ นิ้วที่มีหน้าที่ในการชี้สั่งการ ชี้แสดงเรื่องราวต่าง ๆ และใช้ร่วมกับนิ้วอื่น หากจะเปรียบนิ้วชี้กับบุคคลในสังคมแล้วก็เปรียบได้กับบุคคลที่มีอำนาจในการสั่งการ เช่น คณะรัฐบาล ข้าราชการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เมื่อมีหน้าที่ในการสั่งการจะต้องมีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดถือ ปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน เพราะถ้าหากไม่มีคุณธรรมเป็นหลักประกันแล้ว การสั่งการแต่ละครั้งอาจจะทำให้นำความทุกข์ยากมาให้แก่ผู้อื่นได้

นิ้วกลาง มีขนาดยาวกว่านิ้วอื่นทั้งหมด มีคุณสมบัติคือ แข็งแรงกว่านิ้วอื่น ๆ เวลาที่มีการหอบหิ้วสิ่งของหนัก นิ้วกลางจะเป็นผู้รับน้ำหนักมากที่สุด จึงเท่ากับว่านิ้วกลางเป็นนิ้วที่มีพละกำลังมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบบุคคลในสังคมกับนิ้วกลางแล้ว จะเห็นว่าทหารซึ่งเป็นรั้วของชาติ เป็นผู้มีลักษณะเหมือนนิ้วกลาง เพราะเป็นผู้มีกำลังในการป้องกันประเทศชาติ คุณธรรมของทหารก็คือ ต้องเป็นผู้มีความเสียสละอย่างยิ่งใหญ่ ต้องเป็นผู้มีความกล้าหาญอย่างแรงกล้า ต้องเป็นผู้มีความอดทนอย่างสูง และต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์อย่างแท้จริง

นิ้วนาง เมื่อเราได้ยินคำว่า **"นาง"** ต่างก็นึกถึงสตรีที่มีความอ่อนช้อย อ่อนโยนมากกว่าผู้ที่เป็นผู้ชาย เป็นนิ้วที่ชาวโลกนิยมใช้ประดับสิ่งที่มีค่าและมีราคาเพื่อความ

สวยงาม ผู้ที่จะทำหน้าที่ดั่งนิ้วนางได้ มิได้หมายถึงสตรีผู้งดงามเท่านั้น แต่พวกเราทุกคนสามารถเป็นผู้มีความงามได้ ความงามมิใช่งามแค่รูปกาย แต่ต้องงามที่จิตใจ งามที่กิริยามารยาท

นิ้วก้อย มีขนาดเล็กที่สุด และอยู่ท้ายสุดของนิ้วทั้งหมด มีลักษณะเรียวสั้นแต่เป็นนิ้วที่มีความสำคัญมากอีกนิ้วหนึ่ง เป็นนิ้วที่แสดงถึงลักษณะของ **"ความอ่อน**

น้อมถ่อมตน" เป็นนิ้วเป็นผู้นำในเวลากราบพระไหว้พระ เป็นผู้นำของนิ้วทั้งสี่ ซึ่งนิ้วทั้งสี่จะเป็นผู้ตามเสมอ เป็นนิ้วที่แสดงความเป็นผู้นำในการทำความเคารพต่อผู้ใหญ่ทุกวงการ

โดย พระศรีสุธรรมเมธี ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ของกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗

บทที่ ๙ ยิ้ม

จริงอยู่ยิ้มเป็นสิ่งที่ดี แต่อย่าลืมกันว่ายิ้มนั้นต้องใช้ให้ถูกต้องกับเวลาหรือสถานที่ ไม่ควรยิ้มในเวลาที่ไม่ควร อาทิเช่น อย่ายิ้มต่อหน้าคนที่กำลังทุกข์โศก อย่ายิ้มต่อคนผู้ได้รับความอับอาย อย่ายิ้มให้เลยเถิด พึงยิ้มในโอกาสซึ่งจะให้คุณอเนกอนันต์ ดังนี้

๑. **ยิ้มยามตื่นนอน** พอตื่นขึ้นให้รีบเอาน้ำล้างหน้า น้ำคือยิ้ม เพื่อชะล้างความซึมเซาหดหู่ไปให้หมด เพื่อจะได้ต่อสู้ไปตลอดวัน

๒. **ยิ้มยามแขกมาเยือน** การเป็นเจ้าถิ่นที่ดี ต้องรับรองผู้มาเยือนด้วยอัธยาศัยไมตรี ทักทายปราศรัยด้วยสีหน้าอันยิ้มแย้ม มีกิริยาสุภาพ ให้ยิ้มก่อนพูด ทำได้เช่นนี้แขกผู้มาเยือนก็จะรู้สึกพอใจชมเชย พร้อมทั้งยินดีที่จะผูกมิตรกันต่อไป และรู้สึกนิยมชมชอบเจ้าถิ่น

๓. **ยิ้มยามเราเป็นแขกของผู้อื่น** จงปรับอารมณ์ให้สดใส วางสีหน้าให้เบิกบานผ่องใส ไม่ตีหน้าเคร่งเครียด สนทนาปราศรัยด้วยถ้อยคำอ่อนหวานชวนฟัง ทำได้ดังนี้เราก็จะเป็นคนมีเสน่ห์ชวนมอง น่าคบหาในสายตาของเจ้าของถิ่น

๔. ยิ้มเวลาฟังผู้อื่นพูด ในการพูดคุยกันอย่าวางสีหน้าเรียบเฉย เหมือนกับว่าไม่สนใจในหัวข้อสนทนานั้น ๆ แต่พึงฟังด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม นอกจากจะทำให้ดวงหน้าเรางามแล้ว ยังทำให้ผู้พูดรู้สึกว่าเราตั้งใจฟัง

๕. ยิ้มเวลาก่อนนอน เป็นการชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ ขจัดข้อกังวลออกไป ทำให้นอนอย่างเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เพราะขณะที่เรายิ้ม เราก็จะแผ่เมตตาไปด้วย

ลักษณะที่แท้จริงของการยิ้มนั้น เป็นคุณสมบัติที่ฉายออกมาจากจิตใจที่เมตตาการุณย์โดยตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรม การยิ้มที่จริงใจเท่านั้นจะได้รับผลเต็มที่

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๐ การศึกษาเล่าเรียน

ความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากสำหรับคนที่มองเห็นความสำคัญของการศึกษา ดังที่นักปราชญ์กล่าวไว้ว่า "การศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ ความรู้เป็นบ่อเกิดแห่งการงาน การงานเป็นบ่อเกิดแห่งเงิน เงินคือสิ่งที่ปรารถนาของทุกคน"

ดังนั้น ขอให้ทุกคนจงมีธรรมคือ **"ความขยันหมั่นเพียร"** เป็นหลักปฏิบัติประจำใจ มีความพอใจในการศึกษาเป็นเครื่องสนับสนุน มีความตั้งใจในการเล่าเรียนเป็นต้นทุน รู้จักแก้ไขปรับปรุงด้วยการเอาใจใส่การเล่าเรียนตลอดเวลา เมื่อได้ปฏิบัติธรรมตามที่กล่าวมาแล้วนี้รับรองได้ว่า เรียนสิ่งใดก็สำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ได้ความรู้ตามที่ต้องการ ได้งานสมปรารถนา และงานก็จะทำให้เราได้มาซึ่งเงิน เพื่อดำรงชีวิตต่อไปในโลกอย่างผาสุก ขอให้ทุกคนตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เป็นคนดีของประเทศชาติ เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๑ บารมี

ถามว่า เราขาดบารมีอะไร จะเสียหายอะไร ?

ตอบว่า ถ้าขาด **ทานบารมี** จะเป็นคนยากจน หาสมบัติได้โดยยากลำบาก แม้จะไปหวังพึ่งผู้อื่นก็ยาก

ถ้าขาด **ศีลบารมี** ท่านว่าอายุจะสั้น อายุน้อยไม่ยั่งยืน บางครั้งสิ่งที่ตนหวังจะได้อยู่แล้วแต่เมื่อถึงเวลาจะได้เข้าจริง ๆ กลับผิดหวัง มีอุปสรรคต่าง ๆ นานา

ถ้าขาด **เนกขัมมะบารมี** เวลาเรียนเกี่ยวกับเรื่องศาสนาไม่เข้าใจในคำพูดหรือคำสอน จะท่องบ่นอะไรก็ไม่จำ จำได้วันนี้พรุ่งนี้ลืม

ถ้าขาด **ปัญญาบารมี** ศึกษาเล่าเรียนไม่สำเร็จตามปรารถนาสอบไม่ได้ สอบตก ต้องเร่งพิจารณาไตร่-ตรองเสียให้รู้แจ้งแทงตลอดในเรื่องนั้น ๆ ทำให้หมดข้อกังขาสงสัย

ถ้าขาด **วิริยะบารมี** การงานทุกอย่างที่ทำนั้นสำเร็จโดยยาก ถ้าไม่ได้ศึกษาให้เข้าใจถ่องแท้ ทำแล้วก็ล้มเหลวล้มละลายเป็นปกติ ต้องพากเพียรพยายามให้มั่น ศึกษาแก้ไขพยายามให้รู้ชัด ๆ

ถ้าขาด **ขันติบารมี** เวลาถูกกล่าวหา ถูกนินทาว่าร้ายต่าง ๆ ที่ประสบอยู่เนือง ๆ และทนไม่ได้

ถ้าขาด **สัจจะบารมี** จะถูกกล่าวตู่ ถูกกล่าวหาว่าร้ายในทางเสื่อมเสีย จงคิดเสียว่าเราคงจะเคยว่าผู้อื่นมาก่อน เคยเป็นคนไม่มีสัจจะมาก่อนเราจึงต้องเป็นอย่างนี้

ถ้าขาด **อธิฏฐานบารมี** เป็นผู้มีใจไม่มั่นคง มีจิตใจวอกแวกสั่นคลอนเอนเอียงไปตามโลกธรรม ๘ ใครจะแนะนำไปในทางไหนก็ไม่เป็นตัวของตัวเอง

ถ้าขาด **เมตตาบารมี** จะเข้าติดต่อการงานประสานงานทุกอย่างไม่ได้รับความสำเร็จ เข้าพบหาผู้ที่เราต้องการจะพบก็พบได้โดยยาก ถูกกีดกันขัดขวาง

ถ้าขาด **อุเบกขาบารมี** เป็นบุคคลไม่มีหลักอันมั่นคง จิตใจฟุ้งซ่านโลเล โกรธง่าย มารยาทไม่เรียบร้อยคนเข้าไม่ติด บริวารไม่มี ขาดความวางเฉย กลายเป็นไม่เฉย ควรทำใจให้เป็นกลาง ให้เที่ยงธรรมหนักแน่น

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๒ พระรัตนตรัย

ผู้ที่มีจิตใจมั่นคงต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกว่า **"พระรัตนตรัย"** จะเป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่อย่างคนมีบุญ เพราะจะทำอะไร จะพูดอะไร จะคิดอะไร ก็จะเอาบุญคือความดีเป็นหลักไว้ก่อน เมื่อทำ เมื่อพูด เมื่อคิดแต่เรื่องดี เรื่องบุญมาก ๆ เขาก็จะกลายเป็นคนมีความดีมาก มีบุญมาก คนที่มีบุญความดีมากแล้ว ทำความดีเพื่อผู้อื่น เราก็เรียกคนนั้นว่า **คนมีบุญ มีคุณ**

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๓ ความไม่โศก

"ปิยโต ชายเต โสโก" ความโศกย่อมเกิดแต่ของที่รัก มนุษย์ทั้งหมดที่เกิดมาในโลกนี้ มีความรักเกิดขึ้นมาตั้งแต่ถือกำเนิดเลยทีเดียว เรียกว่า เป็นรักแรก คือรักในชีวิตของตนเอง ตนได้ความรักในชีวิตของตนเองแล้ว คนอื่น ๆ ก็พลอยยึดถือหลงรักไปตาม ๆ กัน เมื่อของที่รักหรือคนที่รักจากไปจะโดยวิธีใดก็ตาม ความโศกก็จะเกิดตามมาทันที ปัญหามีอยู่ว่า **จะทำอย่างไร ในเมื่อคนที่เรารักจากไป เราจึงจะไม่โศก** ปัญหานั้นก็มีคำตอบได้คือ **ต้องเจริญมรณสติ**อยู่เนืองนิตย์ ตลอดวันและทุกวัน

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๔ สาราณียธรรม

การปฏิบัติตนตามหลักสาราณียธรรม เป็นการสร้างความสามัคคีและเอกภาพให้กับหมู่คณะในการทำงานร่วมกิจกรรมกัน

เมตตากายกรรม คือ การแสดงออกทางกายด้วยเมตตาจิต

เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกทางวาจาด้วยเมตตาจิต

เมตตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตาจิต

สาธารณโภคี ได้สิ่งของใดมาก็รู้จักแบ่งปันแม้ได้ของมาเพียงเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้เพียงผู้เดียว

สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัยของหมู่คณะ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ ที่จะนำไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๕ อย่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว

การด่าก็ดี การใส่ร้ายก็ดี การประทุษร้ายก็ดี ซึ่งท่านผู้มีศีลปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงเป็นบาปกรรมหนัก เมื่อทำลงไปแล้วก็ไม่ต้องสงสัย หากไม่ยอมขอขมาให้ท่านผู้ที่เราด่าว่ายกโทษให้แล้วไซร้ ผลร้ายเราจะต้องได้รับในวันข้างหน้าอย่างแน่นอน ถึงวันนี้จะได้รับผลของความดีอย่างอื่น ถึงกิจการที่ทำอยู่ดูว่าจะรุ่งเรืองดี ผลกำไรมาเป็นกอบเป็นกำก็ตามเถิด ก็อย่าได้หลงเข้าใจว่านั่นเป็นผลจากการด่าว่าท่านผู้ทรงศีล หากบาปกรรมตามทันทั้งตัวเรา ครอบครัว ญาติพี่น้อง เกียรติยศ ชื่อ-เสียง และทรัพย์สินเงินทอง จะถึงความวิบัติจนเกินที่จะแก้ไขได้ โปรดอย่าได้เห็นกงจักรอันคมกล้า เป็นดอกปทุมาอันสดสวย

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๖ เครื่องหมายคนดี

ความกตัญญูกตเวทีนี้ ต้องทำอยู่เสมอ และทำอยู่เนืองนิตย์ ผู้ที่จะทำหมายถึงตัวของเรานั่นเอง ผู้ที่มีอุปการคุณต่อเรามีมาก เมื่อย่นรวมเข้าแล้วมีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. เราเป็นคนไทย เกิดในประเทศไทย ต้องกตัญญูกตเวทีต่อชาติไทย

๒. เราเป็นพุทธศาสนิกชน ต้องกตัญญูกตเวที ต่อพระศาสดา

๓. เราเป็นพลกนิกรของพระเจ้าแผ่นดิน ต้องกตัญญูกตเวทีต่อพระมหากษัตริย์

๔. เราเป็นศิษย์ ต้องกตัญญูกตเวทีต่อครูบาอาจารย์

๕. เราเป็นลูกของพ่อแม่ ต้องกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา

ทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นหลักที่ตัวเราจะยึดเป็นหลักปฏิบัติให้ถูกต้อง และแบ่งหน้าที่ทำให้ถูกต้องแก่ฐานะของเรา

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๗ เรือน ๓ น้ำ ๔

ลูกทุกคนเจริญเติบโตมาได้ เพราะอาศัยเรือน ๓ น้ำ ๔ ของพ่อแม่ **เรือน** ก็คือ ที่อยู่อาศัย **น้ำ** คือ สิ่งที่เราดื่มกิน

เรือน ๓ ได้แก่

๑. **เรือนครรภ์** ทุกคนต้องอาศัยครรภ์แม่เกิด

๒. **เรือนตัก** ทุกคนต้องอาศัยเรือนตักพ่อแม่นอน

๓. **เรือนบ้าน** ทุกคนต้องอาศัยบ้าน ที่พ่อแม่ปลูกไว้ให้อยู่

น้ำ ๔ ได้แก่

๑. **น้ำนม** คนเรากินนมแม่ โตมาด้วยนมแม่ น้ำนมของแม่มีพระคุณมาก

๒. **น้ำคำ** พ่อแม่พูดกับลูกด้วยน้ำคำที่ไพเราะเพราะพริ้ง ตั้งใจอบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี

๓. **น้ำใจ** พ่อแม่มีน้ำใจประเสริฐ รักลูกเท่ากันเสมอภาคกัน

๔. **น้ำเหงื่อ** พ่อแม่ทุกคนต้องอาบเหงื่อต่างน้ำ ไปทำงานหาเงินเพื่อเอามาเลี้ยงลูก เอามาเก็บไว้ให้ลูก

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๑๘ ชีวิตคือละคร

ละครชีวิต แสดงคนเดียวไม่ได้ ต้องแสดงกันหลายคน เพราะแต่ละชีวิตต้องอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ชีวิตจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นไม่ได้

ในการสวมบทบาทของแต่ละตัวละคร ทุกคนต้องสวมบทบาท พยายามทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด จึงจะเป็นละครที่น่าดูน่าชม หน้าที่ของบุตรธิดา หน้าที่ของครูอาจารย์ เป็นต้น หน้าที่เหล่านี้ถ้าผู้ใดทำอย่างขาดตกบกพร่อง ครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วจะต้องถูกติเตียนว่า แสดงไม่เป็นแสดงไม่ดี ละครชีวิตก็เช่นเดียวกัน

สรุปได้ว่า ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ ไม่อยู่นิ่งเฉย หรือทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ต้องเป็นชีวิตที่มีศีลธรรม

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๓ ก.ย. ๒๕๓๕

บทที่ ๑๙ หัวใจพระพุทธศาสนา

เบื้องต้นของชีวิต คือ *ความเกิด* **ที่สุดของชีวิต** คือ *ความตาย* ในระหว่างความเกิดและความตาย เป็นเวลาที่เราทุกคนมีชีวิตอยู่ ในระหว่างนี้บางคนมีเวลาน้อย บางคนมีเวลามาก เวลาที่มีชีวิตอยู่นี้ เรียกว่า **"อายุ"** และในช่วงเวลานี้เองที่คนเราควรถามตนเองว่า ควรทำอะไร ควรละเว้นสิ่งใด

พระพุทธองค์ตรัสสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตแก่สาวกของพระองค์มากมายหลายพระสูตร แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว *ทรงสอนให้ละเว้นความชั่ว ทำแต่กรรมดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์* หรือที่เราเรียกกันโดยทั่วไปว่า **"หัวใจพระพุทธศาสนา"**

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๒๐ ศรัทธา

ศรัทธา คือ ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดีงาม เหล่านี้จัดเป็นสัมมาศรัทธา มี ๔ ประการ คือ

๑. **กรรมศรัทธา** เชื่อในการกระทำ ถ้าต้องการสิ่งใดก็ตาม สิ่งนั้นจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำของตนเอง มิใช่สำเร็จด้วยการอ้อนวอนร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๒. **วิปากศรัทธา** เชื่อในผลของการกระทำ เชื่อผลของกรรมมีจริง เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล

๓. **กัมมัสสกตาศรัทธา** เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทุกคนเป็นเจ้าของกรรม ทำสิ่งใดพูดสิ่งใด ก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ๆ

๔. **ตถาคตโพธิศรัทธา** เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง

ศรัทธาทั้งสี่ประการนี้ ได้ชื่อว่าเป็นสัมมาศรัทธา ศรัทธาที่ถูกต้อง

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๒๑ อริยทรัพย์

บุคคลใดจะเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม แม้มีทรัพย์ ๗ ประการเหล่านี้ คือ

๑. ศรัทธา **๒. ศีล**

๓. หิริ **๔. โอตตัปปะ**

๕. พาหุสัจจะ **๖. จาคะ**

๗. ปัญญา

บัณฑิตทั้งหลายเรียกบุคคลเหล่านั้นว่า ไม่ใช่คนขัดสน ชีวิตของเขาก็ไม่เป็นโมฆะ

- **ศรัทธา** หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ไม่หลงงมงาย

- **ศีล** หมายถึง การรู้จักระวังรักษากาย วาจา ให้สงบเรียบร้อย

- **หิริ** หมายถึง รู้จักละอายต่อสิ่งที่จะกระทำความชั่ว แม้จะไม่มีผู้ใดเห็นก็ตาม ขึ้นชื่อว่า ***ความชั่ว***แล้ว ไม่ควรกระทำทั้งในที่ลับและที่แจ้ง

- **โอตตัปปะ** หมายถึง ความเกรงกลัวต่อผลของความชั่วที่ตนจะกระทำ จึงงดเว้นไม่ลงมือทำ

- **พาหุสัจจะ** หมายถึง การรู้จักสดับรับฟังศึกษาให้มาก เป็นคุณสมบัติของผู้ที่คงแก่เรียน

- **จาคะ** หมายถึง รู้จักเสียสละ แบ่งปันอุดหนุนจุนเจือ ต่อผู้อื่นตามความเหมาะสม เพราะคนเราไม่สามารถดำรงชีวิตได้เพียงลำพัง แต่ต้องอาทรรู้จักเอื้อเฟื้อค้ำจุนซึ่งกันและกัน แบ่งปันแรงกาย แรงใจ

- **ปัญญา** เป็นอริยทรัพย์ข้อสุดท้าย นับว่าเป็นอริยทรัพย์ที่สำคัญที่สุดก็ว่าได้ เพราะผู้มีปัญญาจะทำให้เป็นคนที่รู้จักแยกแยะสิ่งที่ควร สิ่งที่ไม่ควร สิ่งที่เป็นคุณสิ่งที่เป็นโทษในการดำรงชีวิต

ท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ในภาวะปัจจุบันเช่นนี้ ทุกคนมีวิถีชีวิตที่เคร่งเครียด ใจหมกหมุ่นแต่การทำมาหากิน ในบางครั้งบางคราวอาจทำให้เราหลงลืมคุณธรรมเหล่านี้ไปบ้างก็เป็นได้

อาตมาจึงขอให้ท่านทั้งหลายหวนระลึกถึงคุณงามความดี ความเป็นผู้มีคุณธรรมประจำใจที่เคยมีเคยปฏิบัติมา ช่วยกันฟื้นฟู ช่วยกันรื้อฟื้นให้จิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยธรรมะ

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทาง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๕ มี.ค. ๒๕๓๘

บทที่ ๒๒ เห็นแก่กินจะไม่มีกิน สละการกินจะมีเหลือกิน

การกิน เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับทุกชีวิตที่ถือกำเนิดมาบนโลกใบนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพวกเราเหล่าพุทธศาสนิกชน ถึงเรื่องการกินไว้หลายอย่างหลายวิธี แต่เมื่อพิจารณาคำสอนเหล่านั้นให้ลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่า หากเราเห็นแก่กินจนเกินไป โดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดีแล้ว เราจะมีไม่พอกิน แต่ถ้าหากเรารู้จักกินแต่พอสมควร กินอย่างถูกต้อง รู้จักเสียสละในส่วนที่ความเสียสละบ้าง วันข้างหน้าเราจะมีเหลือกิน

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงธรรมเมื่อวันที่ ๑๐ ก.ค. ๒๕๓๘

บทที่ ๒๓ ความทุกข์

นรชนผู้ฉลาดทั้งหลาย อันความทุกข์และอุปสรรคในชีวิตนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่าเป็นหนึ่งในบรรดาอริยสัจทั้งสี่อย่าง เป็นความจริงที่ทุกชีวิต ผู้จุติมาบนโลกนี้จะต้องประสบเหมือนกัน มากบ้างน้อยบ้างต่างกรรม ต่างวาระ พระพุทธองค์ได้ตรัสบอกท่าทีการว่างตัววางใจที่พึงปฏิบัติเมื่อประสบกับความทุกข์และอุปสรรคเหล่านั้นเอาไว้ว่า

ขั้นแรกเราควรทำจิตใจให้หนักแน่น และต้องรู้ให้ทันว่าสิ่งนี้เป็นทุกข์ เป็นความจริง เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดมีขึ้นเป็นธรรมดา อย่าหวั่นไหว แล้วค่อย ๆ คิดหาวิธีแก้ไขที่ดีที่สุด

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๒๔ ครูประจำวัน

คำว่า **ครู** หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ศิษย์โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน หวังเพียงความเจริญของศิษย์ฝ่ายเดียว คนเราที่เกิดมาในโลกนี้ ล้วนต้องมีครูด้วยกันทั้งนั้น แต่ทุกคนไม่อาจจะเป็นครูได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ควรทราบก่อนว่าครูมีอยู่ ๓ จำพวก ดังนี้

๑. **ครูประจำบ้าน** คือ บิดามารดา

๒. **ครูประจำโรงเรียน** คือ ครูอาจารย์

๓. **ครูประจำโลก** คือ พระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลก

นำเอาครูประจำบ้านไว้ที่ **หัวใจ**

นำเอาครูประจำโรงเรียนไว้ที่ **หัวสมอง**

นำเอาครูประจำโลกไว้ที่ **หัวคิด**

นำมาประยุกต์ผสมผสาน เป็นแนวทางในการศึกษาให้ชีวิตของนักเรียน ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง ประสบความสำเร็จ เจริญรุ่งเรืองสืบไป

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) เมื่อวันที่ ๒๐ มี.ค. ๒๕๓๙

บทที่ ๒๕ ให้แล้วได้

การที่มาบริจาคทาน เรียกว่าเป็นการให้ การให้นี่เราก็ต้องคิดให้ดีว่า **ให้แล้วได้ อย่าไปคิดว่าให้แล้วเสีย** ถ้าคิดว่าให้แล้วเสีย มันจะเกิดความเสียดาย ต้องคิดว่าให้แล้วได้ มันจะเกิดความภาคภูมิใจ ให้ประการสำคัญที่เราจะต้องคิด ก็คือว่า ให้แล้วมันเป็นสมบัติ โยมต้องคิดว่าให้แล้วมันเป็นสมบัติติดตัวเราไป ให้แล้วได้บุญ ให้แล้วได้สงเคราะห์ ได้หลายอย่างเลย และให้แล้วสามารถขจัดกิเลสในตัวเราได้ด้วยคือความโลภ ความตระหนี่อยู่ในตัวเรานี่จะกำจัดด้วยอะไร กำจัดด้วยการให้ อย่างอื่นกำจัดมันไม่ได้ แล้วความโลภความตระหนี่มันทับใจเรานี่ไม่ดีเลย

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ พระวิหารหลวง แก่ผู้ถือบวชปฏิบัติธรรม เมื่อวันที่ ๘ มิ.ย. ๒๕๓๙

บทที่ ๒๖ ในศีลก็มีธรรม

ศีลคือ การไม่เบียดเบียน ศีลคือ การสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย ศีลคือ การงดเว้นจากข้อที่เราสมาทานในสิกขาบทนั้น ๆ เป็นต้น เอากันว่า ท่านสมาทานศีลไป ๕ ข้อ ๘ ข้อ ในศีลนั้นก็มีธรรมอยู่ด้วย

เราต้องมองเห็นว่า เราสมาทานศีลแล้วมีธรรมอยู่ด้วยจึงจะเรียกว่ารักษาศีลปฏิบัติธรรม ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็หมายความว่าปฏิบัติเพื่อเป็นไปได้ ไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก ก็คืออยู่ในลักษณะสำรวมอิริยาบถ สำรวมกายวาจานั้นเอง ปกติเราไม่ได้รักษาศีล กายวาจาของเราเป็นแบบหนึ่ง วันนี้เรามารักษาศีลอุโบสถ กายวาจาของเราเป็นอีกแบบหนึ่ง ทำไมเป็นอีกแบบหนึ่ง ก็เพราะศีลมันเข้าไปอยู่ เราต้องระมัดระวังมาก มีธรรมะเป็นข้อปฏิบัติต้องระมัดระวังมาก

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ พระวิหารหลวง แก่ผู้ถือบวชปฏิบัติธรรม เมื่อวันที่ ๘ มิ.ย. ๒๕๓๙

บทที่ ๒๗ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เราชาวพุทธทุกท่าน เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เราก็ต้องมาแสดงตนออกว่า เราเป็นคนนับถือพุทธศาสนา เข้าวัดปฏิบัติศีลธรรม ทำหน้าที่ของตน ทำหน้าที่เป็นพุทธมามกะ เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนา ศาสนาจะอยู่ได้เพราะอาศัยเราท่านทั้งหลายได้ช่วยกัน ได้ช่วยกันทะนุบำรุง การที่เรามาทำหน้าที่ของเรานี้ ชื่อว่า **เราทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา** ตั้งแต่เช้าเราก็ได้ทำบุญตักบาตรให้แก่พระสงฆ์ บางท่านก็ได้รักษาอุโบสถศีล ได้รักษาศีลปฏิบัติธรรม ทานท่านก็ได้บริจาค ศีลท่านก็ได้รักษา ภาวนาท่านก็ได้เจริญ การที่มาทำอย่างนี้แหละ ชื่อว่า ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง มีความเจริญก้าวหน้า ศาสนาของเราไม่เสื่อม เพราะเรามีการประพฤติปฏิบัติศีลธรรมกัน

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ พระวิหารหลวง แก่ผู้ถือบวชปฏิบัติธรรม เมื่อวันที่ ๘ มิ.ย. ๒๕๓๙

บทที่ ๒๘ เสียเพื่อได้

มนุษย์ทุกคนต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน จึงจะอยู่รอดได้ เมื่ออยู่ในสังคม เราก็ต้องเสียบ้าง ได้บ้าง คือต้องยอมเสียสละความสุขส่วนตัว เนื่องจากสังคมต้องการคนเสียสละมากกว่าคนเห็นแก่ตัว การรู้จักเสียสละทำให้ส่วนรวมสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้า เช่น การเสียภาษีให้แก่รัฐเพียงคนละเล็กน้อยนั้น เป็นหน้าที่ที่พลเมืองที่ดีจะพึงกระทำ เงินภาษีที่เสียไปนั้น ก็จะกลับมาสร้างประโยชน์มหาศาล ให้แก่ประเทศชาติในทุก ๆ ด้าน บรรดาทหารทุกเหล่าทัพ ผู้เป็นรั้วของชาติ เป็นผู้มีความเสียสละอย่างยิ่งใหญ่ เสียสละความสุขสบายส่วนตน ยอมเสี่ยงตาย พลีชีพเพื่อรักษาเอกราช เป็นการได้ความสงบสุขแห่งประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ตำรวจ เสี่ยงชีวิตเพื่อความสงบสุขของอาณาประชา-ราษฎร์ เหล่านี้เป็นตัวอย่างของการ **"เสีย"** เพื่อแลกกับการ **"ได้"** ของคนหมู่มาก การเสียแบบนี้มิใช่ *"เสียเพื่อเห็นแก่ได้"*

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๕ ส.ค. ๒๕๓๙ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๒๙ นักเสียสละ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลปัจจุบัน ทรงเป็นตัวอย่างที่ดี ในการบำเพ็ญพระองค์เป็น **"นักเสียสละ"** พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ไม่เคยถือพระองค์ ไม่ทรงถือชนชั้นวรรณะ หรือแบ่งแยกศาสนา ทรงมีพระเมตตาในพสกนิกรของพระองค์โดยถ้วนหน้า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปประการ เสด็จเยี่ยมชาวบ้านในถิ่นทุรกันดาร ตามชนบทห่างไกลเพื่อให้เข้าถึงความเป็นอยู่ที่แท้จริง บรรเทาทุกข์ยากของชาวชนบทให้ลดน้อยลงด้วยโครงการในพระราชดำริมากมาย เพื่อความอยู่ดีกินดีของเหล่าพสกนิกรทุกหมู่ทุกเหล่า แม้จะทรงเหน็ดเหนื่อยสักเพียงใด อุปสรรคจะใหญ่โตแค่ไหน พระองค์ไม่เคยทรงย่อท้อ ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อคนไทยทุกคนได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างมีความสุข

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๕ ส.ค. ๒๕๓๙ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๓๐ ธรรมะกับความรับผิดชอบ

การปฏิบัติธรรมะก็คือการรักษาหน้าที่ของตัวเอง การรับผิดชอบนี้ทุกคนมีงานมีหน้าที่ ในหน้าที่ของตัวเองนั้นก็แบ่งไปต่าง ๆ กัน ในที่นี้ก็มีหน้าที่ของท่านผู้อำนวย-การ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ มีอาจารย์สอน ต่างคนก็ต่างมีหน้าที่ แล้วในหน้าที่ที่เรามีอยู่นั้นเราก็ต้องรับผิดชอบ ถ้าเราไม่รับผิดชอบหน้าที่ เหมือนกับว่าเราไม่ได้รับผิด-ชอบตัวเอง หน้าที่กับตัวเองมันคู่กันเหมือนกับว่าหน้าที่ของเรา เขาจะมองหน้าที่เราอยู่ที่หน้าเรา หน้าที่อยู่ที่การกระทำของเรา ถ้ามีการปล่อยปละละเลยหน้าที่ ถือว่าไม่รับผิดชอบในหน้าที่นั้น งานจะไม่เจริญมีแต่ทรงกับทรุด แต่ว่าทำงานมีการรับผิดชอบในหน้าที่ งานก็เจริญรุ่งเรือง ฝ่ายบริหารผู้ที่จะต้องรับผิดชอบหน้าที่ในหน้าที่ต้องมองเห็นว่า งานทุกงานมีความสำคัญหมด ธรรมะที่นำมาใช้ในการรับผิดชอบงานต่าง ๆ คือ **ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ**

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พุทธมณฑล เมื่อวันที่ ๑ ก.พ. ๒๕๔๐

บทที่ ๓๑ เมตตากถา

เมตตา เป็นเครื่องค้ำจุนโลก เมตตานั้นอุปมาเหมือนกับว่า เป็นน้ำเย็นที่ใสสะอาด เมื่อเรามีเมตตาอยู่ในใจแล้ว ใจของเราจะเยือกเย็นใสสะอาด คนที่มีจิตประกอบไปด้วยเมตตานี้ จึงจะสามารถให้ชีวิตแก่ผู้อื่นได้ แต่ถ้าเราขาดเมตตาเสียแล้ว การที่เราจะคิดให้ชีวิตกับผู้อื่นนั้น เป็นสิ่งที่ยากยิ่ง

เราท่านทั้งหลาย ได้มาร่วมไถ่ชีวิตโค กระบือ เห็นชีวิตโคและกระบือนั้น ไม่ต่างอะไรกับชีวิตของเรา เพราะถือว่าชีวิตนั้นเป็นที่รักของสัตว์ทั้งปวง เรารักชีวิตของเราฉันใด สัตว์ทุกชนิดก็รักชีวิตของเขาฉันนั้น

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ หอประชุมพุทธมณฑล ในพิธีไถ่ชีวิตกระบือ จำนวน ๕๖๘ ชีวิต เมื่อวันที่ ๒๗ เม.ย. ๒๕๔๐

บทที่ ๓๒ โลกธรรม ๘ ประการ

ชีวิตของเราท่านทั้งหลาย ต้องนำเอาธรรมะของพระพุทธเจ้าเรื่องโลกธรรมมาเป็นเครื่องปฏิบัติ คนเราทุกคนที่เกิดมาจะต้องอยู่ในโลกธรรม ๘ ประการ คือ

๑. เรามีลาภ เราก็เสื่อมลาภได้

๒. เรามียศ ยศมันก็เสื่อมได้

๓. เรามีสุข มันกันก็มีทุกข์ได้

๔. เราได้รับการสรรเสริญ เขาก็นินทาเราได้

นี่เป็นโลกธรรมที่ประจำโลกอยู่ ไม่มีใครที่จะหลีกเลี่ยงได้ เมื่อเราถูกโลกธรรมเข้าครอบงำอย่างนี้ จิตใจของเรามันก็ลุ่มหลง แต่ถ้าเราใช้ปัญญาพิจารณาว่า นี่เป็นโลกธรรม ชีวิตของเราสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตทุกข์ให้เป็นสุขได้ ชีวิตเสื่อมให้เจริญได้ขึ้นอยู่กับปัญญา

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ หอประชุมพุทธมณฑล ในพิธีไถ่ชีวิตกระบือ จำนวน ๕๖๘ ชีวิต เมื่อวันที่ ๒๗ เม.ย. ๒๕๔๐

บทที่ ๓๓ แม่เป็นผู้ให้

"แม่" แปลว่า **ผู้ให้** แม่ได้ให้สิ่งใดกับลูกบ้าง แม่ให้เรามากมาย แต่สิ่งที่แม่ได้ให้นั้น ว่าโดยสังเขปมีอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ

แม่ให้ชีวิต ชีวิตคือ อัตภาพร่างกายของเรานี่เอง แม่เป็นผู้ให้แก่ลูก เริ่มตั้งแต่ลูกได้ปฏิสนธิในครรภ์ของท่านแล้ว ท่านมิได้มอบชีวิตให้กับลูกเพียงเลือดเนื้อเท่านั้น หากแต่ได้มอบความรักความห่วงใยแก่ลูกด้วย

แม่ให้การเลี้ยงดู เมื่อลูกน้อยลืมตามาดูโลก แม่จะคอยให้การเลี้ยงดูลูกด้วยน้ำนมที่กลั่นจากเลือดในอกของผู้เป็นแม่

แม่ให้ความรู้ แม่เป็นครูคนแรกที่ให้ความรู้เบื้องต้นแก่ผู้เป็นลูก แม่จะคอยสั่งสอนให้ลูกรู้จักชีวิต

แม่ให้ทรัพย์สมบัติ ทรัพย์สมบัติทุกอย่างที่แม่สู้บากบั่น ทนทุกข์ยากเก็บหอมรอมริบ เก็บเล็กผสมน้อยมาทั้งชีวิต ก็เพื่อรักษาไว้ให้ลูก

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๘ พ.ค. ๒๕๔๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๓๔ หิริและโอตตัปปะ

หิริ แปลว่า ความละอาย **โอตตัปปะ** แปลว่า ความเกรงกลัว ละอายและเกรงกลัวในที่นี้ หมายถึง ความละอายต่อสิ่งที่เป็นความชั่ว ความไม่ดี เกรงกลัวต่อสิ่งที่เป็นบาปผิดทำนองคลองธรรม พระอรรถกถา-จารย์ในยุคก่อน ท่านได้เปรียบเทียบไว้ให้เราได้เข้าใจถึงหิริและโอตตัปปะสองข้อนี้ว่า คนที่กลัวบาปนั้น เปรียบเช่นกับคนกลัวอสรพิษ แม้ว่าอสรพิษจะตัวไม่ใหญ่โต แต่ก็มีพิษร้ายแรง หากไม่ระวังก็จะถูกมันฉกกัดให้เป็นอันตรายได้ และเปรียบดังสตรีงามที่อาบน้ำแล้ว ชะโลมไล้ด้วยเครื่องปรุงของหอม แต่งตัวงดงามดีแล้ว ย่อมรังเกียจสิ่งสกปรกแม้เพียงเล็กน้อย เช่น โคลนตม ดังนี้ ผู้รักษาศีลจึงเป็นผู้มีความสะอาดทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นผู้มีจิตสำนึกสูง ไม่กระทำความชั่ว มีความละอายและกลัวสิ่งที่ไม่ดีถึงแม้สิ่งไม่ดีจะเล็กน้อยก็ตาม

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๓๕ ผู้มีศีล

ผู้ที่มีศีลนั้น จะเข้าสู่สังคมใด ก็เป็นผู้มีความแกล้วกล้าไม่เก้อเขิน ไม่หวาดหวั่นด้วยกลัวจะมีผู้รู้ความชั่ว เป็นผู้ที่น่าไว้เนื้อเชื่อใจ ไม่ว่าจะอยู่ในวันใดก็น่ารักสวยงาม เป็นเด็กก็ได้รับการมองว่าเป็นเด็กดี ว่านอนสอนง่าย เป็นผู้ใหญ่ก็ดูเป็นผู้มีเหตุผลน่าเคารพยกย่อง เป็นคนสูงอายุที่น่ารักน่าเคารพกราบไหว้ ดำรงอยู่ในเพศคฤหัสถ์ก็น่าคบหาน่าไว้วางใจให้เป็นผู้นำของสังคม เป็นพระภิกษุสามเณรดำรงอยู่ในเพศบรรพชิต ก็เป็นบุคคลที่น่ากราบไหว้บูชาของคนทั่วไป เป็นที่ไว้วางใจของพระผู้ใหญ่ให้บริหารงาน ศีลสามารถช่วยผู้ปฏิบัติให้ข้ามพ้นความชั่วบาปกรรมได้ทุกชนิด

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๘ พ.ค. ๒๕๔๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๓๖ ชีวิตปลอดยาเสพติด

ชีวิตของนักเรียนเป็นชีวิตที่มีค่า ขณะนี้นักเรียนกำลังเรียนอยู่ กำลังใฝ่หาวิชาอยู่ เอาวิชามาไว้ในชีวิตเรา ชีวิตก็จะได้มีค่ามากขึ้น แต่ในขณะที่เรากำลังเดินหาวิชาอยู่นี้ ให้ระมัดระวังสิ่งข้างทาง สิ่งข้างทางในที่นี้ก็คือ **ยาเสพติด** เราอย่าได้แวะไปหามัน หรืออย่าให้มันมาใกล้เรา ถ้าเราแวะไปหามันหรือมันมาใกล้เรา ชีวิตของเราก็จะลดราคาลงมา วิธีที่จะทำให้ชีวิตของเราให้มีค่ามากยิ่งขึ้นก็เอาศีลธรรมเป็นเครื่องนำชีวิต ศีลคือสมบัติ ศีลคือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ศีลคือการไม่เบียดเบียนกัน ศีลคือการให้อภัยกัน ศีลคือความสะอาด ธรรมสี่อย่างที่เราจะต้องนำไปปฏิบัติก็คือ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงแก่คณะนักเรียน ณ โรงเรียนนายร้อย จปร. จังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ ๒๙ ต.ค. ๒๕๔๐ โครงการต้านภัยยาเสพติด

บทที่ ๓๗ พระบรมราโชวาท

ข้าพเจ้าขอน้อมพระบรมราโชวาท ๔ ประการ ไว้ปฏิบัติดังนี้ คือ

๑. ข้าพเจ้าจะรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติ แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

๒. ข้าพเจ้าจะข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติ อยู่ในความสัตย์ ความดีนั้น

๓. ข้าพเจ้าจะอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตนั้นไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

๔. ข้าพเจ้าจะละวางความชั่ว ความทุจริต และสละสิ่งที่เป็นประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

นี่เรียกว่า เป็น**พระบรมราโชวาท**นะ เรารับไปแล้ว เป็นศิริมงคล

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงแก่คณะนักเรียน ณ โรงเรียนนายร้อย จปร. จังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ ๒๙ ต.ค. ๒๕๔๐ โครงการต้านภัยยาเสพติด

บทที่ ๓๘ การเปลี่ยนแปลง

เรามักจะไปมองว่า ถ้าตอนมันเปลี่ยนแปลงตอนที่เราได้อะไรน้อยเกินไป เราก็ว่ามันเสื่อม แต่ถ้ามันเปลี่ยนแปลงแล้ว เราได้อะไรมาเยอะเกินไป เราก็ว่ามันเจริญ จริง ๆ แล้วเราต้องมองตัวเราว่ามันเท่ากัน เท่ากันเหมือนกับว่า ชีวิตของเรานี่เกิดมา เราตั้งขึ้นมาตั้งแต่เลขศูนย์ ไม่มีอะไรเลย จากไม่มีอะไรเลย แล้วเดี๋ยวมันก็มีโน่นมีนั่นขึ้นมา ค่อย ๆ มีขึ้นมา เมื่อมีขึ้นมาแล้วก็หมดลงไปได้มาดูซิว่าจะหมดไปถึงไหน หมดไปถึงเลขศูนย์ ก็ตั้งหนึ่งขึ้นมาใหม่ สมมติว่าอย่างนั้น ถ้าเราพิจารณาอยู่อย่างนี้ได้แล้ว ตรงนี้มันไม่ใช่ลึกซึ้งอะไรมาก แต่ถ้าเราไม่ได้พิจารณาเราก็จะมองไม่เห็น

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม เมื่อวันที่ ๑๔ พ.ย. ๒๕๔๐

บทที่ ๓๙ อายุ

อายุ คือ การเปลี่ยนแปลง คล้อยไปตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อม คือ **พึ่ง พบ เพียร พัก พราก** ตามลำดับ

อายุตั้งแต่เกิด – ๑๕ ปี เป็นชีวิตที่ต้อง**พึ่ง** คือ พึ่งพาคนอื่นยังช่วยเหลือตนเองไม่ได้

อายุ ๑๕ ปี – ๒๕ ปี เป็นชีวิตที่ต้อง**พบ** ต้องพบสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากความเป็นเด็ก

อายุ ๒๕ ปี – ๖๐ ปี เป็นชีวิตที่ต้อง**เพียร** คือเป็นวัยทำงานหาเลี้ยงชีพหาเลี้ยงครอบครัว

อายุ ๖๐ ปี – ๗๐ ปี เป็นชีวิตที่ต้อง**พัก** คือผู้ที่มีอายุมาถึงระดับนี้เป็นวัยที่ควรพักผ่อน หาทางสงบ

อายุ ๗๐ ปี ขึ้นไป เป็นชีวิตที่ต้อง**พราก** เป็นวัยไม้ใกล้ฝั่ง สิ้นไปตามอายุขัย ซึ่งกำหนดประมาณ ๗๕ ปีของคนปัจจุบัน ในแต่ละช่วงของอายุ ย่อมมีความเปลี่ยนแปลงทั้งร้ายและดีตามการกระทำของแต่ละคน

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙ พ.ย. ๒๕๔๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๔๐ วรรณะ

วรรณะ มีความหมาย ๔ ประการคือ

๑. วรรณะ หมายถึง *ผิวพรรณ* หน้าตาอันอิ่มเอม ผ่องใส ถ้าเป็นคนดำก็ดูคมขำ ถ้าเป็นคำขาว ดูแล้วสะอาด ผ่องใส เหมือนมีรัศมีอ่อน ๆ เปล่งออกจากกาย

๒. วรรณะ หมายถึง *การยกย่องสรรเสริญ* ได้รับการยอมรับจากสังคม การยกย่องสรรเสริญที่เป็นพรของพระนั้น หมายถึง การยกย่องรับถือจากคุณงามความดี

๓. วรรณะ หมายถึง *ยศชั้น ฐานันดร* ตำแหน่งหน้าที่การงานต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้ามั่นคงถาวร

๔. วรรณะ หมายถึง *เพศ* เป็นเพศชายก็เป็นชายบริบูรณ์ เป็นหญิงก็เป็นหญิงที่บริบูรณ์ไม่กลับเพศ ไม่ลักเพศ

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙ พ.ย. ๒๕๔๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๔๑ สุขะ

สุขะ แปลว่า *สภาพที่ทนได้ง่าย* ส่วนคำว่าทุกข์ แปลได้ความหมายตรงกันข้ามว่า สภาพที่ทนได้ยาก ความสุข หมายถึง ความสบาย ความสะดวกราบรื่น ความสุขมีสองทาง คือ *ทางกายและทางใจ*

สุขทางกาย คือ มีสุขภาพดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย การทำงานสะดวกราบรื่น ไม่มีอุปสรรคด้านร่างกาย

สุขทางใจ คือ มีจิตใจที่ดีงาม ปลอดโปร่งสด-ชื่น ไม่ว้าวุ่นวิตกกังวล แม้จะมีปัจจัยภายนอกเข้ามาเบียดเบียนบ้างก็ตาม

ความสุขนั้นเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น สุขเกิดจากการมีทรัพย์ สุขเกิดจากการได้ใช้จ่ายทรัพย์ สุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ สุขเกิดจากการสมปรารถนา เป็นต้น

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙ พ.ย. ๒๕๔๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๔๒ พละ

พละ หมายถึง กำลัง อันได้แก่ กำลังสี่

๑. **กำลังกาย คือ** มีสุขภาพพลานามัยที่ดีมีความสมบูรณ์แข็งแรง ประกอบกิจการงานต่าง ๆ โดยไม่เหน็ดเหนื่อย

๒. **กำลังใจ คือ** มีสุขภาพจิตที่ดี เข้มแข็ง มีผู้คอยช่วยเหลือในกิจการต่างๆ ด้วยความซื่อสัตย์ เวลาประสบอุปสรรคต่าง ๆ ก็มีผู้คอยช่วยเหลือให้กำลังใจ

๓. **กำลังทรัพย์ คือ** มีทรัพย์สมบัติที่สามารถใช้เป็นเครื่องดำรงชีพ ประคองชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๔. **กำลังสติปัญญา คือ** มีการศึกษาที่ดี มีความรู้จักบาปบุญคุณโทษ มีความสามารถในกิจการต่าง ๆ โดยเฉพาะรู้จักวิถีทางที่จะอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙ พ.ย. ๒๕๔๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๔๓ การกราบไหว้

การกราบไหว้และการแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่แสดงออกถึงลักษณะนิสัยอ่อนโยนของคนไทย ไม่มีชนชาติใดที่จะไหว้ได้สวยงามอ่อนช้อยเท่าคนไทย เมื่อชาวต่างชาติได้เห็นก็เกิดประทับใจ

การกราบไหว้เป็นการแสดงความเคารพ หรือการทักทายของคนไทย พระพุทธเจ้าเป็นผู้ควรกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย พระธรรมเป็นที่ควรปฏิบัติด้วยความเคารพกราบไหว้อยู่เป็นเนืองนิตย์ พระสงฆ์เป็นผู้ควรได้รับการกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า พระมหากษัตริย์เป็นผู้ควรได้รับการกราบไหว้จากพสกนิกร บิดามารดาเป็นผู้ควรได้รับการกราบไหว้จากบุตรธิดา ครูอาจารย์สมควรได้รับการกราบไหว้จากลูก-ศิษย์ ผู้หลักผู้ใหญ่ควรได้รับการกราบไหว้จากผู้น้อย

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙ พ.ย. ๒๕๔๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๔๔ ผู้บริหารบ้านเมือง

หากผู้บริหารบ้านเมือง ทำหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตั้งอยู่ในศีลธรรม เอาศีลธรรมเป็นเครื่องนำชีวิต ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่พรรคพวก เห็นแก่ความถูกต้องตามทำนองครองธรรม ได้ชื่อว่า เจริญเมตตาไปในตัว เพราะการกระทำเช่นนั้นจะสร้างความสุขให้แก่ประชาชนทั้งประเทศ หากเห็นแก่ตัว เห็นแก่พรรคแก่พวก ทำทุจริตประพฤติผิดจากฆราวาสธรรม คนที่จะได้รับความทุกข์เดือดร้อนก็คือประชาชน ชื่อว่าไม่เป็นการสร้างเมตตา เมตตาเหมือนกับน้ำ คนขาดเมตตาเหมือนกับปลาขาดน้ำ สังคมอยู่ด้วยเมตตา ปลาจะอยู่ได้ด้วยน้ำ ขอให้ผู้นำทุกหมู่เหล่าจงมีจิตประกอบด้วยเมตตาเถิด สังคมที่เดือดร้อนจะกลายมาเป็นสังคมที่ดี กินดี มีสุข

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๔๕ ประมาณตน

การรู้จักประมาณตน หมายถึง ถ่อมตน คือ ประมาณตนทางกาย หรือการบริโภคพอประมาณ รู้จักกิน รู้จักใช้ การใช้จ่ายทรัพย์ไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินไป ใช้จ่ายด้วยปัญญาพอเหมาะสมแก่ฐานะรายได้ ไม่หลงใหลไปตามสื่อโฆษณาชวนเชื่อ หรือตามแฟชั่นจนเกินฐานะของตน เมื่อมีฐานะดีก็ไม่ดูถูกเหยียดหยามผู้ด้วยโอกาส

ประมาณตนทางวาจา การพูด ต้องรู้จักกาล บุคคล และสถานที่ รู้จักสิ่งที่ควรพูดหรือไม่ควรพูด โดยเฉพาะเมื่อเข้าหาผู้หลักผู้ใหญ่ต้องเรียนรู้การใช้คำพูดให้ถูกต้อง

ประมาณตนทางใจ เมื่อเก็บสิ่งใดไปคิด ต้องใช้สติปัญญาคิด เรื่องที่เก็บไปคิดแล้วทำให้จิตใจว้าวุ่น วิตกกังวล ไร้ประโยชน์ ก็ไม่ควรคิด

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๔๖ ความหมายของคำว่า "แก่"

แก่ แปลว่า มี ก็คือ มีอายุยืนยาวนาน มีอายุมาก เมื่อคนมีอายุมาก สมบัติก็มีขึ้นมากโดยปริยาย แล้วทำไมจึงไปรังเกียจคนแก่ อยากจะรู้นักนอกจากมีแล้ว **คนแก่**ยังแปลว่า **สมบัติ** อีกต่างหาก โยมที่แก่แล้วให้นึกว่าเรานี้เป็นสมบัติ เป็นพ่อเป็นแม่ก็เป็นสมบัติของลูก อาตมาเสียดายที่ลูกไม่อยู่ใกล้ชิดพ่อแม่ เอาไปไว้ที่สำนักคนชรา แสดงว่าห่างสมบัติ เขาไม่รู้ว่าแม่นี้ พ่อนี้ เป็นคนแก่นี้เป็นสมบัติ ถ้าลูกปฏิบัติดี ปฏิบัติดีก็คือต้องเลี้ยงดูให้ดี ไม่ใช่ปล่อยให้ทุกข์ทรมาน ต้องเลี้ยงดูให้ดีแล้วจะเป็นคนมีสมบัติ พูดได้ว่าเลี้ยงพ่อ เลี้ยงแม่สมบัติเกิด

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงในงานชมรมผู้สูงอายุ เมื่อวันที่ ๒๙ เม.ย. ๒๕๔๑

บทที่ ๔๗ หัวใจเศรษฐี

พึงพิจารณาทางได้ทรัพย์ ได้แก่ธรรมะ ๔ ข้อคือ

อุ ย่อมาจาก **อุฏฐานสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร การทำงานควรเริ่มต้นด้วยความเพียรพากเพียรพยายามที่จะทำงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ปลุกเร้าให้จิตใจเกิดความรักในงานในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

อา ย่อมาจาก **อารักขสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยการรักษา หมายถึง ปกป้องรักษาไม่ให้เกิดความสูญเสียคือรักษาทรัพย์และรักษาตน เมื่อหาทรัพย์ได้แล้วก็ต้องรู้จักเก็บรู้จักดูแลรักษา

กะ ย่อมาจาก **กัลยาณมิตตตา** คบแต่คนดี คนที่เป็นกันยาณมิตรในชีวิตเรา คนเราจะดีจะเสียก็เพราะเพื่อน เลือกคบแต่คนดี หลีกเลี่ยงคนเลว

สะ ย่อมาจาก **สมชีวิตา** เลี้ยงชีวิตด้วยความเหมาะสม การเป็นอยู่ในทางสายกลาง เมื่อมีทรัพย์ก็ไม่ใช้จ่ายฟุ้มเฟือยให้เกินฐานะ หรือประหยัดเสียจนตนเองและครอบครัวต้องลำบาก

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๔ มิ.ย. ๒๕๔๑ เวลา ๐๘.๐๐ น.

บทที่ ๔๘ คนจน

คนจนมีสองประเภท คือ จนเพราะไม่มี กับจนเพราะมีไม่พอ

จนเพราะไม่มีนี้ยังมีโอกาสรวย แต่จนแบบมีไม่พอ พวกนี้นึกเอาเองว่าจน และจะจนอยู่อย่างนี้ร่ำไป หากอยากจะร่ำรวยก็ต้องเดินสายกลาง ยินดีในสิ่งที่ตนได้ พอใจในสิ่งที่ตนมี เรียกว่า มีความสันโดษ ต้องรู้จักพอใจ ความสันโดษนับว่าเป็นอริยทรัพย์อย่างหนึ่ง ดังพระพุทธพจน์ว่า สนฺตุฏฺฐิ ปรมํ ธนํ แปลว่า ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เราต้องพยายามหาสิ่งของที่มีคุณภาพ ราคาไม่แพง เหมาะสมกับฐานะของตน และใช้สิ่งของเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) เมื่อวันที่ ๑๔ มิ.ย. ๒๕๔๑

บทที่ ๔๙ ทางสายกลาง

ท่านลองมาพิจารณาดูในชีวิตประจำวัน ถ้าทำอะไรตึงเกินไป มันจะรู้สึกอึดอัด ตัวเองก็อึดอัด สมัยนี้เขาเรียกว่าโรคเครียด คนใกล้เคียงก็อึดอัด ไม่กล้าเข้าใกล้อีกแล้ว เดี๋ยวโดน นี่เรียกว่า ทำตัวให้เครียดเกินไป ทางซ้ายพระพุทธเจ้าบอกว่าไม่ให้เดิน ทางขวาก็ไม่ดีคือเจ้าสำราญเกินไป แบบไม่ทำอะไร ไม่ได้สร้างประโยชน์ให้กับตน ไม่ได้สร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น แถมยังไปสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นด้วยซ้ำไป อย่างนี้ไม่ให้เดิน ให้เดินสายกลางก็คือ ให้เดินไปพอดี ๆ ให้พิจารณาว่าคนเราเกิดมาแล้วต้องตาย เกิดมาไม่ได้มีอะไรติดมือมาเลย มาสร้างขึ้นเองทั้งนั้น ของที่เราสร้างขึ้นมา มันสมมติขึ้นมา เมื่อมันเกิดขึ้นมาได้ มันก็หมดได้ ถ้าเราใช้เดินสายกลางอย่างนี้ละก็ชีวิตจะมีความสุข แล้วจะถึงที่สุดคือความพ้นทุกข์

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงณ พระวิหารหลวง เมื่อวันที่ ๘ ก.ค. ๒๕๔๑

บทที่ ๕๐ การรับศีล

ศีล ท่านรับของท่านเองได้ ไม่ต้องรับกับพระ รับกับพระเราเรียกว่า ศีลในพิธี แต่เราอยู่ที่บ้านไม่เจอพระทำอย่างไร รับเองเลย ตื่นเช้าขึ้นมา อยู่บ้านแปดโมงเช้าเวลาธงชาติขึ้นเสา เราก็รับศีลของเรา หรือจะออกจากบ้านก็รับศีลของเรา เมื่อเรารับศีลก็แสดงว่าเรามีศีลแล้ว ไปไหนศีลนำไป ตอนที่ไม่มีศีลไปไหนเราต้องนำเอง บางทีเราก็ไปหลงทาง บางทีเราก็ไปประสบปัญหา แต่ถ้าเราเอาศีลเป็นตัวนำแล้วจะหลีกเลี่ยงปัญหาได้ หลีกเลี่ยงอุปสรรคได้ เพราะศีลเป็นตัวนำ จึงขอให้ทุกท่านนำศีลไปปฏิบัติทุกวัน รับของเราเองนั่นแหละ

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) เมื่อวันที่ ๑๒ ก.ค. ๒๕๔๑

บทที่ ๕๑ บุคคลที่ควรบูชา

บุคคลที่ควรบูชาในโลกนี้เรา เรียกว่า **"ปูชนีย-บุคคล"** เป็นผู้สมควรแก่การบูชา ท่านจัดไว้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นผู้ที่ควรบูชาของชาวโลก

๒. พระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ ทุกพระองค์เป็นผู้ควรบูชาของพสกนิกรทั้งประเทศ

๓. บิดา – มารดา เป็นผู้ควรบูชาของบุตรธิดา

๔. ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นผู้ควรบูชาของศิษย์

การได้บูชาปูชนียบุคคลเหล่านี้ ด้วยความเชื่อ ความเลื่อมใส ด้วยการเคารพนับถือ ด้วยการยกย่องเชิดชู ด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอน และด้วยความเป็นคนกตัญญูกตเวที นับว่าเป็นมงคลสูงสุดของชีวิต

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) ทาง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๓ พ.ย. ๒๕๔๑

บทที่ ๕๒ เลี้ยงแม่

เมื่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ลูก ๆ ได้เลี้ยงดูท่านเป็นอย่างดี เรียกว่า **เลี้ยงแม่ในโลกนี้**ด้วยข้าวปลาอาหาร เลี้ยงกายด้วยข้าวปลาอาหาร เลี้ยงกายด้วยการให้เสื้อผ้าให้ท่านมีความสุข เลี้ยงใจก็คือ ปฏิบัติตามคำสอนของท่าน เชื่อฟัง ตั้งตนเป็นคนดี ท่านก็สบายใจ นี่เรียกว่า เราเลี้ยงท่านในโลกนี้

เมื่อท่านไปสู่สัมปรายภพแล้ว โอกาสที่เราจะเลี้ยงด้วยข้าวด้วยน้ำ ก็หมดโอกาส เราก็จะต้องให้ข้าวนั้นกลายมาเป็นบุญ แล้วก็อุทิศไปให้ท่าน เราเรียกกันว่า **เลี้ยงแม่ในสัมปรายภพ** เลี้ยงด้วยบุญ ทำบุญอุทิศไปให้ท่านนั่นเอง

โดย พร ราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงเนื่องในงานทำบุญอายุครบ ๙๓ ปี ของ คุณแม่ตุ้ย บุษบก

บทที่ ๕๓ อุปมาบุญและไทยธรรม

บุญ เป็นส่วนที่ละเอียด **ไทยธรรม**เป็นส่วนหยาบ แต่ว่าส่วนละเอียด โยมมองไม่เห็น เห็นแต่ส่วนหยาบ ๆ ถ้าอาตมาจะกล่าวอุปมาในที่นี้ ก็เหมือนกับโยมที่จะทำแกง เวลาแกง โยมก็จะต้องมีมะพร้าว มะพร้าวก็จะต้องมาขูด ขูดมะพร้าวแล้วก็เอาไปคั้นเอาน้ำกะทิ น้ำกะทิมันมาจากไหน มันมาจากมะพร้าว แต่ตอนที่ไม่คั้น เราเห็นน้ำกะทิไหม ไม่เห็น ไม่เห็นน้ำกะทิ เห็นแต่กากมะพร้าวฉันใด บุญที่จะเกิดขึ้นก็เกิดขึ้นจากไทย-ธรรม บีบออกมาเป็นน้ำกะทิ บีบออกมาเป็นบุญ ในส่วนของน้ำกะทินั่นแหละให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในส่วนของกากมะพร้าวทิ้งไป เอาไปให้พระเทศน์

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง เนื่องในงานทำบุญอายุครบ ๙๓ ปี ของ คุณแม่ตุ้ย บุษบก

บทที่ ๕๔ รีบทำ ช้าไม่ได้

เขามีธรรมไว้เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ ต้องรีบทำ ๔ ประการ คือ

๑. **อภิเษกกษัตริย์** บัลลังก์จะว่างกษัตริย์ไม่ได้ ถ้าว่างกษัตริย์ต้องรีบอภิเษก อภิเษกกษัตริย์ เหมือนกับสถานที่ราชการ เขาให้มีผู้บริหาร ถ้าเกิดตรงใดว่างผู้บริหารก็จะเห็นว่ายุ่ง ต้องรีบตั้งผู้บริหาร ถ้าช้าแล้วมีปัญหา

๒. **กำจัดศัตรู** ต้องรีบทำ ถ้ารู้ว่าใครเป็นศัตรูเรา ต้องรีบกำจัดไม่อย่างนั้นภัยมาถึงตัวเอง นักปราชญ์ท่านกล่าวไว้เป็นข้อคิดที่กล่าวนี้ไม่ใช่จะให้ไปตีกัน

๓. **ศึกษาความรู้** ช้าไม่ได้ต้องรีบ อย่าไปรอว่าอายุเรายังน้อย เดี๋ยวตอนโตเราค่อยเรียนก็แล้วกัน ไม่ได้

๔. **รักษาป่วยไข้** การเจ็บป่วยอย่าไปนึกว่ามันนิดเดียว บางทีเราตายได้ ต้องรีบรักษาอย่าปล่อยให้มันเรื้อรัง อย่าประมาทกับความเจ็บป่วยเล็กน้อย

โดย พระราชสุธรรมเมธี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดง ณ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ เมื่อวันที่ ๑ ก.ย. ๒๕๔๒

บทที่ ๕๕ ความสวัสดี

ความสวัสดี ในบาลีที่ว่า "สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต" นั้น มีความหมายอยู่ ๔ ประการคือ

๑. ความสวัสดี คือ ความดี

หมายถึง กุศลธรรม ก็คือธรรมที่เป็นบุญ

๒. ความสวัสดี คือ ความงาม

การแต่งกายเรียบร้อยก็ถือว่าเป็นความสวัสดี ผู้ใดมีกัลยาณมิตรก็ถือว่าเป็นผู้มีความสวัสดี

๓. ความสวัสดี คือ ความปลอดภัย

ไม่มีภัยหรืออันตรายมาแผ้วพาน ไม่มีโรคภัยมารุมเร้า เดินทางไปไหนก็พบแต่ความสะดวกสบายในทุกสถานในกาลทุกเมื่อ

๔. ความสวัสดี คือ ความเจริญรุ่งเรือง

เจริญก้าวหน้าพัฒนาไปในที่ดีที่เป็นกุศล เพียบพร้อมด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข

ความสวัสดี เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนควรนำมาใช้ปฏิบัติ ผู้น้อยยกมือไหว้ผู้ใหญ่ ๆ ยกมือรับไหว้ผู้น้อย

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) เมื่อวันที่ ๑๒ ก.พ. ๒๕๔๓

บทที่ ๕๖ ลักษณะของบุญ ๓ ประการ

บุญ คือ ความดี ลักษณะของบุญมี ๓ ประการ

๑. **บุญเป็นเครื่องป้องกัน** คือ ป้องกันให้เรามีความปลอดภัยรอดพ้นจากความเสียหาย ที่ได้เกิดจากความประมาท

๒. **บุญเป็นเครื่องพลักดัน** คือ ผลักดันให้เราไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองขึ้น ผลักดันให้มียศสูงขึ้น ผลักให้ทำมาค้าขายสุจริตก็ทำให้มีกำไรมากขึ้น

๓. **บุญทำให้สุขใจ** คือ คนมีบุญแล้วมักสุขใจ มีความสบายใจ มีสุขภาพจิตดี

โดย พระเทพปริยัตมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๒ ก.พ. ๒๕๔๓

บทที่ ๕๗ มนต์

มนต์นั้นเป็นหัวใจสำคัญในการประกอบพิธีกรรมของชาวพุทธ แต่จะมีสักกี่คนที่เข้าใจความหมายของคำว่า **"มนต์"** ได้อย่างถ่องแท้ อันเป็นความเห็นที่ถูกต้อง อย่าติเรื่องมนต์ไปในทางที่ผิด ซึ่งเมื่อพูดถึงมนต์แล้ว หลายท่านอาจจะตีความหมายในเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งความเป็นไสยศาสตร์นี้พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงปฏิเสธ แต่ไม่ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ได้ร่ำเรียน เพราะเป็นความรู้ที่ขัดขวางทางแห่งพระนิพพาน

คำว่า **"มนต์"** เป็นภาษาบาลีมาจากคำว่า **มนฺต**แปลว่า ปรึกษา หรือตรึกตรองใช้ในความหมายของการใช้ความคิด ความหมายแห่งมนต์มี ๕ ประการคือ

๑. มนต์เป็นคำสำหรับสวดเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์

๒. มนต์เป็นคำสวดสำหรับระลึกถึงพระรัตนตรัย

๓. มนต์เป็นเครื่องสร้างกำลังใจหรือทำใจให้เข้มแข็ง

๔. มนต์เป็นความขลัง น่าประทับใจ มีเสน่ห์

๕. มนต์เป็นเครื่องเตือนสติ ไม่ให้ประมาท

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) แสดงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

บทที่ ๕๘ ความหมายของคำว่า ยศ

ยศ ย่อมเจริญยิ่งแก่บุคคลผู้มีความเพียรพยายามผู้มีสติ ผู้มีการงานสะอาด ผู้มีปกติใคร่ครวญแล้วจึงทำ ผู้สำรวม ผู้เป็นอยู่โดยธรรม และผู้ไม่ประมาท

เมื่อท่านทั้งหลายปรารถนายศปรารถนาอำนาจ จึงได้นำเรื่องยศมาขยายความให้เข้าใจตามสติปัญญาของตน ๆ ยศในอรรถกถาพระธรรมบทมีความหมาย ๕

๑. **อิสฺสริยํ** ยศ หมายถึง ความเป็นใหญ่ คือความเป็นใหญ่ในกิจการ ในสมาคม ชมรมต่าง ๆ มีอำนาจบังคับบัญชาบุคคลอื่นได้

๒. **โภโค** ยศ หมายถึง โภคทรัพย์ ทรัพย์ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์

๓. **สมฺมาโน** ยศ หมายถึง ความเคารพนับถือ การได้รับการกราบไหว้ แสดงความเคารพจากผู้อื่น

๔. **กิตฺติ** ยศ หมายถึง เกียรติ คือชื่อเสียงอันดีงามในทางที่ดี ที่ปรากฏในโลก ในประเทศ ในสังคม

๕. **วณฺณภณนํ** ยศ หมายถึง การกล่าวยกย่องสรรเสริญ คือ คำพูดที่แสดงความชื่นชมยินดีในความดี

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๕๙ ศัตรูของความเพียร

ศัตรูของความเพียร คือ **ความเกียจคร้าน** เขาเปรียบความเกียจคร้านเป็นดั่งมะเร็งร้ายทำลายยศ และทำลายฐานะ กัดกร่อนบั่นทอนปัญญาให้ด้อยลง ทำอะไรชักช้าไม่ทันการณ์ ยศที่กำลังจะเกิดขึ้นก็หายไป เพราะอาศัยความเกียจคร้าน ผัดวันประกันพรุ่ง เห็นแก่สุขสบายส่วนตัวเพียงชั่วครั้งชั่วคราว ไม่เร่งทำกิจที่ควรทำให้ลุล่วงตั้งแต่ตน ความเกียจคร้านจะทำให้คนหาข้อต่าง ๆ นานาเพื่อบ่ายเบี่ยงหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบ ก็จะประสบแต่ความเสื่อมยศในภายหลัง ดังสุภาษิตที่ว่า

"เบื้องต้นสู้ทนทุกข์ จะได้สุขเมื่อตอนปลาย
เบื้องต้นชอบสบาย จะได้ร้ายที่ปลายมือ"

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๐ ความขยันหมั่นเพียร

การเป็นคนขยันกระตือรือร้น จุดไฟปรารถนาให้ลุกโชน อย่าเป็นคนหยุดนิ่งอยู่กับที่ หมั่นพัฒนาตนเองอยู่เสมอ บรรดาความขี้เกียจ ความเบื่อหน่าย ความห่อเหี่ยวท้อแท้ท้อถอย อันเป็นมิตรกับความเสื่อม ต้องเอาชนะด้วยความขยัน แม้จะประสบกับความทุกข์ยากความลำบากต่าง ๆ นั่นเป็นเหมือนบทเรียนที่จะทำให้เราเรียนรู้ อุปสรรคเป็นเหมือนโจทย์ที่ครูตั้งให้เราหาคำตอบ จุดหมายแม้จะอยู่ไกล แต่อาศัยสองเท้าที่ก้าวเดินไปทีละย่างก้าว เท้าที่เราย่างออกไป ไม่มีความสำเร็จใดจะเดินเข้ามาหาเรา ถ้าหากเราไม่เป็นฝ่ายเดินเข้าไปหามัน เป็นดั่งพระมหาชนก ที่แหวกว่ายอยู่กลางมหาสมุทร แม้จะมองไม่เห็นฝั่ง แต่ตราบใดที่ยังมีเรี่ยวแรง ก็จะแหวกว่ายไปด้วยกำลังแห่งลูกผู้ชาย ในที่สุดก็ถึงซึ่งฝั่งอันเกษม ดังพระพุทธพจน์ในขุททกนิกายธรรมบทว่า

วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

คนจะล่วงทุกข์ได้ เพราะความเพียร

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๑ สิ่งที่ต้องเพียร

ความเพียร ที่อยากจะให้ท่านทั้งหลายที่มีหน้าที่ต่าง ๆ กัน หันมาสนใจเพียรพยายามอย่างเดียวกัน คือ

๑. เพียรพยายามป้องกันบาป คือ ความไม่ดีไม่งาม ความเสื่อมเสีย เป็นต้น ที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น

๒. เพียรพยายามละบาปที่มันเกิดขึ้นแล้วแก้ไขให้ดีขึ้น

๓. เพียรพยายามทำความดีงามที่ยังไม่เกิดให้มันเกิดขึ้น

๔. เพียรรักษาความดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้ดำรงอยู่กับตัวเอง

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๒ สติ

สติ แปลว่า **"ความระลึกได้"** เป็นการระลึกรู้เท่าทันปัจจุบัน รู้ว่าตัวเองจะทำอะไร จะพูดอะไร จะคิดอะไร สติมาคู่กับสัมปชัญญะคือความรู้ตัวเอง รู้ว่ากำลังทำอะไรอยู่ พูดอะไรอยู่ คิดอะไรอยู่ สติสัมปชัญญะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวเอง เป็นอุปการะในกิจการทั้งปวง มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา เป็นดั่งเกราะป้องกันภัย เรียกว่า สติจะตัดก่อนตาย เตือนก่อนวายวอด

สังเกตได้ว่าขณะที่เรามีสติอยู่กับตัว จะดูอะไรก็เห็นชัด จะฟังอะไรก็ได้ยินชัดเจน จะคิดอะไรก็รอบคอบ มีจิตจดจ่อตั้งมั่น มีสติต่อเนื่องทำให้เกิดสมาธิ คือ มีจิตใจมั่นคง ไม่วอกแวก จะทำอะไรก็มีความผิดพลาดน้อย

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๓ การงานสะอาด

การงานที่ทำทุกอย่าง ทั้งทางกาย วาจา และใจ ต้องปราศจากโทษ ไม่ผิดต่อศีลธรรม กฎหมายบ้านเมือง หรือขนบธรรมเนียมประเพณีในที่นั้น ๆ

ธุรกิจหรือกิจการทุกอย่าง ที่ประกอบเป็นอาชีพนั้น ต้องเป็นสิ่งที่ทำถูกต้องตามกติกาของสังคม มีการดำเนินงานทุกขั้นตอนอย่างถูกต้อง หน่วยงานหรือองค์-กรของรัฐบาลสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ เจ้าของกิจการสามารถเข้าสู่สมาคมต่าง ๆ ได้อย่างองอาจ ไม่เก้อเขินหรือหวาดระแวง

คนเราจะเจริญได้นั้น หน้าที่การงานเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ดังนั้นงานใดที่มีโทษเป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการงานที่ทุจริตผิดกฎหมาย ผิดต่อศีล-ธรรม ควรเว้นเสีย จะได้ไม่ต้องทุกข์ใจ ในภายหลัง หรือจะได้ไม่ต้องสร้างความเดือดร้อนให้แก่ลูกหลาน

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๔ ควบคุมอารมณ์ตน

การควบคุมอารมณ์ตนเอง บางครั้งเมื่อเกิดความโกรธขึ้นแล้ว มักจะขาดสติยังคิดถือมานะทิฏฐิทนงตน ก่อการทะเลาะวิวาท ทำลายความสามัคคี แก่งแย่งชิงดี ทำร้ายทำลายกัน ญาติพี่น้องแตกแยก มิตรกลายเป็นศัตรู ความสมัครสมานสามัคคีในสังคม ความรักใคร่ในหมู่ญาติ ความปรองดองในหมู่มิตรสหาย อนาคตที่สดใส หรือชีวิตที่มีค่า กลับต้องมาสูญสิ้นเพียงเวลาชั่วครู่ นั่นเพราะคนเราขาดการควบคุมตนเอง ไม่พิจารณาถึงเหตุว่าเป็นมาอย่างไร ไม่พิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้นให้ดีเสียก่อน เป็นคนใจร้อนใจด่วนใจเร็ว จึงพบแต่ความสูญเสีย

ควรพิจารณาให้ถี่ถ้วนอย่าด่วนตัดสินใจ ถ้าหากเราพิจารณาดีแล้วจึงทำเช่นนี้ ย่อมเจริญยิ่งแน่นอน

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๕ เทวธรรม

ธรรมะอะไรชื่อว่า **เทวธรรม** ตอบว่าได้แก่ **หิริ** ความละอายต่อบาป และ**โอตตัปปะ** ความเกรงกลัวต่อบาป บาปก็คือ ความชั่วที่คนตั้งใจทำด้วยเจตนา ด้วยความจงใจ บาปเป็นสิ่งน่ารังเกียจ น่ากลัว

พระพุทธเจ้าตรัสหิริโอตตัปปะทั้งสองนี้ว่า เป็นเครื่องคุ้มครองโลก เมื่อคนมีหิริ คือ ความละอายใจตนเองต่อการประพฤติชั่ว และมีความกลัวต่อบาปคือความผิดที่ตนจะทำ เมื่อเกิดความละอายและเกิดความกลัวไม่ทำลงไป เรียกว่า มีเทวธรรม

ความจริงแล้วในส่วนลึกของทุกคนมีเทวธรรมอยู่ในใจเป็นหลักธรรมที่ได้มาตั้งแต่ถือกำเนิด แต่ที่บางคนต้องขาดเทวธรรมไป ก็เพราะไม่ได้คิด ไม่ได้ไตร่ตรองก่อนแล้วจึงทำ โดยมากทำลงไปแล้วจึงคิดได้ในภายหลัง บางคนก็คิดเลยตายเลย ขอให้คิดว่าการมีหิริโอตตัปปะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้คนรู้จักคิดก่อนที่จะทำการสิ่งใด ละอายกับสิ่งที่จะกระทำไม่ดี เกรงกลัวกับผลของการกระทำที่ไม่ดี

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๖ เสฏฐชีวิต

ทุกคนที่ได้ชีวิตมา ก็เริ่มต้นที่*โมฆชีวิต* คือเป็นการใช้ชีวิตอย่างว่างเปล่า เช่นในวัยเด็กที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อเติบโตขึ้น ก็จะเปลี่ยนไปเป็น "สุชีวิต" หรือ "ทุชีวิต" ก็ขึ้นอยู่กับความคิดของตนเอง สิ่งแวดล้อม การคบหา ถ้าคิดหรือทำในสิ่งชั่ว เลวร้าย อยู่ในสถานที่ไม่เหมาะสม คบหาแต่คนพาล ก็ถือว่าผู้นั้นกำลังอยู่อย่าง "ทุชีวิต" แต่ถ้าคิดหรือทำในสิ่งดี งดงาม เลือกที่จะอยู่ในสถานที่เหมาะสม คบหาแต่คนที่เป็นบัณฑิต ก็ถือว่าผู้นั้นกำลังดำเนินชีวิตแบบ "สุชีวิต" เมื่อดำรงตนอยู่ในสุชีวิต ประคองตนให้สุชีวิตดีขึ้นโดยลำดับ กล่าวได้ว่าเป็นการนำตนไปสู่ **"เสฏฐชีวิต"** คือ **ชีวิตที่ยอดเยี่ยม**

โดย พระเทพปริยัติเวที (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๖๗ วจีสุจริต

ดีทางวาจา เรียกว่า **วจีสุจริต** คือการประพฤติชอบทางวาจา อันได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดยุยงให้คนแตกแยกกัน และเว้นจากการพูดเรื่องเพ้อเจ้อไร้สาระ เราควรพูดแต่สิ่งที่เป็นจริง พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยน้ำใจหวังดี และรู้จักพูดให้ถูกกาลเทศะ ถ้าจะติต้องติเพื่อก่อไม่ใช่ติเพื่อแกล้ง ติเพื่อแก้ไขไม่ใช่เพื่อแก้แค้น ติด้วยเมตตา ไม่ใช่ติด้วยความริษยา หากจะชมต้องชมด้วยความจริงใจ ไม่ใช่ชมด้วยประชด ถึงจะคล้องด้วยพันขุนแผน ถึงจะแขวนด้วยร้อยนางกวัก ไหนเลยจะมีเสน่ห์น่ารักเท่าการรู้จักเจรจา ไม่มีความสวยงามใด จะยิ่งไปกว่าการพูดคำที่ไพเราะ

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) เมื่อวันที่ ๑๐ มี.ค. ๒๕๔๕

บทที่ ๖๘ การต่อสู้

ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขความสมหวังนั้น สำหรับบางคนอาจจะดูว่าง่ายดาย แต่บางคนอาจจะฝ่าฟันแทบเลือดตากระเด็น คนผู้เคยต่อสู้อดทนมาก่อน ทุกข์ทรมานมาก่อน รู้วิธีที่จะเอาชนะอุปสรรคมาก่อน ในคลังแห่งชีวิต จึงเต็มไปด้วยมวลประสบการณ์และความพากเพียรจะทำอะไรก็ดูเหมือนง่ายไปหมด แต่ผู้ยังไม่เคยต่อสู้ ไม่มีน้ำอดน้ำทน ไม่มีความแน่วแน่ในจุดหมาย จะทำอะไรจึงดูเหมือนมีแต่ความยุ่งยาก มีแต่ความลำบาก จนบางครั้งก็เลิกล้มเสียกลางคัน แท้จริงความล้มเหลวในครั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า ประตูแห่งชัยชนะในครั้งหน้าจะถูกปิด ขอเพียงไม่ท้อแท้ กระพือพัดไฟแห่งความขยันให้ลุกโชนอยู่เป็นนิจ ยอดขุนเขาถึงจะสูงก็ตามเถิด แต่คงไม่สูงเกินกว่าปีกนกน้อยจะโบยบิน

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที) ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๐ มี.ค. ๒๕๔๕

บทที่ ๖๙ โอสถ

คำว่า **โอสถ** เป็นชื่อของยารักษาโรค และคำว่าโอสถนี้ ไม่ใช่ยาธรรมดา เป็นประเภทยาวิเศษ รักษาโรคได้ทุกชนิด เว้นโรคที่เกิดแต่กรรม ที่ไม่มียาสิ่งใดที่จะรักษาได้

คำว่า โอสถ นี้เท่าที่คิดได้ แบ่งออกเป็น ๔ ชนิด

๑. **ธรรมโอสถ** หมายถึง ยาอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๒. **ทิพยโอสถ** หมายถึงยาทิพย์ของเทวดา

๓. **สมุนไพรโอสถ** หมายถึงยาสมุนไพร คือต้นไม้ใหญ่น้อยทุกชนิดที่เป็นยา

๔. **เภสัชโอสถ** หมายถึง ยาแผนปัจจุบันทุกชนิดที่นักวิทยาศาสตร์สกัดได้จากธรรมชาติ นำมาใช้เป็นยารักษาโรคในปัจจุบัน

การรักษาอาการป่วยไข้ นอกจากมีวิธีรักษาโดยใช้โอสถทั้ง ๔ ชนิดนั้นแล้ว ก็ต้องทราบความจริงก่อนว่า **นี้คือเจ็บ เป็นของจริงอยู่ในเกิดแก่เจ็บตาย**

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๗๐ เผาศพหรือฝังศพ อย่างไหนถูกต้อง

เรื่องคนตายแล้วนำไปฝังใต้ดิน กับคนตายแล้วเผาเก็บกระดูกบรรจุไว้ในสถานที่อันควรเพื่อสักการะบูชา อย่างไหนจะเป็นที่ถูกต้องกว่ากัน ?

ถ้าถือตามหลักพระธรรมขององค์สมเด็จพระ-สัมมาพุทธเจ้า ต้องทำการฌาปนกิจ คือ เผาให้เหลือแต่อัฐิธาตุ แล้วอัฐธาตุนั้นมีธาตุที่บริสุทธิ์ตามธรรมชาติ สรีระร่างกายของพวกเรานั้น เต็มไปด้วยสิ่งเน่าเปื่อย สกปรกน่ารังเกียจ ส่งกลิ่นเน่าเหม็น เมื่อถูกธาตุไฟชำระเผาแล้ว ร่างกายทั้งหมดนั้นก็จะเหลือแต่อัฐิธาตุ จึงเป็นธาตุที่บริสุทธิ์ ไม่น่ารังเกียจควรแก่การสักการะบูชา มีนักวิทยาศาสตร์กล่าวไว้ว่า อัฐิธาตุของคนนี้ ถ้านำเอาไว้เผาไฟให้ถึงที่แล้วจะได้เป็นแร่ธาตุบริสุทธิ์คือทองคำ นำไปเข้าไฟอีก แร่ธาตุทองคำนั้นจะกลายเป็นเพชร แล้วนำอัฐิธาตุนั้นใส่เจดีย์ไว้สักการะบูชา จึงถือเป็นการถูกต้องที่สุด แต่ถ้าทำไม่ถึงธาตุทองคำ ธาตุเพชร เพียงแต่ทำให้เป็นอัฐิธาตุไว้สักการะบูชาก็ดีที่สุดแล้ว

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๗๑ โอวาทสมเด็จ ฯ แม่

เมื่อถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม พระองค์ทรงตรัสเล่าให้พสกนิกรได้ทราบว่า ผ่านพระปฐมเจดีย์ทุกครั้ง ก็อธิษฐานขอให้แข็งแรง จะได้ไปช่วยเหลือประชาชนที่เขายังยากจนอยู่ และวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๔๗ ที่ผ่านมานี้ พระองค์ตรัสไว้ประทับใจมากว่า

"ความยากจน ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าละอาย ความชั่วคดโกงนั่นแหละ เป็นสิ่งที่น่าละอายอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าผ่านองค์พระปฐมเจดีย์ทุกครั้ง ก็อธิษฐานว่า ขอให้เกิดบนแผ่นดินไทย ให้เกิดกับพ่อแม่เช่นนี้ และขอให้เกิดอยู่ในพระบวรพระพุทธศาสนา"

เมื่อได้ฟังแล้ว เหมือนกับได้แก้วสารพัดนึก ว่าสมเด็จฯ แม่ มั่นคงในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๗๒ ความปรารถนา

ท่านเจ้าอาวาสปรารถนาไว้ว่า เกิดชาติหน้าให้เป็นลูกของพ่อแม่ที่เป็นสัมมาทิฏฐินับถือพระพุทธศาสนา อายุ ๑๐ ขวบ ขอให้ได้บวชเณร ขอให้เรียนจบประโยค ป.ธ.๙ เป็นสามเณร ขอให้ได้เป็นนาคหลวง อาจจะเกิดในสมัยเสด็จฯแม่ มาเกิดเป็นสมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถอีก ก็อาจจะเป็นได้ เมื่อจบ ป.ธ.๙ แล้ว บวชพระแล้ว ขอให้รู้ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แบบรู้แจ้งแทงตลอด ขอให้แสดงธรรมโปรดพวกมิจฉาทิฏฐิได้ ให้พวกมิจฉาทิฏฐิยอมที่จะเปลี่ยนมาเห็นสัมมาทิฏฐิ เหมือนกับพระเถระเจ้านาคเสน โปรดพระเจ้าพระยามิลินทร์ เหมือนสามเณรสังกิจปราบโจร ๕๐๐ ได้ ขอให้มีญาณแก่กล้า ขอให้ได้ญาณ จะได้แสดงธรรมแก่พวกมิจฉาทิฏฐิให้เห็นแจ้งธรรมะ

โดย พระเทพปริยัติมุนี (ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที)

บทที่ ๗๓ ยศกับตำแหน่ง

ยศกับตำแหน่ง มักจะเป็นของคู่กัน ทั้งฝ่ายคดีโลกและคดีธรรม ทางคดีโลกหมายถึงฝ่ายบ้านเมือง ส่วนฝ่ายคดีธรรมก็จะเป็นพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพิจารณาดูแล้วทางฝ่ายภิกษุสงฆ์ตำแหน่งจะมาก่อนยศ ส่วนทางฝ่ายบ้านเมืองยศจะมาก่อนตำแหน่ง บางครั้งก็มาพร้อมๆกัน ทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายทางธรรม ต่างก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือ ต้องการยกย่องสรรเสริญบุคคลที่ทำงาน เพราะทั้งยศและตำแหน่งนั้น มีสำหรับมอบให้กับผู้บริหาร ตำแหน่งเป็นอำนาจ ส่วนยศก็เป็นการเสริมอำนาจ ให้อำนาจสำคัญมากขึ้น ทั้งยศและตำแหน่งก็มีมาแต่สมัยพระพุทธเจ้าโน้นแล้ว พระองค์ทรงตรัสว่า "**ยโส ลทฺธา น มชฺเชยฺย** *บุคคลได้ยศแล้วไม่พึงเมา*" คือได้ยศหรือความเป็นใหญ่ แล้วอย่าลืมตัว

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๗๔ แบ่งหน้าที่ทำงาน

เมื่อต้องทำงาน ก็ต้องแบ่งหน้าที่กันไป แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ แล้วแต่ใครจะถนัดในงานประเภทใด บางคนก็ทำงานตามลำพังเพียงผู้เดียว บางคนก็ทำงานเป็นกลุ่มเป็นคณะ บางคนก็ทำงานโดยเป็นคนกลาง เป็นผู้ประสานงานกับบุคคลต่างอาชีพ ตำแหน่งระดับใด ถ้าเป็นตำแหน่งผู้บริหารที่มีความรับผิดชอบสูง ก็จะต้องมีการคัดเลือกสรรหาบุคคล ที่มีคุณสมบัติอันเหมาะสมเข้ามาทำหน้าที่ แล้วก็ให้การยอมรับนับถือ ให้การยกย่องเคารพยำเกรง และต่อมาผู้ที่ได้รับการคัดเลือกสรรหามานั้น สามารถปฏิบัติหน้าที่ ให้เกิดเป็นคุณประโยชน์ได้ตามที่กำหนดไว้ ปรากฏเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง ก็จะได้รับการประกาศยกย่องเกียรติคุณ

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๗๕ ความเป็นจริงของชีวิต

ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ท่านได้กล่าวถึงความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ว่า ทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่มีชีวิต หรือหาชีวิตมิได้ล้วนต้องตกอยู่ในสามัญลักษณะ นั่นคือ ความไม่เที่ยงแท้ ความคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และการที่ไม่มีใครจะมีอำนาจบังคับสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปดั่งใจปรารถนาได้ จะทำได้ก็เพียงฝืนไว้ชั่วขณะหนึ่ง หรือรักษาไว้ให้เปลี่ยนแปลงช้าลงไปเท่านั้น ชีวิตของคนเราก็เช่นเดียวกัน มีสภาพอย่างเดียวกัน สังขารร่างกายที่ประกอบกันขึ้นด้วยดิน น้ำ ไฟ ลม มีจิตวิญญาณเข้าอาศัย เกิดเป็นชีวิต ๆ หนึ่ง ที่เป็นตัวเราขึ้นมามีบุญบาปคอยบั่นทอนบ้าง ส่งเสริมให้เจริญรุ่งเรืองบ้าง สังขารร่างกายที่เป็นชีวิตตัวเรานั้น ก็ยังคงเป็นสังขารที่ตกอยู่ในอำนาจของสภาวะธรรม โดยไม่มีใครอาจจะหลีกเลี่ยง หรือหลุดรอดพ้นไปจากสามัญลักษณะได้เลย

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๗๖ สถาบันของประเทศ

สถาบันที่เป็นหลักชัยของประเทศ ก็มีอยู่ด้วยกัน ๓ หลักด้วยกัน คือ สถาบันชาติ สถาบันพระพุทธ-ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันใด ๆ บรรดาที่มีอยู่ในประเทศไทย สถาบันนั้น ๆ ทั้งหมดทั้งสิ้นล้วนเกิดขึ้นมาจากสถาบันของพระมหากษัตริย์ เพราะคำว่า พระราชามหากษัตริย์ คือ ผู้ปกครองแผ่นดินหรือผู้เป็นเจ้าของแผ่นดิน เมื่อพระองค์เป็นเจ้าของแผ่นดินอย่างนี้แล้ว การบริหารงานก็จะต้องมีการพัฒนาขึ้นมาโดยลำดับอย่างต่อเนื่อง เมื่อการปกครองแผ่นดินมีความมั่นคงและเกิดความสงบสุขขึ้นแล้ว สถาบันอื่น ๆ จึงเกิดขึ้นตามมา และทั้ง ๓ สถาบันนี้ จะแยกออกจากกันมิได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใดๆ จะมีความเป็นอยู่คู่กันไปชั่วฟ้าดินสลายตลอดไป

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๗๗ เสาธง

เสา หมายถึง ท่อนไม้ที่มีขนาดยาว มีลักษณะแข็งแรง สำหรับใช้เป็นหลักค้ำยัน หรือเป็นหลักสำหรับยึดเหนี่ยวเมื่อนำไปตั้งขึ้นหรือปักไว้แล้ว ก็จะมีความสูงมีความแข็งแรงพอที่จะใช้สำหรับรองรับสิ่งที่วางไว้เบื้องบนให้ตั้งอยู่ได้

ธง เป็นเครื่องหมายของสิ่งควรเคารพ หรือสิ่งเป็นเครื่องกำหนดของกลุ่มบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เชื้อชาติเดียวกัน ประเทศเดียวกัน ธงชาติของไทยเราประกอบด้วยสีเครื่องหมายของสถาบันทั้งสาม คือ สีแดงหมายถึงชาติไทย สีขาวหมายถึงพระพุทธศาสนา สีน้ำเงินหมายถึงพระมหากษัตริย์

เมื่อรวมความหมายของคำว่า เสา และ ธง เข้าด้วยกัน จึงได้ความว่า *เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ เป็นที่ยึดเหนี่ยว* หรือมีสิ่งอันควรเคารพเป็นที่ยึดเหนี่ยว

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๗๘ ทาน ๓ ชนิด

"ทาน" *ที่ถวายมี ๓ ชนิด*

ผู้ถวายใช้ของดี แต่ถวายของใช้เลวกว่า เรียกว่า **"ทาสทาน"**

ผู้ถวายใช้ของดี แต่ถวายของใช้ของดีเท่ากัน เรียกว่า **"สหายทาน"**

ผู้ถวายของใช้ของดี แต่ถวายของใช้ดีกว่า เรียกว่า **"อธิบดีทาน"**

การถวายของที่เลวกว่า ก็จะได้รับของที่เลว ถ้าถวายของที่เสมอกัน ก็จะได้ของที่เสมอกัน ถ้าถวายของที่ดีกว่า ก็จะได้ของที่ดีกว่า ได้สิ่งของก็ดีกว่าของที่มีใช้อยู่ ได้สามีภรรยาดีกว่าตนที่เป็นอยู่ ได้บุตรธิดา ก็ได้ดีกว่าที่ตนเองเป็นอยู่ ได้ดีกว่าทุกอย่าง ขอให้ทุกท่านจงตั้งใจถวายของดีกันเถิด

"ผลัดกันดี ได้ดีทุกคน ถ้าแย่งกันดี เสียดีทุกคน"

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๗๙ ปวารณา

ปวารณา แปลว่า การเปิดโอกาสให้ตักเตือนกัน หรืออนุญาตให้ขอสิ่งของได้

ปวารณา แปลออกเป็น ๒ นัย คือ

๑. อนุญาตให้เธอขอสิ่งของได้

๒. การเปิดโอกาสให้ตักเตือนได้

ในที่นี้ขอกล่าวคำว่า ปวารณาที่แปลว่าตักเตือน ปวารณาเป็นของดี ของดีก็มี ๒ อย่างอีก คือ ของดีที่คนชอบ กับของดีที่คนไม่ชอบ

ของดีที่คนชอบ คงไม่ต้องอธิบาย เพราะขึ้นชื่อว่าของดี เป็นที่ชอบของทุกคนอยู่แล้ว

แต่ของดีที่คนไม่ชอบ ควรนำมาเปิดเผยในที่นี้ ของดีที่คนไม่ชอบก็คือ คำตักเตือน ให้สังเกตดูได้ เมื่อเราทำอะไรลงไปจะดีหรือไม่ดีก็ตาม พอมีคนมาเตือนเราจะไม่ชอบทันที โดยเฉพาะผู้น้อยหมดสิทธิ์ที่จะตักเตือนผู้ใหญ่อยู่แล้ว แต่เมื่อได้ปวารณากันไว้ว่า ถ้าผมผิดอะไร ช่วยเตือนสติด้วยนะ เมื่อได้ปวารณาไว้ก่อนอย่างนี้ ก็จะไม่โกรธ

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๐ ยูเนสโกยกย่องวันวิสาขบูชา

ปัจจุบันนี้ องค์กรยูเนสโก ได้ยกย่องวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญของโลก ซึ่งตรงกับอาสภิวาจาที่พระพุทธเจ้าทรงกล่าวในวันประสูติว่าอัคโคหะมัสมิ โลกัสมิง เราจะเป็นใหญ่ในโลก ดังนั้นขอให้ชาวพุทธทั่วโลก จงให้ความสำคัญกันให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้

การให้ความสำคัญกับวันวิสาขบูชา เท่ากับให้ความสำคัญกับพระพุทธเจ้า เมื่อเราชาวโลกให้ความสำคัญกับพระพุทธเจ้าแล้ว ต้องไหว้พระพุทธเจ้าทุกวัน ต้องบูชาพระพุทธเจ้าทุกวัน การบูชา ๒ อย่าง คือ อามิสบูชาและปฏิบัติบูชา การสร้างพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ถือเป็นอามิสบูชา การกราบไหว้บูชาด้วยคำกล่าวว่าอะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา ฯลฯ ทุกวัน เป็นปฏิบัติบูชา

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๑ ความสำคัญกับพระพุทธรูป

การที่พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้นั้น ต้องมีสิ่งประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม พระพุทธรูป เป็นลักษณะของรูปธรรมจะอยู่ได้นานถ้าไม่ถูกทำลาย พระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ที่ใด ที่นั้นเป็นดินแดนพระพุทธศาสนา ดังนั้นการทำลายพระพุทธรูป เท่ากับทำลายพระพุทธศาสนา ถ้าสมมติว่า ในโลกนี้ ไม่มีพระพุทธรูปเหลืออยู่เลย นั่นหมายถึงว่า พระพุทธศาสนาสิ้นแล้ว เพราะนามธรรมอยู่กับตัวบุคคล ถ้าบุคคลผู้ปฏิบัตินั้นตายไปหมดไป พระพุทธศาสนาก็จะสูญสิ้นไป แต่ถ้าพระพุทธรูปยังอยู่ บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนายังทราบได้ว่า นั่นคือผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา ก็สามารถจะค้นหาคำสอนซึ่งเป็นนามธรรมขึ้นมาได้อีก

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๒ การปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรม ถือว่าเป็นสุดยอดในชีวิตของเรา ญาติโยมทุกคนต้องการมีชีวิตสุดยอด บางคนก็รับราชการ บางคนเป็นพ่อค้าทำมาค้าขาย บางคนก็ทำสวนทำไร่ ในการงานในหน้าที่ทั้งหมดนั้น ก็หวังให้ชีวิตของเราเป็นชีวิตที่สูงสุด แต่อย่างไรก็สูงสุดยาก ต้องแข่งขัน ต้องใช้ความพยายาม ต้องใช้ความอดทนอย่างมาก ในหน้าที่ที่เราได้ทำ แต่เมื่อญาติโยมได้ละสิ่งเหล่านั้น ได้มาปฏิบัติธรรมตรงนี้ ให้โยมมีความรู้สึกว่าชีวิตของเรานี้ สูงสุด ตั้งแต่ที่เราได้อัตภาพร่างกายมา ชีวิตปฏิบัติธรรมเป็นชีวิตที่สูงสุด ธรรมก็คือคำสอนของพระพุทธเจ้า

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๓ หลักในการปฏิบัติธรรม

ท่านทั้งหลายไปปฏิบัติธรรม มีหลักอะไร ถ้าโยมไม่ได้ก็จะบอกว่าอย่างนี้อย่างโน้น แต่เราเอาหลักก่อน หลักของโยมคือ ทาน ศีล ภาวนา ๓ อย่าง ของพระ ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา แยกให้ชัดอย่างนี้ เป็นหลักปฏิบัติ เมื่อได้ทราบหลักอย่างนี้ ทานเป็นหลักปฏิบัติของโยม ๆ เห็นทานเป็นหลัก ปฏิบัติของโยมบ้างหรือยัง ทำไมพระพุทธเจ้าจึงให้ "ทาน" ไว้กับโยม ทำไม่ไม่ให้ไว้กับพระน่าคิด พระมีแต่ศีล สมาธิ ปัญญา โยมมีแต่ทาน ศีล ภาวนา เพราะพระเวลาท่านบวชท่านสละหมด ผมโกน คิ้วโกน เหลือผ้า ๓ ผืน สละไม่เหลือ มีหลักปฏิบัติคือ ศีล สมาธิ ปัญญา

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๔ ดีเพราะมีศีล

พระพุทธเจ้าของเรา เมื่อเป็นพระโพธิสัตว์ รักษาศีล ๘ ศีลอุโบสถ เป็นประจำ ปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ของพวกเรา วันพระ พระองค์รักษาอุโบสถของพระองค์ทุกวันพระ ศีลของพระองค์ไม่ได้บกพร่องเลย ศีลจึงเป็นสิ่งยอดเยี่ยม เมื่อสิ่งที่ยอดเยี่ยมมาอยู่ในตัวโยมแล้วก็เป็นคนยอดเยี่ยม ศีลมาอยู่ที่ตัวพระก็เป็นผู้ยอดเยี่ยม เพราะศีลทำให้ตัวของเรามีคุณมีประโยชน์ ทานก็ให้เรามีคุณมีประโยชน์ ความจริงตัวเราพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ถ้าปราศจากวิญญาณ ก็นอนถมอยู่แผ่นดิน ไม่มีประโยชน์เหมือนกับไม้ผุ แต่เราทำตัวให้มีประโยชน์ เพราะศีลทำกายเราให้มีประโยชน์ เพราะมีทาน ทานกับศีลทำให้กายเรามีประโยชน์ กราบพระเป็นอย่างไร คนกราบไหว้เพราะอะไร เพราะท่านมีศีล โยมมีคนเคารพนับถือเพราะมีทาน ให้ใครเขาก็จะไหว้นั่นคือประโยชน์ที่มาอยู่ที่ร่างกายเรา บางทีเรามองไม่เห็น

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๕ มนุษย์สมบัติ

ในโลกนี้ไม่มีใครเหนือกว่ามนุษย์ เกิดมาเป็นมนุษย์ยอดเยี่ยมที่สุดแล้ว โยมด้วยอาตมาด้วย แต่พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าเหนือมนุษย์ ทำไมจึงเหนือมนุษย์ เพราะเราต้องกราบไหว้ พระพุทธเจ้า ๆ เป็นพระราชาเหนือพระราชา ๆ ห้องไปหาพระพุทธเจ้ากราบพระองค์ พระพุทธเจ้าเป็นเทวดาเหนือเทวดา ๆ ไหว้พระองค์ พระพุทธเจ้าเป็นพระพรหมเหนือพระพรหม ๆ มาไหว้พระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์เหนือพระอรหันต์ พระโมคคัลลาสารีบุตรเป็นพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าเหนือกว่า พระพุทธเจ้ามอบมนุษย์สมบัติให้เทวดามาเป็นพระพุทธเจ้าได้ไหม ? ไม่ได้ ต้องมาเป็นมนุษย์จึงจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ มนุษย์ยอดเยี่ยมอยู่แล้ว

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๖ สังขารไม่เที่ยง

พระพุทธเจ้าที่ยังมีพระชนม์อยู่ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมะไว้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ถ้าจะกล่าวก็เป็นพระสูตร เป็นเรื่องเป็นราว เป็นพระวินัย เป็นข้อปฏิบัติ เป็นพระอภิธรรม เป็นปรมัต เป็นปรมัตที่พระองค์แสดงก็คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน คนเรานี้ถ้าสูญเสียชีวิตไปแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงตรัสสอนให้เราทุกคนเห็นความจริง ความจริงในร่างกายของเราไม่มีอะไร ความจริงก็คือมี จิต เจตสิก มีรูป ที่เราสมมติกันว่าสังขารร่างกายมีอยู่ในตัวเรา พระองค์ก็ทรงแสดง ทรงแสดงตั้งแต่ที่มีการตายเกิดขึ้น พระองค์ก็จะตรัสเรื่องอนิจจาเป็นหลัก ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ให้พิจารณาที่สังขาร ให้ดูที่สังขาร แล้วพระองค์ก็ตรัสต่อไปว่าการเข้าไประงับสังขารทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้เป็นสุข เข้าไประงับ ก็คือไม่ยึดถือนั่นเอง

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๗ จุดประสงค์เข้าถึงพระรัตนตรัย

จุดประสงค์ผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย มี ๒ ลักษณะ

๑. พึ่งด้วยอำนาจความโลภ อยากได้ อยากมี อยากเป็น

๒. พึ่งด้วยอำนาจความสงบระงับกิเลส

การพึ่งประการแรก เรียกว่า "พึ่งผิดทาง" ผิดวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ของการยึดถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ บางคนพึ่งเพราะอยากร่ำรวย บางพวกพึ่งเพราะอยากได้ยศฐานบรรดาศักดิ์

การพึ่งประการที่สอง เรียกว่า การพึ่งด้วยความสงบระงับกิเลส เป็นการพึ่งพระรัตนตรัยเป็นสรณะอย่างถูกต้อง คือระลึกถึงพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นผู้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วนำธรรมะมาเผยแพร่แก่มนุษย์ การยึดถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งถูกต้องเหมาะสม เป็นหนทางนำไปสู่ที่พึ่งอันประเสริฐ คือ พระนิพพาน

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๘ สวัสดีคือความงาม

สวัสดีคือคือความงาม การแต่งกายเรียบร้อยก็ถือว่าเป็นความสวัสดี การรักษาความสะอาดของสถานที่ น้ำไฟสะดวก อาหารมีคุณค่าครบตามหลักโภชนาการ ก็เรียกว่าเป็นความสวัสดี ความงามเป็น “กัลยาณธรรม” ถ้าอยู่ในบุคคลใดบุคคลนั้นก็จะเป็นกัลยาณมิตร เป็นเพื่อนที่ดีกับคนทั่วไป ทุกคนอยากจะคบค้าสมาคมด้วย ดังนั้น จะเข้าหากัลยาณมิตร ก็ต้องเริ่มต้นด้วยการสวัสดีแล้วก็จะได้มิตรดี เพื่อนแท้ ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๗ ประการ คือเป็นคนน่ารัก หนักแน่นมีแก่นสาร พัฒนาปัญญาว่ากล่าวตักเตือนเพื่อนตน อดทนต่อคำหยาบคาย ขยายคำให้ลึกซึ้งไม่ดึงไปในทางเสื่อม ผู้ใดมีกัลยาณมิตรเช่นนี้ ถือว่าเป็นผู้มีความสวัสดี

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๘๙ ธรรมะฝ่ายขาว

หิริโอตตัปปะ กล่าวได้ว่าเป็นธรรมะฝ่ายขาว เป็นธรรมคุ้มครองโลก พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ไม่ก้าวก่ายสิทธิส่วนบุคคลต่างคนต่างรู้จักเคารพในสิทธิทั้งของตนและของคนอื่น ทุกคนก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อยู่อย่างเทวดา เพราะเทวดามีเทวธรรม จึงอยู่กันอย่างมีความสุข ได้เสวยทิพยสมบัติตลอดกาล เทวธรรมเป็นธรรมะฝ่ายขาวเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้คนธรรมดาสามัญกลายเป็นเทวดา

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๐ สิ่งที่ไม่ควรประมาท

ในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน สิ่งที่ไม่ควรประมาท คือ การสะสมบุญบำเพ็ญบารมี เสียสละแบ่งปัน รักษาศีล เจริญจิตภาวนา ไม่ประมาทว่าชีวิตนี้จะยืนยาว หรืออย่ามัวเมาว่ายังเป็นหนุ่มสาว อย่าประมาทในบุญ ทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้ ส่งเราได้ถึงโรงพยาบาล ญาติพี่น้องลูกหลาน ส่งได้เพียงเชิงตะกอนแม้แต่ร่างกายตนเองก็ต้องทิ้งไว้กลายเป็นเถ้าถ่าน แต่บุญกุศลที่ทำไว้ด้วยความไม่ประมาทนั้น จะเป็นสิ่งติดตามตนไปทุกภพทุกชาติ ผู้ไม่ประมาทชื่อว่าได้เตรียมตัวก่อนตาย เตรียมกายก่อนแต่ง เตรียมน้ำก่อนแล้ง เตรียมแบงค์ก่อนเดินทาง อยู่ ณ ที่ใด ๆ ย่อมเจริญด้วยยศ

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๑ ไม่หลงยศ

ธรรมดาว่ายศนั้น เป็นที่ตั้งขึ้นแห่งลาภ สุข สรรเสริญ อำนาจ โภคทรัพย์ ความนับถือ เกียรติ และคำยกย่องเป็นเหมือนดาบสองคม ถ้ามีครอบครองโดยไม่ประมาท คือรู้จักหลักบริหารยศปฏิบัติตามหลัก ๗ ประการ มิให้ขาดตกบกพร่อง ยศย่อมมั่นคง แต่ถ้าหากว่า ได้ยศแล้ว หลงติดอยู่ในอำนาจ ทนงตัวว่ามีทรัพย์ มีคนเคารพนับถือ มีชื่อเสียง มีคนยกย่อง แล้วกลายเป็นคนประมาท คือหลงตัวเอง โอ้อวดตนเองมานะทิฏฐิ ความยึดมั่นถือมั่นหรือความถือตัวยิ่งจะเกิดขึ้น เป็นเหตุให้บาปเกิดขึ้น คือทำสิ่งใดไม่เกรงกลัวใคร ไม่เกรงกลัวต่อผลของความชั่ว ทำให้ลืมตัวไปว่าตนเองเป็นอะไรอยู่ ความประพฤติปฏิบัติอย่างไร อย่างนี้เรียกว่ามัวเมาในยศหลงผิดในอำนาจ ละเลยความประพฤติที่เหมาะสม ยศย่อมตั้งอยู่ไม่ได้นาน เหมือนต้นไม้มีรากเกิดอยู่ริมปากเหว

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๒ ชาตินิยม

คนเราทุกคนต้องรักบ้านเกิดของตนเองก่อน เช่น รักษาที่ดินอันเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ ขยายออกไปก็รักคนในหมู่บ้านเดียวกัน รักคนที่อยู่อำเภอเดียวกัน รักคนที่อยู่จังหวัดเดียวกัน กว้างออกไปก็รักคนที่อยู่ในประเทศเดียวกัน ความรักของคนเราก็มีชาตินิยมอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อคนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันย้ายไปอยู่สถานที่อื่น ต่อมาคนในหมู่บ้านเดียวกันไปพบเข้าก็จะเกิดชาตินิยมขึ้นทันทีว่า คนนี้เคยอยู่หมู่บ้านเดียวกับเรา จะมีทุกข์ร้อนอะไรต้องช่วยเหลือเขาหน่อย ในฐานะเคยอยู่หมู่บ้านเดียวกับเรามา ขยายออกไปจนกระทั่งอยู่อำเภอเดียวกันและจังหวัดเดียวกัน คนจังหวัดเดียวกันก็มีชาตินิยมว่า เราเป็นคนจังหวัดเดียวกัน หรือคนภาคเดียวกันก็ยังมีชาตินิยมว่าเราเป็นคนภาคใต้ด้วยกัน เราเป็นคนภาคเหนือด้วยกันเป็นต้น แล้วเราก็รักใคร่กัน

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๓ กากบุญ

บุญเป็นส่วนที่ละเอียด ไทยธรรมเป็นส่วนหยาบ แต่ว่า ส่วนละเอียดโยมมองไม่เห็น เห็นแต่ส่วนหยาบ ๆ ถ้าอาตมาจะกล่าวอุปมา ในที่นี้ก็เหมือนกับโยมที่จะทำแกง เวลาแกงโยมก็จะต้องมีมะพร้าว มะพร้าวก็จะต้องมาขูด ขูดมะพร้าวแล้วก็เอาไปคั้นเอาน้ำกะทิ น้ำกะทิมันมาจากไหน ? มันมาจากมะพร้าว แต่ตอนที่ไม่คั้นเราเห็นน้ำกะทิไหม ? ไม่เห็น ไม่เห็นน้ำกะทิ เห็นแต่กากมะพร้าว ฉันใด บุญที่เกิดขึ้นก็เกิดจากไทยธรรม บีบออกมาเป็นน้ำกะทิ บีบออกมาเป็นบุญในส่วนของน้ำกะทินั่นแหละ ให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในส่วนของกากมะพร้าวทิ้งไป เอาให้พระเทศน์ เพราะฉะนั้นพระจะได้นั้นเขาเรียกว่า **กากบุญ**

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๔ แม่ของความดี

เหตุใดศีลจึงได้ชื่อว่าแม่ของความดี สาธุชนทั้งหลาย มนุษย์จะเกิดมาได้ก็เพราะมีแม่ที่เป็นมนุษย์ มนุษย์ที่เกิดมาแล้ว จะมีชีวิตอยู่ได้ก็เพราะแม่ที่เป็นมนุษย์คอยพิทักษ์รักษาเลี้ยงดูประคับประคอง ดังที่อาตมภาพได้แสดงไว้ ความดีก็เช่นเดียวกัน จะเกิดมีขึ้นได้ก็ต้องเกิดจากแม่บทแห่งความดี ซึ่งก็คือ “ศีล” นั่นเอง ความดีที่เกิดขึ้นแล้วจะคงอยู่ได้ ก็เพราะศีล จะเห็นได้ง่าย ๆ จากคนที่ไม่มีศีล ขอให้เราลองสังเกตดูคนบางคนที่ไม่มีความจริงใจ พูดจากลับกลอก กินเหล้าเมายา เคยเห็นบ้างหรือไม่ที่คนเช่นนี้ชอบบริจาคทรัพย์ เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ พูดจาสุภาพเรียบร้อย มีจิตใจที่ให้อภัยต่อคนอื่น อาจจะมีบ้างบางครั้งที่คนไม่มีอุดมการณ์ความดีเหล่านี้ แสร้งทำความดีให้โลกได้เห็น แต่เพราะการทำความดีในลักษณะนี้ เป็นเพียงความสะอาดแค่เพียงกายและวาจา แต่ทางใจไม่สะอาด

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๕ คุณธรรมกับจริยธรรม

คุณธรรมกับจริยธรรม อะไรเรียกว่าคุณธรรม ความกตัญญูสมมติว่าอย่างนั้น ความกตัญญูนั่นแหละเรียกว่าคุณธรรม รู้คุณ รู้ว่าครูอาจารย์นี้มีคุณ รู้แค่นี้เป็นคุณธรรม ส่วนตัวจริยธรรมคือตอบแทน รู้ว่าครูมีบุญคุณก็ตอบแทนบุญคุณครู การตอบแทนเรียกว่าจริยธรรม นำมาแสดงออกเลย นำมาปฏิบัติเลย คุณธรรม จริยธรรมมีอยู่ในใจ จริยธรรมคือแสดงออก นี้คือตัวที่จะไปถ่ายทอด ที่พูดว่าจริยธรรมก็คือการประพฤติปฏิบัติ อันนั้นก็ว่ากันไป แต่นี่ตัวประเด็น ก็ตัวจริยธรรมคือตัวแสดงออก เรียกว่า "จริยธรรม" คือไปทำเลย สมมติว่าครูปไปสอนหนังสือ ตรงที่สอนนี่เขาเรียกว่าจริยธรรม ครูมีจริยธรรมไปสอนหนังสือ เอาความรู้ไปถ่ายทอดนักเรียน เรียกว่าจริยธรรม โดยแสดงออกนั่นแหละเรียกว่า จริยธรรม

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๖ โลกนี้อะไรมีค่าที่สุด

โลกนี้อะไรมีค่าที่สุด ก็ตอบได้เลยว่า ชีวิตมีค่ามากที่สุด สิ่งที่มีค่าเหนือกว่าชีวิตไม่มี เพราะอะไรจึงไม่มี เพราะสิ่งอื่นชีวิตตีค่าให้มันว่า ราคาเท่านี้ เท่านั้น เท่าโน้น เพราะฉะนั้น ชีวิตจึงมีค่าสูงสุดกว่าสิ่งที่เราตีค่าเป็นอย่างนั้น แล้วสิ่งที่มีค่าในชีวิตของเราก็มีมากที่จะเกิดขึ้นแก่เรา ลาภที่จะเกิดก็เกิดขึ้นแก่ชีวิตของเรา ยศที่จะเกิดก็เกิดขึ้นแก่ชีวิตของเรา สรรเสริญที่จะเกิดก็เกิดแก่ชีวิตของเรา ความสุขที่จะเกิดก็เกิดแก่ชีวิตของเรา เกิดในชีวิตของเรา ไม่ใช่เกิดนอกชีวิต แล้วชีวิตของเราก็สามารถที่จะไปรักษาทรัพย์สมบัติได้ด้วย ดังที่นักปราชญ์กล่าวว่า “ชีวิตมี สมบัติมา ชีวิตหมด สมบัติไป”

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๗ การบูชา

การบูชาเป็นการแสดงความเชื่อ ความเลื่อมใส การที่ท่านจะกราบไหว้บูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องมีความเชื่อในสิ่งนั้นเสียก่อน พุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่นำเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น มากราบไหว้พระพุทธรูป หรือนำปัจจัย ๔ มาถวายพระภิกษุสงฆ์ นั่นก็เพราะมีศรัทธา คือความเชื่อ และมีปสาทะคือความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่ความเชื่อของแต่ละบุคคลอาจจะไม่เหมือนกัน บางคนกราบไหว้บูชาเพราะเชื่อว่าพระพุทธเจ้าจะช่วยดลบันดาลให้ตนมีความสุข บางคนก็บูชาเพื่อปรารถนาจะได้ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ บางคนเมื่อบูชาแล้ว เชื่อว่าพระพุทธเจ้าจะช่วยให้พ้นภัย เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ก็ไม่ถือว่าผิด เพราะคนเราต้องการที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เมื่อได้ที่พึ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ตนมีความเชื่อแล้วจะทำให้จิตใจดีขึ้น มีความสบายใจขึ้น ทำให้มีกำลังใจในการดำรงชีพอยู่

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๘ บุญที่ทำในวันนี้

บุญที่โยมมาทำในวันนี้ ไม่ใช่ได้เฉพาะการรักษาศีลเท่านั้น ส่วนหนึ่งโยมก็บริจาคทาน ส่วนหนึ่งโยมรักษาศีล ส่วนหนึ่งโยมเจริญภาวนา สามประการนี้ให้เกิดบุญ บุญแต่ละอย่าง ๆ ดีทั้งนั้น บริจาคทานนี้ดีอย่างไร โยมก็บริจาคกันมาเยอะ ถ้าโยมมองเห็นแล้วว่าบริจาคมันเป็นสมบัติ สมบัติในการบริจาคทานป้องกันได้หลายอย่าง ป้องกันลูกฆ่าพ่อได้ด้วย ป้องกันพ่อขี้เหนียวได้ด้วย เพราะเขาไม่ได้บริจาคทานไว้ ความขี้เหนียวมันก็เลยเข้าไปแน่นอยู่ในหัวใจ ลูกไม่เคยบริจาคทาน ไม่เคยรักษาศีล ความผูกอาฆาตมันก็เลยเข้าไปอยู่ในหัวใจ มันก็เลยเกิดการฆ่ากันขึ้น

เพราะฉะนั้นการที่มาบริจาคทาน เรียกว่าเป็นการให้ เราต้องคิดให้ดีว่า ให้แล้วได้ อย่าไปคิดว่าให้แล้วเสีย

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๙๙ หน้าที่พระสงฆ์

พระสงฆ์นั้นมีหน้าที่ต้องทำอยู่ ๓ ประการ

๑. ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

๒. ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๓. แนะนำสั่งสอน ชักชวนประชาชนให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

พระสงฆ์คือ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามธรรมตามวินัย เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแก่การกราบไหว้บูชา พระสงฆ์ที่สมบูรณ์พร้อมเช่นนี้ ได้แก่ พระอริยบุคคลผู้บรรลุธรรมเหมาะแก่การต้อนรับ ควรแก่เครื่องสักการะบูชา ควรแก่กานให้ความเคารพนับถือ ควรแก่การพนมมือไหว้ และเป็นเนื้อนาบุญของชาวโลก

โดย พระธรรมปริยัติเวที

บทที่ ๑๐๐ ดวงทางธรรม

"ดวง" ถ้าตีความหมายให้เป็นทางธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา ก็จะเป็น ด. หมายถึง ดี , ว. หมายถึง วิริยะ , ง. หมายถึง งาน ผู้ใดมีดวงในความหมายนี้ เป็นลักษณะของคนมีคุณธรรม มีหลักธรรมนำชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองไปตลอด การที่คนมีการกระทำดี พูดดี คิดดี กระทำการงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ บากบั่นพากเพียรพยายามให้ได้มาซึ่งลาภยศด้วยตัวเอง ตัวเองหมั่นสร้างคุณความดี เพียรละเว้นจากความชั่วทั้งปวง ประกอบด้วยการทำงานดี อาศัยผลงานเป็นเครื่องพิสูจน์ความสามารถและการได้มาซึ่งลาภยศ ไม่เห็นเงินก่อนงาน แต่เห็นงานสำคัญกว่าเงิน คนเช่นนี้เรียกว่า **คนดวงดี** เป็นดวงแห่งคุณธรรม สิ่งที่ได้มาเป็นไปอย่างชอบธรรม บริสุทธิ์ยุติธรรม ย่อมอยู่กับเขาผู้นั้นได้นาน ดวงเช่นนี้เป็นดวงที่ถาวรยั่งยืน

โดย พระธรรมปริยัติเวที

อนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุทัศน์กาญจนกิจ (เล็ก สุทสฺสโน)

“

อันไม้จันทน์ แม้จะแห้งก็ไม่ทิ้งกลิ่น

หัสดิน แม้จะก้าวลงสู่สงครามก็ไม่ทิ้งลีลา

อ้อย แม้จะเข้าสู่หีบยนต์ ย่อมไม่ทิ้งรสหวาน

บัณฑิต แม้จะประสบกับปัญหาของชีวิต

หรือได้รับความทุกข์ยากสักปานใดก็ไม่ทิ้งธรรม

”

พิมพ์ที่ **สำนักพิมพ์ธรรมเมธี-สหายพัฒนาการพิมพ์**
โทร. ๐-๓๔๖๔-๐๒๓๘, ๐-๑๙๔๒-๒๔๖๐